

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johann Skytte poliitikauuringute instituut

Magistritöö

Jete Aljasmäe

**MILLISED TEGURID MÕJUTAVAD UKRAINLASTE
TÖÖRÄNNET SIIRDERIIKI?
EESTI NÄIDE**

Juhendaja: Kristjan Kaldur, MA

TARTU 2022

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

töö autori allkiri

Kaitsmine toimub...../kuupäev/
kell...../kellaaeg/...../aadress/ auditooriumis
...../number/.

Retsensent:/nimi/ (...../teaduskraad),
..... /amet/.

LÜHIKOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, millised on Ukraina töötajate peamised tõmbe-ja tõuketegurid Eestisse tööle suundumisel, ehk millised Ukrainaga seotud tegurid neid päritoluriigist lahkuma ajendavad, ning millised Eestiga seotud tegurid neid Eestisse toovad. Lisaks on käesoleva magistritöö eesmärk käsitleda laiemat konteksti ning uurida, kas ja kuidas need tegurid erinevad teiste Euroopa Liidu riikides tuvastatud teguritest.

Magistritöö eesmärgini jõudmiseks lähtuti ühest kesksest uurimisküsimusest: Millised on peamised tõmbe -ja tõuketegurid Ukraina töötajate Eestisse tööle suundumisel? Kas ja kuidas need tegurid erinevad teistest töös käsitletud EL riikidest?

Magistritöö teoreetiliseks lähtealuseks on Everett Lee (1966) loodud tõmbe-ja tõuketegurite teooria, mis selgitab migrantide rändeotsuseid. Peamised töörännet EL-i kirjeldavad tõmbe-ja tõuketegurid tuuakse välja Eametsa ja Philipsi (2004) koondatud tegurite põhjal. Täiendavad tegurid koondatakse erinevate Ukraina diasporaad ja töörännet uurinud autorite (Libanova, 2019; Kupets, 2013; Brunarska *et al*, 2014, Vianello, 2014 jne) põhjal.

Magistritöös kasutatakse kombineeritud kvantitatiivset ja kvalitatiivset andmekogumise meetodit: sihtrühma hulgas viidi läbi ankeetküsitlus, mille tulemusi valideeriti ja täiendati poolstruktureeritud intervjuude kaudu.

Magistritöö analüüsi tulemusena selgus, et ukrainlasi ajendab tõuketegurina Ukrainast Eestisse tööle tulema Eesti ja Ukraina sissetulekutega seotud põhjused, soov tõsta perekonna elustandardeid, turvalisuse kaalutlused, üldine elukvaliteet ja turvalisuse kaalutlused.

Peamistest tõmbeteguritest, mis ukrainlasi just Eestisse nõ tööle tõmbavad, on olukord tööturgudel, rände traditsiooni ja võrgustike olemasolu, (lühiajalist) töötamist soodustav rändepoliitika ning Eesti ja Ukraina geograafiline lähedus,

tööandja tugi paberimajanduses ja teadmine, et vene keelega saab Eestis hakkama.
Tegurite osas tuvastati sarnasusi Poolat ja Tšehhi tõuke-ja tõmbeteguritega.

Sisukord

LÜHIKOKKUVÕTE.....	3
Mõisted ja lühendid.....	7
Sissejuhatus.....	8
1. TEOREETILINE RAAMISTIK.....	12
1.1. Töörände teoreetilisi käsitlusi.....	12
1.2. Tõmbe-ja tõuketegurite teooria.....	14
2. Ukraina tööränne EL-i: põhjused ja peamised tõuke-ja tõmbetegurid	19
2.1. Ukraina töörände ülevaade ja peamised sihtriigid	19
2.2. Ukraina töörände peamised tõuke-ja tõmbetegurid Euroopa Liidu riikidesse suundumisel	21
2.2.1. Majanduslikud ja sissetulekutega seotud tegurid.....	22
2.2.2. Geograafiline lähedus siirderiigiga	22
2.2.3. Siirderiigi välistöäjõudu soodustav rändepoliitika	23
2.2.4. Olukord siirderiigi tööturgudel ning rände traditsiooni ja võrgustike olemasolu siirderiigis	25
2.2.5. Siirderiigi avalike teenuste kvaliteet ja kohanemise toetamine	27
2.2.6. Tõmbe-ja tõuketegurite mudel.....	27
2.3. Ülevaade Ukraina töörändest Eestisse	29
3. EMPIIRILINE ANALÜÜS	35
3.1. Valim ja uurimismeetod.....	35
3.2. Kvantitatiivse analüüsi tulemused	40
3.2.1. Respondentide profiil.....	41
3.2.2. Enne kolimist	45
3.2.3. Peale saabumist – avalikud teenused	50
3.2.4. Elu Eestis ja eesti keele oskus.....	57
3.3. Süvaintervjuud: kvalitatiivse analüüsi tulemused.....	61
3.3.1. Enne saabumist – miks sai Eesti siirderiigiks?	62
3.3.2. Elu Eestis – kohanemisprotsess ja ligipääs avalikele teenustele ..	64
3.3.3. Plaanid tulevikuks	67
3.4. Teooria ja empiirika süntees	68
Järeldused ja ettepanekud.....	73

Arutelu ja kokkuvõte.....	78
Kasutatud kirjandus.....	83
LISAD.....	88
SUMMARY.....	114

Mõisted ja lühendid

Hooaja töötaja – oskustöoline, kes võib töötada Eestis lühiajaliselt D-viisa alusel kuni 270 päeva;

Kohanemine – Eesti lõimumis-ja kohanemispoliitika kontekstis tähendab kohanemine protsessi, mis toimub esimese viie aasta jooksul pärast välismaalase Eestisse saabumist, mil saadakse alusteadmised ja -oskused (näiteks esmane keeleoskus, teadmine riigi ja ühiskonnaelu toimimisest jms). Kohanemisprotsessiga kaasneb kaasatus erinevatesse ühiskonna sfääridesse nagu näiteks isiklik, tööalane, ühiskondlik, poliitiline jms ning kohanemine on eelduseks edaspidiseks lõimumiseks (Kaldur *et al.* 2019:15);

Lähteriik – riik, kust migreerutakse;

Lühiajaline töötaja – oskustöoline, kes võib töötada Eestis lühiajaliselt kuni 365 päeva jooksul ja kelle riigis viibimise alus on D-viisa;

Migratsioon ehk ränne - inimeste ruumiline liikumine, millega kaasneb elukoha vahetus ning mis on pikaajalise loomuga;

Mobiilsus - töö kui igasuguse tööjõu liikumist ühest regioonist (või riigist) teise;

PPA – Eesti Politsei-ja Piirivalveamet;

Siirderiik – riik, kuhu migreerutakse;

Tõmbetegur – faktor, mis ajendab migranti teise riiki elama või tööle suunduma;

Tõuketegur – faktor, mis ajendab migranti enda koduriigist lahkuma;

Tööränne – rändeliik, mille kohaselt rännatakse siirderiiki seal töötamise eesmärgil.

Sissejuhatus

Euroopa Liidus on viimaste aastatega kasvanud märkimisväärselt Ukrainast pärit töötajate arv, mistõttu on Ukraina kodanikest saanud Euroopa Liidu riikides suurim kolmandatest riikidest pärit välistöötajad. Kuigi Poola ja Tšehhi on Ukraina töötajate jaoks EL-i riikidest jätkuvalt populaarseimad siirderiigid geograafilise läheduse tõttu, siis üha enam ukrainlasi siirdub tööle ka kaugemale, sealhulgas ka Eestisse. (Eurostat, 2020)

Ukrainlased siirduvad Eestisse tööle peamiselt lühiajaliste ja hooaja töötajatena viisa alusel; vähem on neid Ukraina kodanikke, kes saavad Eestisse elamisloa alusel pikemaks perioodiks. (EMN, Siseministeerium, 2021) Nende kahe viibimisaluse erinevus seisneb selles, et viisa alusel viibijad saavad töötada ainult konkreetsetes sektorites (näiteks põllumajandus, ehitus, teenindus jms) ning nad saavad Eestis viibida kuni 365 päeva. Elamisloaga välismaalased saavad Eestis elada ja töötada kuni viis aastat ning erinevalt viisa alusel viibijatest, on neil ka ligipääs erinevatele riiklikele teenustele. Käesolev magistritöö käsitleb Ukraina töörännet Eestisse nende mõlema rühma puhul: töö sihtrühmaks on uussisserändajatest Ukraina kodanikud kellel on nii elamisluba kui D-viisa, ning kes on saanud Eestisse ajavahemikus 2011-2021. Kuivõrd Eestisse on töötamise eesmärgil saabumas aasta-aastalt aina rohkem Ukraina kodanikke, on oluline mõista, millistel põhjustel Ukraina töötajad Eestisse tulevad ning miks Eesti on saamas aina populaarsemaks siirderiigiks?

Akadeemilises ehk teadusuuringute vaates ei ole Eestis viibivate Ukraina töötajate, ega ka Ukraina diasporaa kohta seni läbi viidud põhjalikke varasemaid uuringuid (üldjuhul käsitletakse ja analüüsitakse ukrainlasi ühiselt koos teiste nn venekeelsetega ehk vene keelt emakeelena kõnelevate isikutega). Poliitikakujundamise (*policy*) vaates pole ukrainlastele kui eraldi sihtrühmale samuti eraldi tähelepanu pööratud, kuigi tegemist on kõige suurema

uussisserännanute rühmaga Eestis viimase dekaadi jooksul.¹ Senini on Ukrainast pärit uussisserändajatele, ennekõike töötamise eesmärgil Eestisse saabunute osas, peamiselt ja kõige suuremat tähelepanu pööranud vaid Eesti ajakirjandus (seoses nt renditööjõuga seonduvate probleemide osas, töötajate ebavõrdse kohtlemise või ebainimlike töötingimuste, töötasu maksmata jäämise jmt osas).

Küll aga on kohalikku Ukraina diasporaad ja ukrainlaste töörännet põhjalikult uuritud teistes riikides, sh Euroopa Liidu riikides. Näiteks Vianello (2016) on lähenenud Ukraina töörandele soopõhiselt ning uurinud Itaalias töötavaid Ukraina hooldajaid ja koduabilisi. Poola ja Ukraina vahelist töörännet on uurinud Brunarska *et al* (2016), Ukraina diasporaad Tšehhis on laiemalt uurinud Leontiyeva (2016) ja Ukrainlaste töörännet Portugali Fonseca ja Pereira (2016).

Seega puudub täna Eestis põhjalik ja mitmekülgne arusaam selle sihtrühma osas. Teaduslikus vaates on oluline mõista, millised tegurid mõjutavad Ukrainast pärit töötajaid tulema Eesti, mis neid Eestis hoiab, ning neist tulenevalt, millised on nende väljavaated kohanemisele või pikaajalisele lõimumisele Eestis. Poliitikakujundamise seisukohalt on antud teemat oluline uurida, kuna põhjalikud teadmised sellest sihtrühmast, nende ootustest ning vajadustest, annavad sisendit kujundamaks sihipärast rände- ja lõimumispoliitikat ning looma teenuseid, mis aitaksid neil (aga ka teistel ränderühmadel) paremini kohaneda ja lõimuda.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, millised on Ukraina töötajate peamised tõmbe- ja tõuketegurid Eestisse tööle suundumisel, ehk millised Ukrainaga seotud tegurid neid nõ tõukavad päritoluriigist välja, ning millised Eestiga seotud tegurid neid nõ tõmbavad Eestisse. Lisaks on käesoleva magistritöö eesmärk käsitleda laiemat konteksti ning uurida, kas ja kuidas need tegurid erinevad teiste Euroopa Liidu riikides tuvastatud teguritest.

Magistritöö eesmärgini jõudmiseks lähtuti ühest kesksest uurimisküsimusest:

¹ Nii elamislubade väljastamise kui ka lühiajalise töötamise registreerimise statistika osas. Vt näiteks Rändestatistika ülevaade 2016-2020 „Siseministerium ja EMN, 2021; Rände-ja kodakondsuspoliitika aastaraport. EMN, 2021.

1. Millised on peamised tõmbe -ja tõuketegurid Ukraina töötajate Eestisse tööle suundumisel? Kas ja kuidas need tegurid erinevad teistest töös käsitletud EL riikidest?

Magistritöö peamist uurimisküsimust täiendavad kaks lisaküsimust:

2. Milline on olnud Ukraina töötajate kohanemisprotsess Eestis ja kas nende kohanemisprotsess sõltub ühe või teise tõmbe-või tõuketeguri olemasolust/puudusest?
3. Milline on sihtrühma teadlikkus kohanemist toetavate jt avalike teenuste osas?

Magistritöö teoreetiliseks lähtealuseks on Everett Lee (1966) loodud tõmbe-ja tõuketegurite teooria, mis selgitab migrantide rändeotsuseid. Peamised töörännet EL-i kirjeldavad tõmbe-ja tõuketegurid tuuakse välja Eametsa ja Philipsi (2004) koondatud tegurite põhjal. Täiendavad tegurid koondatakse erinevate Ukraina diasporaad ja töörännet uurinud autorite (Libanova, 2019; Kupets, 2013; Brunarska *et al*, 2014, Vianello, 2014 jne) põhjal, mille põhjal luuakse raamistik analüüsima magistritöö empiirilises osas Eestiga seotud tegureid ning seda, kuidas Eesti näitel esile kerkinud tõmbe-ja tõuketegurid suhestuvad teiste peamiste Euroopa Liidu siirderiikidega kuhu ukrainlastest töörandajad siirduvad.

Magistritöös kasutatakse kombineeritud kvantitatiivset ja kvalitatiivset andmekogumise meetodit: sihtrühma hulgas viidi läbi ankeetküsitlus, mille tulemusi valideeriti ja täiendati poolstruktureeritud intervjuude kaudu. Uuringu tulemusi kajastatakse kirjeldava statistika ja kvalitatiivse sisuanalüüsi kaudu, millele järgneb magistritöö teoreetilise osa ja empiirika süntees ning peamised järeldused ja ettepanekud edasisteks uuringuteks seoses Ukraina diasporaaga Eestis.

Magistritöö koosneb kahest osast. Töö esimeses ehk teoreetilises osas käsitletakse lühidalt erinevaid rändeteooriaid, mis selgitavad tööjõu liikumist ühest riigist teise. Seejärel käsitletakse tõuke-ja tõmbetegurite teooria lähtealuseid, mis on magistritöö teoreetilise raamistiku aluseks. Teine alapeatükk keskendub Ukraina töörande ajaloolistele aspektidele ja migratsiooni põhjustele ning seejärel

kaardistatakse peamised EL-i siirderiigid, kuhu Ukraina töötajad siirduvad ja kaardistatakse peamised tõe- ja tõmbetegurid. Teoreetilise osa viimane alapeatükk keskendub olemasoleva statistika ja uuringute põhjal Eesti kaasusele.

Töö teises ehk empiirilises osas kirjeldatakse esmalt meetodikat, valimit ja uuringuprotsessi. Sellele järgneb kvantitatiivne ja kvalitatiivne analüüs, millele järgneb teooria ja empiirika süntees, kus analüüsitakse Eesti põhjal esile tulnud tegureid peatükis 2.2.6. tegurite raamistiku põhjal, mille järel koondatakse peamised magistritöös tekkinud järeldused, analüüsitakse teooria sobivust käesoleva teema osas ning antakse soovitusi edaspidisteks uuringuteks.

Magistritöö analüüsi tulemusena selgus, et ukrainlasi ajendab tõe- ja tõmbetegurina Ukrainast Eestisse tööle tulema Eesti ja Ukraina sissetulekutega seotud põhjused, soov tõsta perekonna elustandardeid, turvalisuse kaalutlused, üldine elukvaliteet ja turvalisuse kaalutlused.

Peamistest tõmbeteguritest, mis ukrainlasi just Eestisse nõ tööle tõmbavad, on olukord tööturgudel, rände traditsiooni ja võrgustike olemasolu, (lühiajalist) töötamist soodustav rändepoliitika ning Eesti ja Ukraina geograafiline lähedus, tööandja tugi paberimajanduses ja teadmine, et vene keelega saab Eestis hakkama.

1. TEOREETILINE RAAMISTIK

Käesolevas peatükis seletatakse lahti migratsiooni ehk rände mõiste ja antakse lühike ülevaade rändeteooriate käsitlustest, mis selgitavad tööjõu liikumist. Lisaks tuuakse välja käesoleva magistritöö peamine teoreetiline lähtealus, milleks on Lee (1966) käsitlus rände tõuke- ja tõmbeteguritest. Samuti tuuakse välja peamised töörännet EL-i kirjeldavad tegurid Eametsa ja Philipsi (2004) koondatud töörännet iseloomustavate tegurite põhjal. Täiendavad tegurid, mis selgitavad ukrainlaste töörännete teistesse riikidesse, koondatakse erinevate Ukraina diasporaad ja töörännet EL-i uurinud autorite (Libanova, 2019; Kupets, 2013; Brunarska *et al*, 2014, Vianello, 2014 jne) põhjal. Nende kolme elemendi põhjal luuakse üldine teoreetiline raamistik, mille põhjal analüüsitakse magistritöö empiirilises osas Eestisse saabunud ukrainlaste tööränne tegureid. Siinse peatüki viimases alapeatükis antakse lühike arvuline ülevaade olemasoleva riikliku statistika põhjal Ukraina töörandest Eestisse.

1.1. Töörände teoreetilisi käsitlusi

Inimesed siirduvad ühest riigist teise tööle erinevatel põhjustel. Need põhjused võivad olla näiteks majanduslikud, seotud turvalisuse, kliima, perekonna, julgeoleku, paremate karjääri väljavaadete kui ka parema tööturu olukorraga. Käesolev magistritöö keskendub töörandele ehk uurib, miks siirduakse ühest riigist teise töötamise eesmärgil.

Töörände kontekstis saame rääkida nii mobiilsusest kui ka rändest samaaegselt. Neid kahte mõistet kasutatakse sageli üksteise sünonüümina, kuid kitsamas tähenduses on tegemist kahe eraldiseisva terminiga: mobiilsuse all mõistetakse töö kui tootmisteguri liikumist ühest regioonist (või riigist) teise (*interregional mobility*), kuid rände all peetakse silmas inimeste ruumilist liikumist, millega kaasneb elukoha vahetus ning ränne on seega püsivama loomuga (Tassinopoulos, Werner, 1998:2).

Inimeste liikumist ühest riigist teise selgitavad mitmeid rändeteooriad. Üks esimesi katseid rännet teoreetilisse raamistiku paigutada tegi 1889 E. G. Ravenstein, kelle käsitlust peetakse kaasaegsete rändeuuringute alustalaks. Ravensteini rännet käsitlevad teesid on kohati relevantseid ka tänapäeva kontekstis: peamiselt rännatakse maapiirkonnast linnadesse, rände motiivid on majanduslikud, tehnoloogia areng suurendab rännet jne (Lee 1966:48).

Kriegeri (2004) järgi vastavad rändeteooriad peaausjalikult järgmistele küsimustele:

1. Miks migreeruda?
2. Miks jääda?
3. Miks paljud inimesed ei migreeru mitte kunagi, kuigi see oleks neile majanduslikus mõttes kasulik?

Lisaks Kriegeri eristusele saab rändeteooriaid süstematiseerida mitmetel alustel. Eamets ja Philips toovad välja, et eelkõige eristatakse rändeteooriaid selle järgi, kas tegemist on majandusliku (mikro- ja makroteooria) või mittemajandusliku käsitlemisega. Analüüsi tasandi järgi eristatakse mikro-, meso-, ja makroteooriaid. Mikrotasandi teooriate puhul lähtutakse inimese isiklikest väärtustest, soovidest ja ootustest, mis kaasnevad otsusega minna teise riiki elama või tööle minna. Mesotasand uurib võrgustikuteooriaid, tuues välja sotsiaalsete sidemete olulisust siirde- ja lähteriigis. Makrotasandil uuritakse rände laiemat pilti ehk vaadeldakse üldisi majanduslikke, poliitilisi, kultuurilisi ja demograafilisi tegureid. Täiendavalt saab migratsiooniteooriaid süstematiseerida ka selle alusel, kuidas ja kui palju kirjeldatakse rände pikkust ja pidevust ning rändeprotsessi erinevate etappide alusel. (Eamets, Philips, 2004:7-8)

Lisaks muudele töörännet kirjeldavatele käsitlemistele on näiteks neoklassikaline teooria on üks vanimaid ja kesksemaid teooriaid rände selgitamiseks. Neoklassikalise teooria mikrotasandi kohaselt kujundavad rahvusvahelist rännet geograafilised erinevused tööjõu pakkumises ja nõudluses. Riikides, kus tööjõu osakaal on väiksem, kui kapitali osakaal, kujunevad palgad kõrgemaks, kui neis riikides, kus kapitali on vähe, kuid tööjõu osakaal suur. Sissetulekute erinevuse tõttu liiguvad töötajad madalama palkadega riikidest kõrgemate sissetulekutega riikidesse, mille tulemusena tekib uus tasakaalupalk: väikse kapitaliga riikides

muutuvad palgad kõrgemaks ja tööjõu osakaal väheneb, suure kapitaliga riikides palgad langevad ja tööjõu osakaal suureneb. (Massey *et al*, 1993:433) Ka Ukraina töörännet Eestisse saab läbi neoklassikalise teooria kirjeldada: Ukraina madalate palkade tõttu tullakse Eestisse tööle täitma neid töökohti, kus on parajasti tööjõupuudus (täpsemalt peatükis 2.3.). Pienowsky (2020:18) toob välja, et Ukraina välistöötajatel on positiivne mõju ka kohalikule tööjõule, kuna välismaal teenitavad ukrainlaste kõrgemad sissetulekud aitavad vähendada kodumaal töötavate ukrainlaste sissetulekute lõhet.

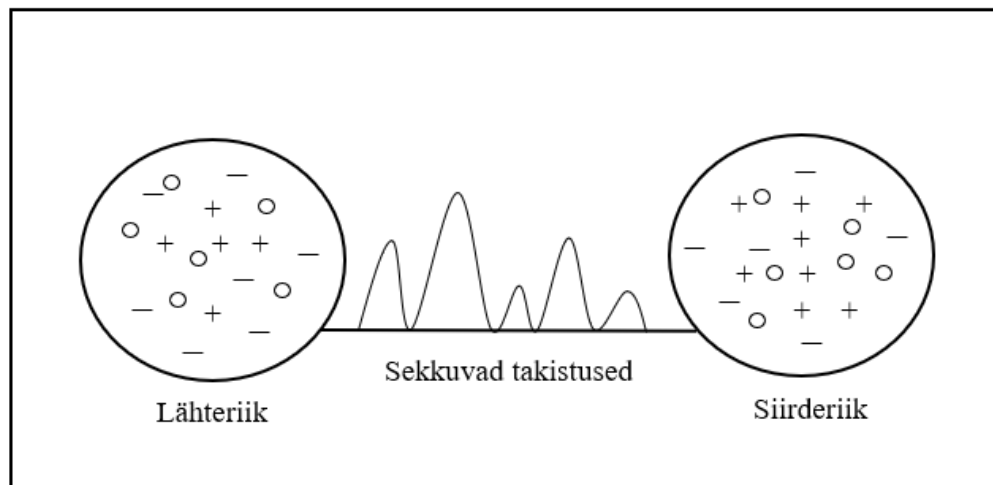
Kuivõrd neoklassikaline teooria selgitab töötajate liikumist ühest riigist teise majanduslikust aspektist, siis järgmises peatükis keskendutakse laiemalt erinevatele teguritele, mis mõjutavad inimesi ühest riigist teise tööle suunduma.

1.2. Tõmbe-ja tõuketegurite teooria

Erinevad rännet selgitavad teooriad ning käsitlused toovad välja tegureid, mis mõjutavad (töö)rännet. Taolisi tegureid nimetatakse tõmbe-ja tõuketeguriteks. Antud teooria loojaks on Everett Lee (1966), kelle käsitlus on aktuaalne ka tänapäeval ning millel on olnud pikaajaline mõju ka rände teaduslikule kontseptualiseerimisele. De Haas (2010: 9) toob välja, et tõuke-ja tõmbetegurite teooria on analoogne neoklassikalise teooria mikrokäsitlusega, kuna tegemist on isikliku valiku ja tasakaalu mudeliga. Seega on tõmbe-ja tõuketegurite teooria valitud siinse magistritöö teoreetiliseks aluseks seetõttu, et see võimaldab koondada erinevate valdkondade tegurid (sh nii majanduslikud kui ka isiklikud) ning nende tegurite abil on võimalik selgitada, miks inimesed siirduvad ühest riigist teise tööle või elama.

Lee toob välja neli faktorit, mis kujundavad isiku mobiilsust ning mis sõltumata rändetegevuse pikkusest või keerukusastmest, on alati rändeotsuse tegemise juures olemas:

1. tegurid, mis on seotud lähteriigiga ehk tõuketegurid (*push factors*);
2. tegurid, mis on seotud siirderiigiga ehk tõmbetegurid (*pull factors*);
3. sekkuvad takistused (*intervening obstacles*);
4. isiklikud tegurid.

Joonis 1. Siirde-ja lähteriigi faktorid ja sekkuvad takistused rändeotsuses. (Lee, 1966)

Joonisel 1 on välja toodud kolm esimest faktorit. Nii siirde- kui lähteriigis või piirkonnas on faktoreid, mis meelitavad inimesi või siis vastupidi, ajavad eemale. Joonisel 1 on need välja toodud vastavalt kas + või – tähistatult. 0-ga tähistatud faktorid on inimeste jaoks ebaolulised, st ei mõjuta kuidagi rändeotsust. Mõned faktorid mõjutavad inimeste rändeotsust sarnaselt, kuid teised faktorid võivad samadele isikutele mõjuda täiesti erinevalt. Näiteks faktor „hea vs halb kliima“ mõjutab rändeotsust enamjaolt samamoodi, kuid näiteks faktor „hea haridussüsteem“ on väikeste lastega lapsevanemale rändeotsust soodustav faktor. See võib olla aga näiteks lastetule majaomanikule negatiivselt mõjuv faktor, kuna see võib tõsta kinnisvara omamisega seonduvaid makse. Samal ajal ei mõjuta see kuidagi vallalise meesterahva rändeotsust, kes kinnisvara ei oma. Seega saab nimetatud tegurite abil eristada ka inimtüüpe, kes reageerivad sarnasel viisil samadele faktoritele lähte- ja siirderiigis ning vastupidi. (Lee, 1966:50)

Praktikas käsitletakse tõmbe- ja tõuketegureid koos: lahkumine lähteriigist (tõuketegur) saab toimuda siis, kui siirderiigis on olemas nõ lahendus probleemile (tõmbetegur). (Lee, 1966:51) Näiteks tööranne kontekstis tõuketeguriteks on madalad palgad lähteriigis ja kõrgemad palgad siirderiigis.

Siiski on lähte-ja siirderiikidega seotud tegurite vahel olulised erinevused. Inimestel, kes on aastaid elanud ühes ja samas piirkonnas ja kes seetõttu tunnevad koduriiki või -kanti põhjalikult, suudavad teha endaga seonduvaid otsuseid kaalutletult ja kiirustamata. Kuid siirderiigiga seotud faktorite puhul ei saa sarnaselt otsuseid teha ning siirderiigi eelistest ja puudustest saab aimdust ainult siis, kui seal pikemalt koha peal elada. Seega on siirderiigi või piirkonna osas alati olemas ka teatud määral teadmatust ning ebakindlust, mida migrant rändeotsust tehes tunnetab. (Lee, 1966:51)

Rändeotsust mõjutavad lisaks tõuke-ja tõmbeteguritele ka tegurite vahele tekkivad sekkuvad takistused (*intervening obstacles*), milleks võivad olla näiteks vahemaa siirderiigiga ja poliitiline olukord, samuti võib takistuseks osutada ka siirderiigi rändepoliitika. (*ibid*) Magistritöö empiirilises osas tuuakse välja ka võimalikud rännet takistavad tegurid Eesti rändepoliitika kontekstis.

Viimasena toob Lee välja isiklikud tegurid, mis võivad rännet soodustada või hoopis takistada. Isiklikud faktorid on seotud erinevate elukaare etappidega (näiteks perekonnaseis) ning leidub faktoreid, mis on pildil terve elukaare jooksul (Lee,1966:51). Isiklike teguritega seonduvalt saab öelda, et ainult tõmbe-ja tõuketegurid isiku rändeotsust ei mõjuta, vaid oluline on ka see, kuidas indiviid neid tegureid tunnetab.(*ibid*) Näiteks abielus ja lastega inimeste jaoks tähendab tegur „kõrgemad sissetulekud“ siirderiigis midagi muud, kui lasteta ja vallalise inimese jaoks, kuna perekonnaga teise riiki minnes kaasneb ka mitmeid teisi olulisi tegureid, mis võivad rändeotsust mõjutada: kuidas leida lastele töö-ja koolikoht, hea haridus, turvalisus siirderiigis jms.

Lähteriigi kontekstis on olulised ka isiklikud läbielamised ja teadlikkus sellest, mis teistes võimalikes siirderiikides toimub. Siirderiigi kontekstis kerkivad esile isiklikud kontaktid ning erinevad infoallikad, mis kõigile samaväärselt kättesaadavad ei pruugi olla. Lisaks leidub ka inimtüüpe, kelle jaoks kõikvõimalikud muutused on keerulised (näiteks elukoha muutus jms), kui ka neid, kes muutustesse soosivalt suhtuvad. Mõnede jaoks peab rändeotsuse tegemiseks olema põhjus väga mõjuv, samal ajal kui teistele piisab vähestest teguritest. (Lee 1966:51)

Seega ei ole rändeotsus kunagi täielikult ratsionaalsetel kaalutlustel põhinev ning kohati võivad irratsionaalsed põhjused rändeotsuse tegemisel olla kaalukaasil olulisemad. Leidub küll mitmeid erandeid, kuna otsust võivad mõjutada ka isiku emotsionaalne seisund antud ajahetkel, vaimne tervis ning erinevad juhuslikud olukorrad. (*ibid*)

Eamets ja Philips (2004:13-14) toovad erinevate rände teoreetiliste käsitluste ja uuringute taustal välja kokku kaheksa erinevat tõmbe-ja tõuketegurit, mis mõjutavad konkreetselt just töörännet ehk tööjõu liikumist ühest riigist teise ning mis võivad samaaegselt olla nii rännet soodustavad kui ka takistavad. Nendest kasutatakse käesolevas magistritöös järgmiseid, kuna peatükis 2 käsitletavate siirderiikide kirjanduse sünteesi käigus kohandusid valitud riikidele (Poola, Tšehhi, Itaalia, Portugal, Hispaania) järgmised tegurid:

1. erinevused sissetulekutes ehk sissetulekute lõhe;
2. migratsiooni traditsiooni ja võrgustike olemasolu;
3. geograafiline lähedus;
4. olukord tööturgudel.

Kuigi Lee käsitlus on laialt levinud, siis on see pälvinud ka omajagu kriitikat. Näiteks tõmbe-ja tõuketegureid on keeruline kvantitatiivselt mõõta (Eamets ja Philips, 2004:13), kuna Lee teooria kohaselt tunnetavad migrandid tegureid väga erinevalt ja rändeotsus ei ole alati tehtud ratsionaalsetel kaalutlustel ning otsuse tegemisel tulevad mängu ka isiklikud tegurid, isiku emotsionaalne seisund jms.

De Haas (2010:9-11) omakorda toob välja Lee käsitluse probleemkohtadena esiteks selle, et tõmbe- ja tõuketegurite raamistikus kirjeldatakse samaaegselt nii isiklike tegureid (näiteks isiklikud ootused) kui ka globaalseid (näiteks demograafilised protsessid) ning Lee raamistik ei võimalda määrata raskuskeset erinevatele rännet mõjutavatele teguritele, vaid kõiki tegureid vaadeldakse koos. Samas toob Lee tõmbe-ja tõuketegurite teooria välja, et rändeotsus sõltub erinevate tegurite koosmõjust ning sellest, kuidas indiviid neid tegureid tunnetab ja erinevatest isiklikest teguritest, mistõttu tulekski magistritöö autori hinnangul neid tegureid koos vaadata.

Teiseks toob De Haas välja selle, et tõmbe-ja tõuketegurid sageli peegeldavad üksteist: näiteks argument, et siirderiigi suurlinnade puhul on tõmbeteguriks „suuremad sissetulekud“ ei tähenda alati seda, et lähteriigis oleksid madalad sissetulekud ilmtingimata tõukefaktoriks, mis omakorda tekitab küsimuse, kumb tegur sai rändeotsuse tegemisel määravaks.

Väljatoodud tõuke-ja tõmbetegurite teooria kriitika taustal viis magistr töö autor lisaks kvantitatiivsele analüüsile (ankeetküsitlus) ka kvalitatiivse analüüsi (intervjuud). Töö empiirilises osas analüüsitakse kogutud andmete põhjal, millised tõmbetegurid, lisaks eelpool nimetatutele, said määravaks Ukraina töötajate rändeotsuse tegemisel ning kvalitatiivses analüüsis selgitatakse välja, millised olid peamised tõuke-ja tõmbetegurid indiviidi tasandil.

Kokkuvõtvalt saab Lee tõmbe-ja tõuketegurite teooria põhjal välja tuua, et rändeotsus ja sellega seonduvad tõmbe-ja tõuketegurid ei ole kunagi ühesed ja mustvalged, vaid need koosnevad erinevatest asjaoludest, mis otsuse tegemise juures teatud ajahetkel esile kerkivad. Iga indiviid on erinev, erineva tausta, uskumuste, tõekspidamiste, hariduse, perekonnaseisuga ning vahel tulevad mängu ka tegurid, mis võivad olla täiesti juhuslikud.

Käesolevas magistr töö uuritaksegi, millised on Lee (1966) tõmbe- ja tõuketegurite teooria ning Eametsa ja Philipsi (2004) koondatud tööjõu geograafilist liikumist kirjeldavate tegurite järgi Eestisse tööle suunduvate Ukraina töötajate tõmbe-ja tõuketegurid. Lee teooria võetakse magistr töö aluseks, kuna see võimaldab koondada ja selgitada väga erinevate tegurite (näiteks nii majanduslike kui ka isiklike) kaudu inimeste rändeotsuseid, kuna Lee järgi ei ole rändeotsus alati ratsionaalsetel kaalutlustel tehtud. Lee käsitlusele toetudes koostati seega töö empiirilises osas kvantitatiivse uuringu ankeetküsitlus (ankeedi küsimused) ning kvalitatiivse analüüsi tarbeks läbiviidud intervjuude küsimused (Lisa 3, intervjuukava). Samuti aitab Lee käsitus luua tõmbe-ja tõuketegureid koondava raamistiku (ptk 2.2.6. tabel 1), mille alusel magistr töö empiirilises osas töö erinevates osades esile tõusnud tõuke-ja tõmbetegureid kõrvutatakse ja analüüsitakse.

Järgmises peatükis kaardistatakse lisaks käesolevas peatükis väljatoodud teguritele, viie erineva EL-i riigi põhjal täiendavad tõmbe-ja tõuketegurid, mis kohalduvad sealsetele Ukraina töötajatele ning kus on tekkinud arvestatav Ukraina diasporaa ja kuhu ukrainlaste töörännevood on olnud (või ka on parajasti) intensiivsemad.

2. Ukraina tööränne EL-i: põhjused ja peamised tõuke-ja tõmbetegurid

Käesolevas peatükis antakse ülevaade peamistest põhjustest, miks Ukraina kodanikud erinevatesse Euroopa Liidu riikidesse tööle siirduvad. Peatükis tuuakse välja viis peamist EL-i siirderiiki: Poola, Tšehhi, Itaalia, Portugal ja Hispaania. Taoline riikide valik pakub variatiivsust, kuna ühelt poolt kirjeldatakse töörännet naaberriikide vahel (Poola ja Tšehhi) ning seejärel töörännet geograafiliselt kaugematesse EL-i riikidesse (Itaalia, Portugal, Hispaania). Lisaks on nimetatud riikidesse olnud või on ka hetkel teatud perioodidel olnud rännevood intensiivsemad.

Antud riikide valik võimaldab autoril võrrelda erinevaid põhjuseid ja tegureid, miks just antud riikidesse on Ukraina töötajad tööle suundunud. Peatüki eesmärgiks on olemasoleva kirjanduse ja peatükis 1.2. välja toodud rännet mõjutavate tegurite toel tuvastada tegurite raamistik, mis selgitavad ukrainlaste töörännet teistesse riikidesse. Töö empiirilises osas analüüsitakse, kuidas käesolevas peatükis loodud tegurite raamistikku on mahutumas Eesti näide (st töörännega Eestisse saabuvate ukrainlaste rännet mõjutavad tegurid), ning kas ja kuidas Eesti tegurid kattuvad siin peatükis tuvastatud teiste valitud riikide peamiste teguritega.

2.1. Ukraina tööränne ülevaade ja peamised sihtriigid

Ukraina töötajad ehk Ukrainast Euroopa Liidu riikidesse tööle lahkunud (ajutiselt või pikaajaliselt) isikud moodustavad kõikidest Euroopa Liidus töötavatest välistöölisest suurima osakaalu: 2020. aasta seisuga töötab Ukrainast väljaspool

kokku 2,2-2,7 miljonit inimest, mis on võrdne 13-16%-ga kogu Ukraina tööealisest elanikkonnast (Pienowsky, 2020:5).

Üheks peamiseks Ukraina töörande algust Euroopasse markeerivaks aastaks saab pidada 1991. aastat, kui pärast Nõukogude Liidu lagunemist toimunud sotsiaalmajanduslikud muudatused ühiskonnas tõid kaasa suure tööpuuduse tõusu, palkade väljamaksmise viibimise ning inflatsiooni. (Shytko, *et al*, 2006. tsit. Fedyuk, Kindler, 2016:3) Põhilised riigid, kuhu pärast iseseisvumist tööle siirduti, olid Venemaa ja Euroopa Liidu riigid, samuti ka USA, Kanada ja Iisrael. EL-i suunduti peamiselt alates 1990. aastate keskpaigast ning põhilisteks siirderiikideks olid Itaalia, Hispaania ja Portugal, kuid samuti ka pika rändetraditsiooniga riikidesse nagu Saksamaa. Kesk- ja Ida-Euroopa riikidesse (peamiselt Poola ja Tšehhi, mis too aeg ei kuulunud EL-i) siirduti 1990. aastate alguses. (Fedyuk, Kindler, 2016:4)

Ukrainlaste töörännet on mõjutanud ka 2008. aasta majanduskriis, 2014. aastal toimunud Euromaidani rahutused ning sõjaline konflikt Venemaaga, pärast mida hakkas ukrainlaste välismaal töötamine kasvama, kuna konflikt tõi riigis kaasa taaskord majanduslanguse. (Jarozsewicz, 2015) Nimetatud sündmused tõid kaasa ka muutuse põhilistes siirderiikides: kui enne 2014. aastat oli populaarseim siirderiik Venemaa, kus töötas toona 43% kõikidest välismaal töötavatest Ukraina kodanikest, siis 2017. aastal sai selleks Poola (39%). (Pienowsky, 2020:11) Ukrainlaste töörandele EL-i andis hoogu juurde ka 2017. aastal jõustunud Euroopa Liidu Nõukogu määrus, mille kohaselt on Ukraina kodanikel õigus viisavabalt reisida EL-i 90-ks päevaks mistahes 180-päevase perioodi jooksul.

Ränne siirderiikidesse on ukrainlastel enamjaolt ajutine, st rändeliikidest on levinuim ringränne ja välisriikides töötatakse lühiajaliselt: näiteks 2017. aastal läbi viidud uuringu kohaselt viibis 57% küsitletud ukrainlastest välismaal alla kolme kuu ning kõigest 10% rohkem kui aasta. (Libanova 2019:315). Seega mida lähemal asub siirderiik, seda lühem on Ukraina töörande puhul ka sealne töötamise periood nagu näiteks naaberriikides Poolas, Venemaal, Tšehhis ja Ungaris.

Ukrainast siirduvad välja põhiliselt keskmise ja madala oskustasemega inimesed ning üldiselt on nende haridustase madalam kui riigi keskmine: ainult 16% migrantidest oli kõrgharidusega samal ajal kui Ukrainas tervikuna on kõrgharidus 48-1 % elanikkonnast. (Libanova, 2019) Samal ajal on probleemiks ka nn oskuste raiskamine (*skills waste*), kuna paljud ukrainlased teevad välisriikides töid, mis ei vasta nende tegelikele oskustele (Pienowsky, 2020:23).

Ukraina väljarännet sh ka töörännet iseloomustab tugev soopõhisus: meeste osakaal on 70 %, välja arvatud tööränne Itaaliasse, kus naiste osakaal moodustab 71%, kuna Itaalia vananeva rahvastiku tõttu on suur nõudlus hooldajate ja koduabiliste järele. Ukraina elanikest elab 31% maapiirkondades ja pooled välismaale tööle suundujatest kuuluvad maaelanikkonna hulka. Vanuselises lõikes on enim esindatud 30-40 ja 40-50 aasta vanuses inimesed, kes mõlemad moodustavad 26% kõikidest töömigrantidest. (Libanova, 2019)

Ukrainlaste rännevood ja muustrid EL-s on väga erinevad ning sõltuvad mitmeti ka siirderiigist, selle asukohast, mis omakorda mõjutab ka seda, kas tööle siirduvad mehed või naised, kas pikemaks või lühemaks perioodiks. Lisaks sõltuvad rännevood ka isiku vanusest, perekonnaseisust, haridusest jms. (Libanova 2019:318)

2.2. Ukraina tööränne peamised tõuke-ja tõmbetegurid Euroopa Liidu riikidesse suundumisel

Järgnevates alapeatükkides kajastatakse olemasoleva kirjanduse põhjal erinevaid tõuke-ja tõmbetegureid viie Euroopa Liidu (EL) riigi näitel: Poola, Tšehhi, Itaalia, Portugal ja Hispaania. Kuigi Ukraina töötajaid moodustavad kogu EL-is suurima välistöajõu osakaalu ning nende diasporaad on laialdaselt levinud, siis antud riigid said valitud seetõttu, et sinna on hetkel või sinna on varasemalt olnud rännevood teatud hetkedel intensiivsemad ning nendes riikides on Ukraina diasporaad laialdasemalt uuritud. Kõige viimases alapeatükis luuakse mudel, kuhu koondatakse peamised tuvastatud tegurid eelpool nimetatud riikide näitel.

2.2.1. Majanduslikud ja sissetulekute seotud tegurid

Ukrainast mujale elama ja tööle siirdumise üheks keskmeks põhjuseks on peamiselt majanduslikud tegurid: Libanova (2019:318) toob välja Ukraina riigi madalad elustandardid ning aeglase ülemineku sotsiaalmajanduslikele muutustele. Lisaks toovad mitmed autorid (Bogdan 2011; Kupets 2013) välja ühe olulise põhjusena ka just perekonna elustandardite parandamise ning põhiliste tõukefaktorina madalad palgad kodumaal ja tõmbefaktorina kõrgemad sissetulekuvõimalused siirderiikides. (Kupets, 2013; GfK, 2008) Üheks oluliseks tõukefaktoriks on ka sissetulekute ebastabiilsus Ukrainas (Kupets *et al*, 2012).

Nimetatud tegurite tekkepõhjusteks võib pidada ukrainlaste pettumust 2013-2014 aasta sündmustes, kuna pärast Maidani ülestõusu tekkinud ootused ja ideaalid ei vastanud tegelikkusele. Ukrainlased lootsid sissetulekute kiirele tõusule, avalike teenuste kvaliteedi paranemisele ja neile paremat ligipääsu, kuid need ootused on vaid osaliselt täitunud. Samal ajal on ka ukraina grivna väärtus välisvaluuta suhtes olnud languses, mis on välismaised kaubad muutnud kohalike jaoks peaaegu et kättesaamatuks. 2014. aastal alanud sõjalise konflikti tõttu Venemaaga on kulunud riigieelarve enamjaolt sõjategevusele, purunenud infrastruktuuride taastamisele ning riigisiseste põgenike toetamisele, mistõttu ei suuda riik kõiki kodanike ootusi täita ning mistõttu paljud ukrainlased välismaale tööle suunduvadki. Seega peamine põhjus, miks paljud ukrainlased välismaale tööle suunduvad, on soov teenida paremat elatist kui Ukrainas, kuna sealne keskmine palk moodustab näiteks Poola keskmisest palgast vaid ühe kolmandiku. (Libanova, 2019: 318)

2.2.2. Geograafiline lähedus siirderiigiga

Peatükis 1.2. toodi rännet mõjutava tegurina välja ka lähte-ja siirderiigi geograafiline vahemaa. Seega üks oluline tõmbetegur, mis ukrainlasi

naaberriikidesse tööle viib, on geograafiline lähedus. Näiteks Poolas töötab 2019. aasta andmetel 900 000 ukrainlast (IOM, 2019:9) ning see on EL-i riikidest ukrainlaste seas kõige populaarsem siirderiik geograafilise asukoha, kahe riigi vahelise varasema pika rändetraditsiooni, kultuuriliste sidemete kui ka paremate sissetulekuvõimaluste tõttu. Ukrainlased moodustavad riigis suurima vähemuste rühma, mis koosneb seal alaliselt elavatest ukrainlastest kui ka lühiajalistest töötajatest. (Brunarska *et al*, 2014:116) Geograafilise läheduse tõttu asuvad Poola tööle peamiselt lääne-ukrainlased ning põhiliselt suundutakse Lõuna- ja Ida-Poola. (Brunarska *et al* 2014:117).

Sarnaselt Poolale on ka Ukrainal ja Tšehhil pikaajaline ajalugu geograafilise läheduse, ajaloo ja kultuurilise tausta tõttu. Ukrainlased moodustavad Tšehhis suurima vähemusgrupi, kes on riiki läinud valdavalt töötamise eesmärgil, kuigi perede taasühinemine on sagenemas. (Leontiyeva, 2014:136-144)

2.2.3. Siirderiigi välistöötajõudu soodustav rändepoliitika

Peatükis 1.2. selgus, et rännet võib soodustada, aga ka takistada siirderiigi rändepoliitika ning EL-s on Ukraina töötajaid puudutav rändepoliitika olnud mõlemat. Näiteks Ukraina naaberriikide Poola, Slovakkia ja Ungari EL-i ja Schengeni alaga liitumist oli Ukraina kodanike jaoks naaberriigis tööl käimine ja piiriületus suhteliselt lihtne, kuna puudusid viisanõuded. Küll aga olid Ukraina nimetatud naaberriigid EL-ga liitumiseks kohustatud üle võtma EL-i ränderegulatsioonid ja karmistama piirikontrolli, millega omakorda kaasnes viisanõue ja piirangud seoses välismaalaste riiki sisenemisega ja riigis viibimisega. (Szulenska, 2016:52-53) Kuigi EL-ga liitumine pidurdas mõnevõrra ukrainlaste töörännet EL-ga liitunud naaberriikidesse, siis Euroopa Liidu Naabruspoliitika ja Idapartnerluskokkuleppega liitumise tulemusel leevendati ukrainlaste sisenemistingimusi EL-i ning 2017. aastast said ukrainlased EL-is viisavabalt reisida.

Poolas soodustab ukrainlaste töötamist riigi rändepoliitika, mis soodustab kultuurilist ja geograafilist lähenemist ja mobiilsust, et Ukraina töötajatel oleks seeläbi lihtsam Poola ühiskonnas kohaneda. Taolise rändepoliitika eesmärgiks on seeläbi suurendada töömigrantide seaduslikul alusel riigis töötamist, kes vastavad Poola tööturu hetkevajadustele. Samuti on Poola lihtsustanud elamisloa, viisa ja ukrainlaste töölevõtmise protseduure ning sõlminud Ukrainaga sotsiaalkindlustuskokkuleppe. (Brunarska *et al*, 2014:116) 2008. aastal vastuvõetud regulatsiooni kohaselt võivad Ukraina kodanikud kuus kuud kalendriaasta jooksul töötada Poolas ilma tööloata. (IOM, 2019:8) Geograafilise läheduse tõttu asuvad Poola tööle peamiselt lääne-ukrainlased ning põhiliselt suundutakse Lõuna- ja Ida-Poola. (Brunarska *et al* 2014:117). Peamised sektorid, kus ukrainlased Poolas töötavad, on põllumajandus, metsandus, kalandus, ehitus, tööstuslik töötlus ja kaubandus (*ibid*). Kaks kolmandikku töölistest on mehed ning on peamiselt keskharidusega, kuigi kõrgharidusega töötajate osakaal on tõusuteel. (IOM, 2019:9)

Tšehhis on pärast 2008. aasta majanduskriisi suurenenud ukrainlastele väljastatud elamislubade arv, mis annab alust eeldada, et Ukraina lühiajalised töötajad soovivad riiki alaliselt elama asuda, kuid selle kohta puuduvad täpsemad uuringud. (Leontiyeva, 2014, 144-145) Igal juhul on võrreldes Poolaga ukrainlaste tööränne Tšehhi püsivama iseloomuga võrreldes Poolaga.

Kuivõrd rändepoliitika võib olla nii tõuke- kui ka tõmbetegur, siis tasuks Poola näitel uurida, kas töötajate kohanemise toetamine ja kvaliteetsed ja ligipääsetavad avalikud teenused ka olulist omavad rändevoogude ligitõmbamises.

2.2.4. Olukord siirderiigi tööturgudel ning rände traditsiooni ja võrgustike olemasolu siirderiigis

Kui Poolas, Ungaris ja Tšehhis käiakse tööle just nende läheduse tõttu ja peamiselt lühiajaliselt ja hooajatöödeks, siis töörännet Lõuna-Euroopa riikidesse eristab tugev soopõhisus ja alaliselt siirderiiki elama asumine. Kuna vahemaa Ukrainaga on suurem, siis iseloomustab Ukraina töörännet Lõuna-Euroopa riikidesse pikaajalisem või püsiv siirderiigis viibimine. Näiteks Itaalias töötab palju ukrainlannasid pikaajaliselt hooldajatena, kes enamjaolt ei plaanigi tagasi kodumaale naasta, kuna lapsed Ukrainas on hilisteismelised või täiskasvanud, ollakse lehestunud või lahutatud ning kohapeal on saavutatud ka sotsiaalne staatus ja suhtlusvõrgustik ning iseseisev toimetulek (Vianello, 2009. Tsit Vianello, 2014:170). Samas on viimastel aastatel hakanud Itaalias pilt mõnevõrra ühtlustuma perede taasühinemise tõttu (Vianello, 2014: 175).

Kuna Ukrainal ja Portugalil ei olnud eelnevalt omavahel märkimisväärsed kokkupuuted, siis oli oluline roll sotsiaalsel võrgustikel ehk enamusel Portugali läinud ukrainlastel oli mõni tuttav või sugulane juba ees.² Ukrainlaste tööranne Portugali on olnud valdavalt meestekeskne, kuna põhiliselt vajati välistöölisi ehitussektorisse. Kui algselt mindi Portugali plaaniga jääda sinna lühiajaliselt, siis paljud ukrainlased on sinna jäänud püsivalt ning toonud kaasa ka enda perekonna, mistõttu hiljem hakkas ka naiste osakaal suurenema. (Fonseca, Pereira 2014:190) Ukrainlaste sisseränne Portugali toimus lühikese ajaperioodi vältel ning oli suhteliselt intensiivne: kui 1996. aastal viibis riigis seaduslikult kokku 71 ukrainlast, siis aastaks 2002 oli see number tõusnud 62 448-ni moodustades endiste Portugali koloniaalriikide (Brasiilia, Roheneeme saared) järel suurima vähemusgrupi riigis. (*ibid*) Riiki saabuti peamiselt Schengeni viisaga, pärast mille lõppemist viibiti riigis ebaseaduslikult kuni õnnestus taotleda elamisluba. Peamiselt töötati, ehituses, töötlevas tööstuses ning põllumajanduses ja madala

² 2012. aastal läbiviidud THEMIS projekti tulemuste kohaselt oli 79% küsitletutest ehk Portugalis viibivatest ukrainlastest enne riiki saabumist Portugalis keegi tuttavatest või pereliikmetest ees. 2010. ja 2011. aastal saabunutest oli see osakaal 100% ning naiste puhul 85%.

kvalifikatsiooniga töökohtadel (Baganha et al. 2004:34; Santana, Serranito 2005 tsit. Fonseca, Pereira 2014), kuid aastate jooksul õnnestus ukrainlastel ka leida enda kvalifikatsioonile vastavaid töökohti. Ukrainlaste tööränne puhul on märkimisväärne ka see, et algselt lühiajalisest töömigrantidest on taotlenud elamisloa ja paljud ka kodakondsuse, mis võimaldab tööle minna ka teistesse EL-i riikidesse. Arvestades Portugali sotsiaalmajanduslikku olukorda pärast 2008. aasta majanduskriisi vajaks ukrainlaste diasporaa Portugalis ja nende rändeprotsessid täiendavat uurimist. (Fonseca, Pereira 2014:190-191).

Erinevalt Portugalist, on Hispaania sisseränne olnud mitmekesisem ning lisaks ukrainlastele domineerivad Põhja-Aafrika ja Lõuna-Ameerika riigid ning samuti on esindatud ka teised Ida-Euroopa riigid nagu Rumeenia, Bulgaaria ja Poola. Küll aga moodustavad ukrainlased Hispaanias Kesk-ja Ida-Euroopa riikidest suurima osakaalu. Ukrainlaste tööränne hoogustus 2000. aastatel: kui 2001. aastal viibis riigis 25 000 ukraina kodanikku, siis 2009. aastal oli neid ühtekokku üle 80 000, pärast mida hakkas ukrainlaste tööränne Hispaaniasse vähenema riigi majandusliku ebakindluse ja suurte majanduslike kärbete tõttu. (Stanek *et al* 2014:197) Hispaanias domineerisid algselt mehed, kuid hiljem naised, kes abikaasadele hiljem järgnesid. Mehed töötasid valdavalt ehituses ja põllumajanduses ning naised teenindussektoris ja hotellinduses (Stanek *et al* 2014: 204). Taoline nihe tekkis 2008. aasta majanduskriisi tõttu, kus enim said kannatada just need sektorid, kus töötasid mehed (nt ehitus). Samuti on naiste osakaalu suurendanud peredega taasühinemine.

Seega lisaks rändetraditsioonide olemasolule naaberriikidega (Tšehhi, Poola) on geograafiliselt kaugemates riikides (Itaalia, Portugal, Hispaania) olulised võrgustikud, mis on tekkinud perede taasühinemise kaudu. Olukord tööturgudel on selgelt tulnud esile Hispaania ja Portugali näitel, kus teatud perioodidel oli vaja ehitussektorisse täiendavat tööjõudu, mis oli kohaliku Ukraina diasporaa tekkel üks peamisi tegureid, kuna hiljem lisandusid naised ja abikaasad teenindus-ja hotellindussektorisse.

2.2.5. Siirderiigi avalike teenuste kvaliteet ja kohanemise toetamine

Lisaks peatükis 1.2. Eametsa ja Philipsi koondatud neljale tõiuketegurile (sissetulekute lõhe, olukord tööturgudel, migratsiooni traditsiooni ja võrgustike olemasolu, geograafiline lähedus) tõusis täiendava tegurina esile peatükis 2.2.1.-2.2.4. kirjeldatud tegurite põhjal ka avalike teenuste kvaliteedi ja kohanemise toetamise tegur. Peatükis 2.2.1. selgus, et üks põhjuseid, miks ukrainlased siirduvad teistesse riikidesse tööle, on asjaolu, et peale 2014. aasta Maidani sündmusi, ei vastanud sündmuste käigus tekkinud ootused reaalsusele. Ukrainlased lootsid sissetulekute kiirele tõusule, avalike teenuste kvaliteedi paranemisele ja neile paremat ligipääsu, kuid need ootused on vaid osaliselt täitunud. See-eest Poolas, nagu selgus peatükis 2.2.3, soodustab ukrainlaste töötamist Poola rändepoliitika, mis soodustab kultuurilist ja geograafilist lähedust ja mobiilsust, et Ukraina töötajatel oleks seeläbi lihtsam Poola ühiskonnas kohaneda. Samuti on Poola lihtsustanud elamisloa, viisa ja ukrainlaste töölevõtmise protseduure ning sõlminud Ukrainaga sotsiaalkindlustuskokkuleppe.

Kuivõrd Poola on ukrainlaste töörande kontekstis jätkuvalt üks peamisi siirderiike, siis uuritakse ka siinse magistr töösi empiirilises osas, kas taoline tegur rakendub ka Eestile, ehk kas avalikud teenused, nende kvaliteet ja ligipääsetavus ning riigipoolne kohanemise toetamine on sihtrühma jaoks tõmbetegur ning milline on olnud Ukraina töötajate kohanemisprotsess Eestis.

2.2.6. Tõmbe-ja tõiuketegurite mudel

Ukraina töörande EL-i riikidesse suundumise peamised tõiuke-ja tõmbetegurid magistr töösi teoreetilise raamistiku põhjal (Lee 1966; Eamets, Philips, 2004) koondab kokku tabel 1, kus on täiendavalt välja toodud ka alapeatükkides 2.2.1-2.3.4. tuvastatud tegurid

Magistritöö teoreetilise raamistiku põhjal (Lee 1966; Eamets, Philips, 2004) koondati Ukraina töörande EL-i riikidesse suundumise peamised tõuke-ja tõmbetegurid tabelisse 1, kus on välja toodud alapeatükkides 2.2.1-2.2.5. tuvastatud riikidepõhised tegurid.

Tabel 1. Ukraina töötajate tõuke-ja tõmbefaktorid valitud EL riikide näitel (autori koostatud)

1. Tõuketegurid	Riik	Autor
1.1. Sissetulekute lõhe	Poola, Tšehhi, Itaalia, Hispaania, Portugal	Kupets, 2013; Bogdan, 2011; Libanova, 2019
1.2. Sissetulekute ebastabiilsus	Poola, Tšehhi, Itaalia, Hispaania, Portugal	Kupets <i>et al</i> , 2012.
1.3. Poliitilised kaalutlused	Poola, Tšehhi, Itaalia, Hispaania, Portugal	Libanova, 2019
1.4. Turvalisuse kaalutlused	Poola, Tšehhi, Itaalia, Hispaania, Portugal	Libanova, 2019
1.5. Soov tõsta perekonna elustandardeid	Poola, Tšehhi, Itaalia, Hispaania, Portugal	Libanova, 2019
2. Tõmbetegurid	Riik	Autor
2.1. Sissetulekute lõhe	Poola, Tšehhi, Itaalia, Hispaania, Portugal	Kupets, 2013; Libanova, 2019
2.2. Geograafiline lähedus	Poola, Tšehhi	Brunarska <i>et al</i> , 2014; Leontiyeva, 2014
2.3. (Lühiajalist) töötamist soodustav rändepoliitika	Poola, Tšehhi	Brunarska <i>et al</i> , 2014; Leontiyeva, 2014.
2.4. Rändetraditsioonide ja võrgustike olemasolu	Poola, Tšehhi, Itaalia, Portugal, Hispaania	Vianello, 2014; Brunarska <i>et al</i> 2014; Leontiyeva, 2014;
2.5. Olukord tööturgudel	Portugal, Hispaania	Fonseca, Pereira, 2014; Stanek <i>et al</i> 2014.
2.6. Avalike teenuste kvaliteet ja kohanemise toetamine	Poola	Libanova, 2019; Brunarska <i>et al</i> , 2014.

Tabelis 1 nähtub, et tõuketegurid on vaatluse aluseks võetud riikides sarnased, ehk erinevate autorite poolt väljatoodud tegurite (näidete ja põhjuste) metaanalüüsi põhjal ajendavad Ukraina töötajaid välismaale tööle minema küllaltki ühesed tegurid. Küll aga leidub olulisi erisusi tõmbetegurite näol: näiteks, mida lähemal on siirderiik (Poola ja Tšehhi), seda enam on näha siirderiigi mõningast sõltuvust Ukraina tööjõust ning ka seda, miks enda rändepoliitikat vastavalt kujundatakse. Lisaks nähtub eri riikide põhjuste analüüsist, et mida kaugemal on siirderiik, seda püsivam ja pikaajalisem on siirderiigis viibimise aeg, kuid kuna puuduvad pikaajalised kultuurilised ja ajaloolised sidemed (nagu näiteks Ukrainal on naaberriikidega), siis mõjutab rännet võrgustike olemasolu siirderiigis ehk sotsiaalne kapital.

Lähtudes käesolevas peatükis välja toodud riikide põhjal välja joonistunud tõmbe- ja tõuketeguritest, mille aluseks Lee (1966) tõuke- ja tõmbetegurite teooria ning Eametsa ja Philipsi (2004) koondatud erinevad tegurid, ning mille koondab kokku tabel 1, analüüsitakse magistritöö empiirilises osas (ptk 3) detailsemalt, kas ja kuidas tuvastatud tegurid kohalduvad Eesti näitele – see tähendab, kas samad või sarnased tegurid esinevad ka Eestisse sisserännanud ukrainlastest töörandajate puhul.

2.3. Ülevaade Ukraina töörandest Eestisse

Käesolevas peatükis antakse ülevaade Ukraina töörandest Eestisse. Kuna antud teema kohta puuduvad varasemad põhjalikud uuringud Eestis³, siis antakse ülevaade peamiselt riiklikust statistikast, mis on kogutud otsepäringute kaudu Politsei- ja Piirivalveametilt, kui ka rännet kajastavatest riiklikest raportitest

³ Varasemalt on uurinud A. Vilt (2020) Ukraina töörandet enda lõputöös „Ukraina kodanike teadlikkus töörande reeglitest Eesti Vabariigis“. Saadaval: https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/2550/Ardis_Vilt_PtK173.pdf?sequence=1&isAllowed=y (15.05.2022)

(Rändestatistika, Rände-ja kodakonduspoliitika aastaraport). Siin väljatoodud ülevaatlik kokkuvõte on oluline osa magistritöö andmekogumisprotsessist, andes sisendi kvantitatiivse ja kvalitatiivse osa ettevalmistamiseks (küsimuste koostamine, andmete kogumine jm), aga ka töö tulemuste paremaks tõlgendamiseks.⁴

Eesti on viimastel aastatel muutunud väljaränderiigist sisseränderiigiks, mille üheks põhjuseks võib pidada 2016. aastal vastu võetud välismaalaste lühiajalise Eestis töötamise määrust.⁵ Selleks, et Eestis saaks lühiajaliselt, sh ka hooajaliselt töötada, on vaja riigis viibimise alust, milleks on valdavalt pikaajaline D-viisa. Aasta-aastalt on nii viisade väljastamine kui ka lühiajalise töötamise registreerimine olnud Ukraina kodanike seas jätkuvas kasvutrendis (tabel 2 ja 3). Seega võib pidada Ukraina töörande üheks oluliseks tõmbeteguriks Eesti lühiajalist töötamist soodustavat rändepoliitikat nagu ka Poolas ja Tšehhis. Näiteks võrreldes teiste EL-i riikidega käib Eestis D-viisa saamise protsess võrdlemisi kiiresti: kui Eestis on viisataotluse menetlusprotsess kuni 15 tööpäeva, siis näiteks Hispaanias on see 45-60 päeva, Poolas 5-30 päeva ning Ungaris kuni 70 päeva. Keskmiselt saab Eesti D-viisat taotledes vastuse 6 tööpäevaga (EMN, 2020:18). Magistritöö järgmises peatükis uuritakse, kas ka magistritöö sihtrühma jaoks on Eesti rändepoliitika kontekstis Eestisse viisa saamise protsessi lihtsus oluliseks teguriks Eestisse tööle suundumisel.

Tabel 2. D-viisade väljastamiste arv 2015-2021. Allikas: PPA

Eestis välja antud D-viisade arv 2015-2021		Eestis välja antud D-viisad UKR kodanikele 2015-2021
2015	2134	817
2016	3087	1415
2017	7346	4113

⁴ Sh ankeetküsitluse tulemuste võrdlemiseks riikliku statistikaga, nt sotsiaal-demograafiliste tunnuste osas: näiteks valideerimaks, kas vastajate suhtarv mehed-naised osas on sarnane riikliku statistikaga ukrainlastest sisserändajate osas, kas vastajate peamine elukohalinn on sarnane riikliku statistikaga ukrainlastest sisserändajate osas jmt.

⁵ RT, Välismaalase lühiajalise Eestis töötamise kord ja taotluse vorm. Saadaval: <https://www.riigiteataja.ee/akt/110122015003?leiaKehtiv> (05.05.2022)

2018	16 756	11 288
2019	25 672	16 909
2020	17 389	11 144
2021	25 941	15 434

Tabel 3. Lühiajalise töötamise registreerimiste üldarv 2015-2020. Allikas: PPA

Lühiajalise töötamise registreerimise arv 2015-2020	
2015	1086
2016	1782
2017	7509
2018	19 783
2019	32 245
2020	22 098

2020. aastal olid PPA andmetel lühiajalised töötajad peamiselt pärit Ukrainast (15 280), Valgevenest (1375), Venemaalt (1056), Moldovast (922) ja Usbekistanist (920).

PPA andmetel oli 2020. aastal lühiajaliste töötajate keskmine vanus 43 aastat. Mehed moodustasid töötajatest 83% ja naised 17% . Kõige rohkem oli mehi ja naisi vanusegrupis 26-30, 31-35 ja 36-40 (Tabel 4)

Tabel 4. Lühiajaliste töötajate vanuseline ja sooline jaotus 2020. aastal. Allikas: PPA (autori koostatud)

Vanuseklass	N	M
16-20	137	446
21-25	527	2076
26-30	582	3205
31-35	503	3841
36-40	499	3724
41-45	546	2535
46-50	487	1700
51-55	265	915

56-60	104	356
61-65	23	81
66-75	6	9

Lühiajalised töötajad asuvad PPA andmetel tööle peamiselt Harju maakonda ning seejärel Tartu, Lääne-Viru, Pärnu, Ida-Viru, Viljandi ja Põlva maakonda. Ka Rändestatistikas (EMN, Siseministeerium, 2021) selgus, et enim elamisloaga kolmandate riikide kodanikke suundub Rahvastikuregistrisse tehtud esmakordsete elukoha registreerimiste kohaselt elama just Tallinnasse (2968), seejärel Tartusse (439) ning Pärnusse (148). Peamised valdkonnad, kus 2020. aastal lühiajaline töötamine registreeriti olid ehitus, töötlev tööstus ja põllumajandus (tabel 5).

Tabel 5. Lühiajalise töötamise registreerimine valdkonniti. Allikas: PPA

1.	Ehitus	7635
2.	Töötlev tööstus	5029
3.	Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	2610
4.	Veondus ja laondus	1563
5.	Muud teenindavad tegevused	1487
6.	Majutus ja toitlustus	863

Lisaks lühiajalise töötamise registreerimisele ja D-viisade väljastamisele on aasta-aastalt kasvanud ka elamislubade väljastamise arv Ukraina kodanikele ning aastate lõikes on elamislubade väljastamise arv korrelatsioonis lühiajalise töötamise registreerimisega: suurem hüpe toimus 2017. aastal ning on olnud ka edaspidiselt tõusvas joones. 2020. aasta väiksema elamislubade väljastamise arvu põhjuseks on eeldatavasti COVID-19 viiruse levik, millel oli eeldatavalt mõju inimeste rändeotsustele ning ka reisimine oli 2020. aastal raskendatud. Samas oli pandeemia mõju ukrainlaste sisserände Eestisse väiksem, kui oleks eeldanud, sest 2021. aastal tõusis elamislubade väljastamine taaskord. Tabelis 6 on välja toodud erinevad elamisloa liigid, mida Eestis välisriigi kodanikele väljastatakse: enim on viimase kuue aasta jooksul väljastatud elamislube Ukraina kodanikele, kes on saanud töötamise eesmärgil ning seejärel pererände raames saabunutele. Samuti

jääb Eestisse aina enam Ukrainlasi püsivalt elama, kuid näiteks õpiränne on mõnevõrra vähenenud.

Tabel 6. Elamislubade väljastamine Ukraina kodanikele 2015-2021. Allikas: PPA

Taotlemise põhjus	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ettevõtlus	7	5	8	8	9	6	5
Pereränne	355	365	335	492	702	703	953
Püsivalt Eestisse elama asumine		146	213	278	217	262	286
Töötamine	1028	1023	1419	1619	1676	1523	1570
Välisleping	28	9	3	1	2	2	
Õppimine	192	172	151	166	128	71	104
Kokku	1610	1720	2129	2564	2734	2567	2918

Esmakordseid elamislube väljastati 2020. aastal kõige rohkem Ukraina kodanikele (1791), seejärel Vene Föderatsiooni (1135) ja Valgevene (273) kodanikele ning töötamise eesmärgil väljastatud välisriigi kodanike seas oli mehi 85% ja naisi 15%, (EMN, Siseministerium, 2021) mis annab alust järeldada, et ka elamisloa alusel Eestis töötavatest Ukraina kodanikest on valdav osa mehed.

Elamisloaga Ukraina kodanikud (tabel 7) töötavad sarnastes valdkondades võrreldes lühiajaliste töötajatega (st mõlema puhul domineerib ehitussektor ja töötlev tööstus).

Tabel 7. Töötamiseks väljastatud tähtajalise elamisloaga Ukraina kodanike töötamise tegevusvaldkonnad 2021⁶. Allikas: PPA

1.	Töötlev tööstus	613
2.	Ehitus	286
3.	Muud teenindavad tegevused	226
4.	Veondus ja laondus	114
5.	Info ja side	91
6.	Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	37

⁶ Tööandja põhitegevusala järgi.

Seega saab kokkuvõtvalt öelda, et olemasoleva sisserände statistikat kajastavate andmete põhjal, et Eestis on tulenevalt suurenevale D-viisade ja elamislubade väljastamisele selgelt kasvamas Ukrainaist pärit töötajate arv, mis omakorda viitab, et Eesti rändepoliitika, soodustab lühiajalist töötamist. Samas viitavad kasvavad elamislubade väljastamise arvud (sh ka pereränne ja püsivalt Eestisse elama asumise eesmärgil väljastatud elamisload), et Ukraina kodanikel on huvi tulla Eestisse pikemaks perioodiks. Lisaks saab käesolevas peatükis kajastatava info põhjal näha, et ukrainlased töötavad Eestis nii lühiajaliselt kui ka pikemalt ennekõike neis sektorites, kus valitseb tööjõudpuudus (Töötukassa, 2021), mis viitab omakorda asjaolule, et olukord (Eesti) tööturul on samuti üheks oluliseks tõmbeteguriks. Täpsemad tõuke- ja tõmbetegurid, mis kohanduvad Eestile, tuuakse välja magistritöö järgmises, empiirilises osas.

3. EMPIIRILINE ANALÜÜS

Magistritöö teoreetilises osas jõudis töö autor kättesaadava kirjanduse, info ja statistika põhjal järeldusele, et Ukrainast pärit sisserändajate arv (diasporaa) on Eestis kasvamas: seda peamiselt lühiajaliste ja hooajatöötajate tõttu, kuid suurenevas on ka elamislubade väljastamiste arv Ukraina kodanikele. Mida me veel aga ei tea, on asjaolud ehk tegurid mis Ukrainast pärit töötajaid Eestisse toovad ja kuidas need tegurid suhestuvad magistritöös käsitletud Euroopa Liidu riikide (Poola, Tšehhi, Itaalia, Portugal, Hispaania) tõmbe- ja tõuketeguritega – st, kas Eestiga seotud tegurid on sarnased või erinevad. Sellest tulenevalt vaadeldakse siin peatükis Eesti juhtumianalüüsi näitel, millised on Ukraina töötajate peamised tõmbe- ja tõuketegurid Eestisse tööle suundumisel ning kuidas need paigutuvad töö teoreetilises osas loodud raamistikku ehk tegurite mudelisse (ptk 2.2.6).

Empiirilise andmekogumise ja tulemuste analüüsimisel lähtuti ühest kesksest uurimisküsimusest:

1. Millised on peamised tõmbe- ja tõuketegurid Ukraina töötajate Eestisse tööle suundumisel? Kas ja kuidas need tegurid erinevad teistest töös käsitletud EL riikidest?

Magistritöö peamist uurimisküsimust täiendavad kaks lisaküsimust:

2. Milline on olnud Ukraina töötajate kohanemisprotsess Eestis ja kas nende kohanemisprotsess sõltub ühe või teise tõmbe- või tõuketeguri olemasolust/puudusest?
3. Milline on sihtrühma teadlikkus kohanemist toetavate jt avalike teenuste osas?

3.1. Valim ja uurimismeetod

Käesolevas alapeatükis kirjeldatakse töö empiirilise osa meetodikat, läbiviimise protsessi ja valimit ehk ankeetküsitluse ja intervjuude sihtrühmi.

Käesoleva magistritöö sihtrühmaks on Ukrainast pärit Eestisse hiljuti sisserännanud töötajad. Ukraina töötajate all peetakse silmas Ukraina kodanikke, kes viibivad Eestis pikaajalise viisa alusel lühiajalise ja hooajatöötajatena⁷, kui ka töötamise eesmärgil väljastatud elamisloa alusel kuni viis aastat. Lühiajaliste kui ka hooaja töötajatena käsitletakse siinkohal valdavalt oskus- ja lihttöölisi, kes töötavad näiteks ehitus-, põllumajandus- või teenindussektoris, kuid elamisloa alusel viibivad ukrainlased võivad olla ka Eesti rändepoliitika kontekstis talendid või spetsialistid. Ajalise piiratluse osas käsitletakse Ukraina kodanikke, kes on viibinud Eestis viimase kümne aasta jooksul ehk alates aastast 2011. aastast. Töö valimisse arvestati ukrainlased, kes töötavad ja elavad Eestis või on hiljuti töötanud Eestis, kuid nüüd elavad Ukrainas või mõnes teises riigis. Ankeetküsitlustele vastati 2021. aasta kevadel-suvel, intervjuud sihtrühmaga viidi läbi 2021. aasta detsembris. Täpne uurimisprotsessi kirjeldus on väljatoodud tabelis 8.

Saavutamaks magistritöö eesmärgi ja uurimisküsimustele vastamiseks kasutatakse magistritöös kvantitatiivset ja kvalitatiivset andmekogumismeetodit ehk kvantitatiiv-kvalitatiiv meetodit (*mixed-meetod*), mille järgi kombineeritakse kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed andmete kogumise, analüüsimise ja tõlgendamise meetodid (Õunapuu 2014:69). Täpsustavalt saab välja tuua, et magistritöös kasutatav meetod on järjestikune *mixed-meetod* (*sequential mixed method*), mille käigus uurija üritab edasi arendada või laiendada ühe meetodi käigus saadud tulemusi teise meetodiga. Näiteks uurimus võib alata kvantitatiivse meetodiga, mille käigus teatud teooriat või käsitlust testitakse, ning sellele järgneb kvalitatiivne meetod, mille käigus kogutakse täiendavaid andmeid mõne kaasuse või intervjuu näol. (Creswell, 2009:31)

Kvantitatiivse andmekogumismeetodina kasutati ankeetküsitlust, mis tagab arvulise kirjelduse trendide, hoiakute või rahva arvamuse kohta uurides antud

⁷ Lühiajalist töötamist saab registreerida kuni 365-ks päevaks 455-päevase perioodi jooksul. Hooajatööks saab lühiajalise töötamise registreerida kuni 270-ks päevaks ühe aasta jooksul. Ilma registreeringuta ei või välismaalane Eestis töötada ning temale makstav palk peab olema keskmine taotlemise ajal viimati avaldatud Eesti brutopalk. (Politsei-ja Piirivalveamet)

inimestest koosnevat valimit, mille eesmärgiks on üldistada koostatud valimi põhjal tulemusi kogu rahvastikule või kitsamale uuritavale sihtrühmale. (Babbie, 1990).

Tabel 8. Magistritöö uurimisplaan. (autori koostatud)

Jaanuar-veebruar 2021	Peamiste teoreetiliste lähtealuste leidmine
Veebruar-märts 2021	Ankeetküsitluse koostamine
Märts 2021	Ankeetküsitluste levitamiskanalite kaardistus
Märts-aprill 2021	Ankeetküsitluste levitamine I etapp
Mai-juuni 2021	Ankeetküsitluste levitamine II etapp
Juuli 2021	Ankeetküsitluse tulemustega tutvumine
Juuli 2021	Intervjuuplaani koostamine
November 2021	Intervjuude valimi moodustamine
Detsember 2021	Intervjuude läbiviimine ja transkribeerimine
Veebruar-märts 2022	Kvantitatiivse analüüsi andmete analüüs
Märts-aprill 2022	Kvalitatiivse analüüsi andmete analüüs
Aprill-mai 2022	Teooria ja empiirika süntees, järelduste tegemine

Andmekogumise käigus selgus, et Ukraina töötajate ning eriti just lühiajaliste ning hooaja töötajate leidmine oli oodatust raskem ülesanne (lühiajalistelt töötajatelt laekus vähe ankeete), mistõttu tehti kõigepealt kindlaks kõige efektiivsemad kanalid, mille kaudu ankeete levitada ning seejärel levitati neid ankeete korduvalt. Küsimustiku vormid on saadaval Lisas 1. Küsimustik oli sihtrühmale saadaval elektroonsena SurveyMonkey keskkonnas ja koosneb 50-st küsimusest, milles oli nii valikvastustega küsimusi kui ka avatud, suletud ja vabas vormis küsimusi ning vastamiseks ei olnud kõik küsimused kohustuslikud. Ankeeti oli võimalik täita nii ukraina kui ka vene keeles. Lagersplatz (2017: 241) toob ühe ohukohana valmis vastusevariantide kasutamises välja valiidsusega seotud ohu. Ankeetküsimustikke koostades võib alati tekkida võimalus, et koostaja ei ole lisanud taolist vastusevarianti, mis kajastaks kõige paremini respondendi arvamust või olukorda. Seetõttu võib tekkida olukord, kus ei vastata või valitakse variant, millega päris rahul ei ole. Taolise olukorra vältimiseks lisati ankeedi küsimustesse ühe

valikvastusena ka variant „Muu“, kus respondent sai ise vabas vormis endale sobiva vastusvariandi sisestada.

Üleskutset küsimustikku täitma jagati erinevates ukrainlastele suunatud Facebook'i gruppides:

1. Українки в Естонії
2. Українці в Естонії
3. Українці в Естонії / Украинцы в Эстонии
4. Rabota v Estonii
5. Working in Estonia

Lisaks saadeti ankeet palvega jagada enda võrgustikes ja liikmete seas järgmistele organisatsioonidele: Eesti Ukrainlaste Kongress, Ukraina Kultuurikeskus, Ukraina Organisatsioonide Assotsiatsioon. Täiendavalt kirjutati ka erinevatele ettevõtetele, millele eelnes kaardistus ettevõtetest, kus Ukraina kodanikud töötavad või võiksid töötada. Infot saadi näiteks meedias avaldatud artiklite põhjal ning erialaliitude veebilehekülgedelt. Põhjus, miks töö autor otsustas kirjutada otse erinevatele ettevõtetele, seisnes selles, et nii on autori hinnangul võimalus ankeetide jagamiseks ja sihtrühmale edastamiseks suurem, kui näiteks kontakteeruda eestkosteorganisatsioonidega ja erialaliitudega (näiteks Eesti Ehitusettevõtete Liit, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda, Eesti Tööandjate Keskkliit). Kokku võeti ühendust ligi kuuekümne põllumajandus-, ehitus- ja töövahendusettevõttega. Ankeetküsitluste levitamisel osutusid kõige edukamateks kanaliteks sotsiaalmeediagrupid ja ukrainlaste ühendused: nende kanalite kaudu laekus kõige rohkem sihtrühma poolt täidetud ankeete, mistõttu jagati seal üleskutset küsimustikku täitma korduvalt.

Kvalitatiivse andmekogumismeetodina kasutati magistritöös poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu on osaliselt standardiseeritud intervjuueerija ja respondendi vaheline vestlus. Intervjuu kulgeb kavakindlalt, kuid samal ajal avatult ja annab intervjuueerijale võimaluse ka vajadusel küsimuste järjekorda muuta, küsimusi lisada või ka ümber sõnastada. (Õunapuu 2014:171-

172) Intervjueeritavad leiti ankeetküsitluste kaudu: küsitluse lõppu lisati küsimus selle kohta, kas ollakse nõus osalema pikemas intervjuus ning nõusolek saadi kokku kuult respondentilt, kellest enamus olid naised. Kuivõrd magistr töö autor oleks eelistanud variatiivsuse mõttes valimisse kaasata ka rohkem mehi, siis saavutati autori hinnangul kokkuvõttes sooline tasakaal, kuna kvantitatiivse analüüsi respondentid olid peamiselt mehed (66% vastanutest). Intervjuu teemad jaotati kolme teemavaldkonda: olukord enne saabumist, elu Eestis, ja plaanid tulevikuks. Intervjuu kava on leitav Lisas 2. Intervjuud viidi läbi veebikeskkonnas Zoom detsembris 2021 ning töö autor kasutas tehnilise abina intervjuude läbiviimiseks ukraina keelt emakeelena kõnelevat intervjueerijat, kellel on ka varasem kogemus erinevate uuringute tarbeks intervjuude läbiviimisel.

Tabel 9. Intervjuu valimi kirjeldus (autori koostatud)

Intervjuu number	Toimumise aeg	Sugu	Amet/valdkond	Viibimisaeg	Saabus Eestisse
Intervjuu nr 1	6.12.2021	M	Hokitreener	D-viisa/Elamisluba	2014
Intervjuu nr 2	7.12.2021	N	Konsultatsioon	Elamisluba	2017
Intervjuu nr 3	10.12.2021	N	Õpetaja	D-viisa/Elamisluba	2016
Intervjuu nr 4	11.12.2021	N	Õpetaja	Elamisluba	2020
Intervjuu nr 5	8.12.2021	N	Logistika	90-päevane viibimisõigus/Elamisluba	2019
Intervjuu nr 6	8.12.2021	N	Õpetaja/eripedagoog	Elamisluba	2019

Kvantitatiivse analüüsi tulemusi esitletakse kirjeldava statistika ning kvalitatiivse analüüsi tulemusi kvalitatiivse sisuanalüüsi kaudu.

Analoogset sihtrühma, ehk Soomes töötavaid eestlasi ja töörännet, on uurinud Keiu Telve (2019), kes käsitles enda doktoritöös Eesti-Soome vahelise pendelrände mõju peresuhetele ning täpsemaks sihtrühmaks olid Soomes töötavad Eesti peresid.

Kuigi Telve keskendus läbi etnograafilise uurimuse pendelrändele, oli tema lähenemine osaliselt metodoloogiliseks raamistikuks, kuidas sarnasele sihtrühmale läheneda ehk lisaks kvantitatiivsele uuringule otsustati läbi viia ka kvalitatiivne ning kasutati erinevaid kanaleid, et sihtrühmani jõuda, kuna sihtrühma on keeruline tabada, sest nende peamiseks fookuseks siirderiigis olles on töötamisel.

Lähtuvalt käesolevas peatükis kirjeldatud metoodikale viidi magistritöö raames läbi kvantitatiivne ja kvalitatiivne analüüs, mille tulemustega saab tutvuda järgmistes peatükkides.

3.2. Kvantitatiivse analüüsi tulemused

Käesolevas alapeatükis tuuakse välja kvantitatiivse analüüsi tulemused, võttes aluseks peatükis 2.2.6. oleva tegurite raamistikus välja toodud tõmbe-ja tõuketegurid kui ka Everett Lee (1966) tõuke-ja tõmbetegurite teooria. Kvantitatiivses analüüsis analüüsitakse, kas tegurite raamistikus väljatoodud tegurid kattuvad Eesti näitel välja tulnud teguritega. Ankeetküsitluste tulemusi analüüsiti ennekõike kirjeldava statistika põhiselt (risttabelid).

Kokku laekus ankeetküsitlusele 422 vastust, millest magistritöö jaoks kasutatavaid vastuseid oli 125, kuna suur osa respondente oli saabunud Eestisse mõnel muul eesmärgil nagu näiteks perekonnaga taasühinemine. Sobivatest vastustest oli lühiajalisi/hooajalisi töötajaid, kes Eestis viibivad viisa alusel, kokku 26 ning töötamiseks väljastatud elamisloa alusel viibivaid ukrainlasi oli 99 vastajat. Magistritöö autori hinnangul oleks võinud valim suurem olla eriti just lühiajaliste töötajate arvelt, kuid peab valimi suurust siiski piisavaks, arvestades, et valimi miinimumpiiriks seati 50 vastajat. Töö autori hinnangul annavad taolise valimi suuruse põhjal analüüsi tulemused piisava esmase indikatsiooni Ukraina töötajate tõuke-ja tõmbetegurite kohta Eestis, samal ajal teadvustades, et veelgi laiapõhjalisemate järeltulede tegemiseks tuleb teemat edasi uurida suurema valimi põhjal. Kvantitatiivse uurimuse tulemused on tõenäosuslikud ning selle üldistusaste võib varieeruda 10% ulatuses. Samas tuleb ka tõdeda, et tegemist oli väga keerulise

sihtrühmaga keda uuringusse värvata, kuna töörande alusel viibivate ning eriti just lühiajaliste töötajate, kelle tööväline aeg muudeks tegevusteks on piiratud. Seetõttu viidi sihtrühmaga läbi ka täiendavad süvaintervjuud, valideerimaks või täiendamaks ankeetküsitluse käigus saadud tulemusi.

Ankeedis olid vastamiseks kohustuslikud tärniga küsimused, mistõttu võib olenevalt küsimusele olla erinevusi ankeedi täitjate arvus ning konkreetsele küsimusele vastajate arvus ning leidis ka küsimusi, kus sai lisada mitu vastusevarianti.

Analüüsi tulemustes tuuakse välja esmalt vastajate demograafilised näitajad (vanus, sugu, haridustase, perekonnaseis jne) ning tulemused jaotatakse kolme peamisse teemavaldkonda: enne kolimist, peale saabumist, elu Eestis ja eesti keele oskus.

3.2.1. Respondentide profiil

Käesolevas alapeatükis antakse ülevaade respondentide profiilist, et välja selgitada, milline on Ukraina töötajate peamised tunnusjooned Eestis, kuna magistritöö peatükis 2 käsitletud riikide ja nende metaanalüüsi põhjal toodi välja teiste riikide Ukrainast pärit töötajate profiilid: näiteks Poolas domineerib lühiajaline töötamine ning valdavalt mehed, Itaalias naised, kes jäävad riiki tööle ja elama pikemaks perioodiks jne. Lisaks annab käesolevas alapeatükis saadud ülevaade sisendit Lee kirjeldatud elukaare etappidega seotud rände põhjuste ehk isiklike tegurite osas.

Respondendid saabusid Eestisse ajavahemikus 2011-2021. Antud ajaperioodil saabunud sihtrühma liikmed olidki eesmärgiks, kuna sooviti kaasata respondente, kes olid saabunud viimase kümne aasta jooksul, mh ka uussisserändajaid, mitte neid, kes olid saabunud Eestisse näiteks Nõukogude ajal, kuna nende tõuke-ja tõmbetegurid seoses töörandega Eestisse olid eeldatavasti teistsugused, kui praegusel ajal. Vanuseline jaotus küsimusele vastanute seas oli 34 naist ja 66 meest:

ka peatükis 2.3. selgus riikliku statistika põhjal, et Ukraina töötajad Eestis on valdavalt meesoost.

Tabel 10. Respondentide vanuseline jaotus (autori koostatud)

Vanuseklass	N	Osakaal
16-20	1	1%
21-25	7	7%
26-30	19	19%
31-35	26	26%
36-40	17	17%
41-45	16	16%
46-50	10	10%
51-55	4	4%
KOKKU	100	100%

Respondendid jagunesid perekonnaseisu järgi järgmiselt: 46 (70%) küsimusele vastanutest on abielus, vallalised 13 (20%), lahutatud 6 (9%) inimest ning küsimusele ei soovinud vastata 1 (1%) respondent. 60-l ehk 59% küsimusele vastanutest on lapsed, kes on alla 16 eluaasta.

Respondentidest elab ankeedi täitmise momendil Tallinnas 68 isikut ehk 68% küsimusele vastanutest, järgneb Tartu 7 (7%), Pärnu 5 (5%), Rapla (4%) ja Rakvere (3%). Ka peatükis 2.3. selgus, et peamiselt asuvad ukrainlased (nii lühiajaliselt kui ka elamisloa alusel viibivad) elama just nendesse linnadesse. Respondendid on pärit peamiselt Kesk- ja Lääne Ukrainast (tabel 11).

Tabel 11. Respondentide päritolu (autori koostatud)

Piirkond	N	Osakaal
Kesk-Ukraina	50	40%
Lääne-Ukraina	29	23,2%
Ida-Ukraina	19	15,2%
Põhja-Ukraina	16	12,8%
Lõuna-Ukraina	11	8,8%
KOKKU	125	100%

Tabelis 12 tuuakse välja peamised töövaldkonnad, kus respondendid töötavad. *Muu* all toodi välja, et täiendavalt töötatakse ka konsultatsiooni, keemiatehnoloogia ja veterinaaria valdkonnas. Kuivõrd antud tabelisse on koondatud nii elamisloaga kui ka lühiajaliste töötajate töövaldkonnad, siis on selgeid kattuvusi peatükis 2.3. väljatoodud valdkondadega, kus Ukraina töötajad peamiselt Eestis töötavad, ehk ukrainlased töötavad Eestis peamiselt valdkondades, kus on tööjõupuudus (ehitus, tootmine, põllumajandus).

Tabel 12. Respondentide töövaldkonnad (autori koostatud)

Valdkond	N	Osakaal
Tootmine	33	34%
Ehitus	13	13%
Teenindussektor	13	13%
Infotehnoloogia	9	9%
Tervishoiu- ja sotsiaalteenused	7	7%
<i>Muu</i>	6	6%
Haridus	5	5%
Põllumajandus, kalandus, metsandus	4	4%
Hulgi- ja jaekaubandus	3	3%
Transport ja ladustamine	2	2%
Administratiivtöö	1	1%
Kinnisvara	1	1%
Ei soovi vastata	1	1%
KOKKU	98	100%

Respondentidelt sooviti teada saada ka nende palgavahemikku (tabel 13) ehk küsiti, kas nende palk koos maksudega on Eesti keskmisest palgast⁸ kõrgem või madalam. Tulemustest selgus, et pigem teenitakse palka, mis vastab Eesti keskmisele või on sissetulek sellele üpriski lähedal, vastavalt kas veidi madalam või kõrgem.

Tabel 13. Ukraina töötajate palgatase võrreldes Eesti keskmise palgaga. (autori koostatud)

Vastusevariant	N	Osakaal
Veidi kõrgem	24	24%
Veidi madalam	23	23%

⁸ Keskmine palk 2020. aasta IV kvartalis oli 1515 eurot (stat.ee).

Vastab enam-vähem keskmisele	17	17%
Palju kõrgem	14	14%
Palju madalam	12	12%
Ei soovi vastata	9	9%
Ei tea	1	1%
KOKKU	100	100%

Vastanute hariduslik jaotus kujunes järgmiselt: 74 (73%) kõrgharidusega, 22 (22%) keskeriharidusega, 5 (5%) respondenti keskharidusega. Kuna sageli teevad ukrainlased teistes EL-i riikides töid, mis on nende haridustasemest ja tegelikest oskustest madalamad, siis küsimusega „Kas Teie praegune töö Eestis vastab Te haridustasemele?“ sooviti näha, kas samasugune olukord võib olla ka Eestis töötavatel ukrainlastel:

Tabel 14. Respondentide töö ja haridustaseme vastavus (autori koostatud)

Vastusevariant	N (vastajaid 125)	Osakaal
Jah	51	50%
Ei, minu töö nõuab kõrgemat haridustaset	4	4%
Ei, minu töö nõuab madalamat haridustaset	33	33%
Ei tea	9	9%
Ei soovi vastata	4	4%
KOKKU	101	100%

Kui vaadata, kuidas haridustase ja töö Eestis erineb viibimisealuse lõikes, siis on respondentide seas näha mõningaid erinevusi (tabel 15): viisa alusel Eestis viibivad Ukraina töötajad teevad rohkem töid, mis ei vasta nende haridustasemele (44%), kui elamisloa alusel viibivad Ukraina töötajad (30%). Põhjus seisneb eeldatavasti asjaolus, et viisa alusel viibivad lühiajalised töötajad saavad töötada just enda viibimisealuse tõttu ainult piiratud valdkondades (ehitus, tootmine, põllumajandus, teenindussektor jms), kus palgatase võib olla madalam Eesti keskmisest. Kuid kindlasti vajaks töökoha ja haridustaseme vastavus põhjalikumat ja laiema valimiga uuringut, et teha põhjalikumaid järeldusi.

Tabel 15. Respondentide töö ja haridustaseme vastavus vastavalt viibimisealusele (autori koostatud)

Vastusevariant	N (elamisluba)	Osakaal (elamisluba)	N (viisa)	Osakaal (viisa)
Jah	46	55%	5	31%
Ei, minu töö nõuab kõrgemat haridustaset	2	2%	2	12,5%
Ei, minu töö nõuab madalamat haridustaset	25	30%	7	44%
Ei tea	7	8%	2	12,5%
Ei soovi vastata	4	5%	-	
KOKKU	84	100%	16	100%

Seega võib kokkuvõtvalt öelda, et keskmiselt on ankeetküsitluse respondendid Tallinnas elavad Ukraina kodanikud meesterahvad vanuses 26-45, kes on pärit Lääne- või Kesk-Ukrainast, kellel on kõrgharidus, kes on abielus, kelle lapsed on keskmiselt 6,8-aastased ning kes töötavad tootmis-, ehitus-, või teenindussektoris ning teenivad Eesti keskmist palka või selle lähedast palka ning kelle töö Eestis on vastavuses tema haridustasemega. Antud kirjelduse järgi võib eeldada, et Eestisse tulla seega eesmärgiga jääda siia pikemaks ajaks või püsivalt isiklike, elukaare etappidega seotud tegurite tõttu, kuna suur osa respondentidest on abielus ja lastega. Täpsemaid tõuke- ja tõmbetegureid, miks Ukrainast Eestisse tööle tulla, käsitletakse järgmises alapeatükis.

3.2.2. Enne kolimist

Käesoleva alapeatüki eesmärgiks on välja selgitada, millised on peamised tõuke- ja tõmbetegurid, mis on mõjutanud respondente Ukrainast Eestisse tööle suunduma ning millised on sihtrühma rändetrendid laiemalt.

Alustuseks uuriti, millised olid peamised põhjused ehk tõuketegurid, miks otsustati Ukrainast lahkuda ning Eestisse tööle tulla. Respondendid said lisada mitu vastusevarianti.

Tabel 16. Respondentide Eestisse tuleku põhjused (autori koostatud)

Vastusevariant	N (vastajaid 125)	Osakaal
Tööga seotud põhjused (töö saamine või otsimine)	100	79%
Soov elada/töötada/õppida EL-s	51	40%
Rahalised põhjused (lootus stabiilsemale majanduslikule olukorrale, sissetulekute tõus, Eesti riigi poolt pakutavad toetused)	32	25%
Üldine elukvaliteet	32	25%
Soov pakkuda lastele paremat elu	30	24%
Soov elada stabiilsemas ja organiseeritud riigis	27	21%
Ukraina julgeolekuga seotud põhjused	9	7%
Õppimisega seotud põhjused	5	4%
Poliitilised põhjused	3	2%
<i>Muu</i>	3	2%
Perekondlikud põhjused (nt perekonna taasühinemine, abielu)	1	1%

Vastusevariandi *Muu* all tõid respondendid välja lisaks nimetatud variantidele ka kliima. Kahtlemata on respondentide jaoks üks peamisi Eestisse kolimise põhjuseid kõrgemad sissetulekud võrreldes Ukrainaga, kuid samas see ei ole kõige prioriteetsem tegur, mis näitab, kui kompleksne ja mitmetahuline võib olla indiviidi rändeotsus: lisaks kõrgemale sissetulekule on oluline ka üldine elukvaliteet, soov pakkuda enda lastele paremat elu ja elada stabiilsemas ja organiseeritumas riigis. Seega peatükis 2.2.6. välja toodud tegurite raamistiku alusel saab siinkohal välja tuua, et peamiseks tõuketeguriks on sissetulekute lõhe (rahalised põhjused, sissetulekute ebastabiilsus), soov tõsta perekonna elustandardeid (soov pakkuda lastele paremat elu) ning turvalisuse kaalutlused (Ukraina julgeolekuga seotud põhjused). Täiendavalt tõusid esile Eesti puhul järgmised tegurid: üldine elukvaliteet ja soov elada stabiilsemas ja organiseeritud riigis.

Täiendavalt uuriti ka respondentide sihtriigi valiku kohta, ehk sooviti teada, kas Eesti oli sihtrühma jaoks esimene valik või oleksid nad eelistanud tegelikkuses mõnes muus riigis töötada, et mõista Ukraina töötajate rändetrende, mis vastavalt peatükis 2.1. käsitletule on peale 2014. aastal alanud sõjalist konflikti muutnud. Eesti oli sihtriigi valikuna prioriteetne 53% vastanutest, 46% vastasid eitavalt ning

10% vastanutest ei osanud küsimusele vastata. Eitavalt vastanutelt küsiti täpsustavalt, millised olid nende jaoks prioriteetsed riigid ning enim toodi välja Saksamaad (20), seejärel Tšehhit (11), Poolat (9), Soomet (6), Rootsit (5), Taanit (5), Prantsusmaad (5), Norrat (4), Hispaaniat (3), Hollandit (3), Kanadat(3), USA-d (3), Itaaliat (2), Šveitsi (2), Ühendkuningriigike (2). Nimetati ka Horvaatiat, Austriat, Leedut ja Slovakkia.

42% respondentidest on varem elanud või töötanud mõnes välisriigis: Poolas (29), Tšehhis (8), Venemaal (7), Saksamaal (6), Soomes (4), USA-s (3), Rootsis (3), Prantsusmaal (3), Türgis (2), Leedus (2) ning lisaks toodi välja ka Läti, Uus-Meremaa, Kanada, Iirimaa, Ungari, Taani. Seega võib näha, et mingil määral on ukrainlaste töörande trendid muutunud: Venemaa ei ole enam ukrainlaste jaoks prioriteetne riik, kuigi enne 2014. aasta konflikti oli see üks peamisi sihtriike nagu selgus peatükis 2.1. Samuti on käesoleva valimi puhul ka näha, et Poola kõrvale on sihtriigina tugevalt tõusnud ka Saksamaa ja Põhjamaad, mis näitab, et geograafilisest lähedusest enam on oluline ka stabiilne elukeskkond ja üldine elukvaliteet.

Huvitaval kombel ei olnud teised Baltimaad respondentide jaoks prioriteetsed ning varem olid vaid mõned respondendid töötanud või elanud Lätis ja Leedus ning korra pakuti prioriteetse riigina välja ka Leedut. See võib tuleneda asjaolust, et Baltimaid tajutakse ühtse tervikliku regioonina, mitte niivõrd eraldi riikidena. Järgnevalt uuriti, millised tegurid ajendasid respondente just Eestisse tulema ehk uuritakse tõmbetegureid (tabel 17). Respondendid said lisada mitu vastusevarianti.

Tabel 17. Respondentide kolimist mõjutavad tegurid (autori koostatud)

Vastusevariant	N (vastajaid 125)	Osakaal
Eelnevalt kokkulepitud töökoht	56	44%
Sõprade/tuttavate positiivne tagasiside Eesti kohta	47	37%
Tööandja igakülgne tugi paberimajanduses	42	33%
Teadmine, et Eestis saab vene keelega hakkama	38	30%

Eestis elavate sõprade/sugulaste olemasolu	29	23%
Viisa saamine Eestisse on lihtne	27	21%
Eesti geograafiline lähedus Ukrainale	21	17%
Raske vastata	8	6%
<i>Muu</i>	8	6%
Edukas reklaam Eesti riigi poolt	7	6%
Eesti riigi rahaliste toetuste tõttu	6	5%
Mitte ükski nimetatud teguritest	4	3%
Sidemete olemasolu kohaliku Ukraina kogukonnaga	2	2%

Muu all toodi välja, et meeldivad Baltimaad, kõrgema palgaga töökoha otsingud, turvalisuse aspekt, uute tehnoloogiate kasutamine ning ka asjaolu, et Eestis ei ole laste vaksineerimine kohustuslik, vaid valikuline.

Tuginedes peatükis 2.2.5 väljatoodud teguritele, on kõige olulisem tõmbetegur tööturgudel Eametsa ja Philipsi (2004) poolt välja toodud olukord tööturgudel (44%) ehk eelnevalt kokkulepitud töökoha olemasolu, mida saab seostada tööjõupuudusega teatud sektorites, kus Ukraina kodanikke kõige rohkem Eestis töötab (ehitus, tootmine, põllumajandus jms). Seejärel tõusis esile rände traditsioonide olemasolu ja võrgustikud ehk sõprade/tuttavate positiivne tagasiside Eesti kohta (37%) ja Eestis elavate sugulaste olemasolu (23%), mis tähendab, et võrgustiku olemasolu siirderiigis annab migrantidele kindlust ja usaldusväärust ning vähendab uude riiki kolimisega seotud ebakindlust. Samas tõid vähesed välja sidemete olemasolu kohaliku Ukraina diasporaaga (2%), mis näitab just isiklike ja perekondlike kontaktide rolli olulisust. Lisaks saab tegurite raamistiku alusel välja tuua ka (lühiajalist) töötamist soodustava rändepoliitika (21%) ehk viisa saamine Eestisse on lihtne, mis tuli selgelt esile ka Poola ja Tšehhi puhul ning mis illustreerib ka riikide rändepoliitika rolli sihtriigi valikul. Nagu peatükis 2.3. selgus, on Eesti D-viisa saamise ooteaeg küllaltki lühike võrreldes teiste EL-i riikidega, ehk rändepoliitika ja sisserändega seotud seadusandlus võib esile kerkida ühelt poolt nii tõmbefaktori kui ka sekkuva takistusena. Lisaks toodi välja ka Eesti ja Ukraina geograafiline lähedus (17%), mis samas ei olnud respondentide jaoks kõige prioriteetsem tõmbetegur, mistõttu on võimalik, et ukrainlaste rändetrendid

on muutunud või muutumas: enam ei minda niivõrd palju naaberriikidesse, vaid ka kaugemale (Baltimaad, Põhjamaad, Saksamaa).

Täiendavad tegurid ehk tegurid, mis jäävad tegurite raamistikust välja ning mis Eesti puhul eraldi esile tõusid ehk mida vastajate poolt (sagedamini) mainiti, on tööandja poolne toetus (33%) ehk tööandja tugi paberimajanduses, mis on rändeotsuse tegemisel samuti saanud aina olulisemaks: tänapäeva töömaastikul on sihtriikide jaoks oluline meelitada talente ja tööjõudu ning ettevõtted on aina enam aru saamas, et vaja on tagada ka igasugust tuge uutele töötajatele. Samuti annab tööandja tugi migrantide kindlustunde, et ta on uues riigis ja töökohas oodatud. Samas võib tööandja toe olulisus ukrainlaste jaoks illustreerida asjaolu, et Eestis töötamisega ja viibimisega seotud seadusandluse võib olla sihtrühma jaoks selgusetu, mistõttu usaldatakse tööandjalt saadud infot: Lisaks toodi tõmbefaktorina välja ka teadmine, et Eestis saab vene keelega hakkama (30%), kuid samas ainult vene keele oskus võib arvestataval määral piirata tööotsinguid Eestis või seada takistusi enda kvalifikatsioonile vastava töökoha leidmisel.

Kokkuvõtlikult saab käesoleva alapeatüki eesmärgiks välja selgitada rändekavatsusi Eestisse kolimise eelselt ning millised tegurid neid ajendasid Eestisse tulema. Tulemustest, et Eesti on prioriteetne riik tööle minekuks 53% vastanute jaoks ning 42% vastanutest oli töötanud eelnevalt mõnes välisriigis. Kuivõrd enne 2014. aastat siirduti peamiselt tööle naaberriikidesse, sh ka Venemaale, siis nüüdseks võib näha mõningaid muutusi ukrainlaste rändetrendides, ehk esile on tõusmas Saksamaa ja Põhjamaad.

Peatüki 2.2.6. tegurite raamistiku alusel tõusid käesolevas alapeatükis esile peamiste tõuketeguritena sissetulekute lõhe, soov tõsta perekonna elustandardeid ning turvalisuse kaalutlused. Täiendavalt tõusid esile järgmised tõuketegurid: üldine elukvaliteet (viitab madalamale elukvaliteedile Ukrainas) ja soov elada stabiilsemas ja organiseeritud riigis.

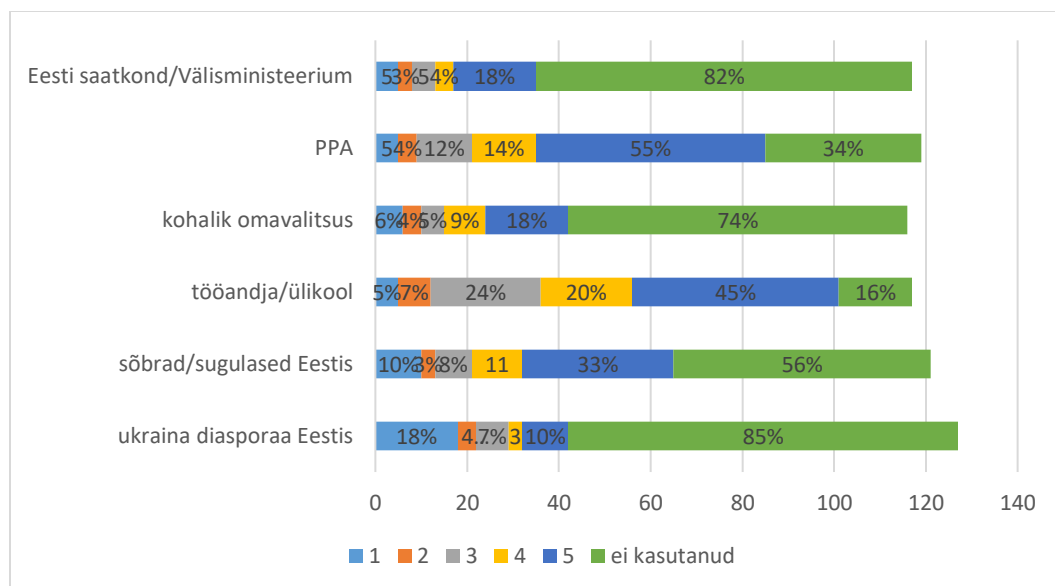
Peamistest tõmbeteguritest tõusid vastavalt peatüki 2.2.6. tegurite raamistikule esile olukord tööturul, rände traditsiooni ja võrgustike olemasolu, (lühiajalist) töötamist soodustav rändepoliitika ning Eesti ja Ukraina geograafiline lähedus. Täiendavate tõmbeteguritena toodi välja tööandja tugi paberimajanduses ja teadmine, et vene keelega saab Eestis hakkama.

Järgmises alapeatükis käsitletakse peatüki 2.2. alapeatükkides välja toodud tegurite pinnalt esile tõusnud avalike teenuste ja kohanemise toetamise tegurit, et välja selgitada, kas see kohaldub ka Eestis viibivatele Ukraina töötajatele.

3.2.3. Peale saabumist – avalikud teenused

Käesoleva alapeatüki eesmärgiks on välja selgitada, kas sihtrühma jaoks peatükis 2.2.5. täiendavalt välja toodud tegur „avalike teenuste kvaliteet ja kohanemise toetamine“ on ukrainlaste jaoks oluline tõmbetegur Eestisse tööle suundumisel. Põhjus, miks antud tegurit täiendavalt analüüsitakse, tuleneb asjaolust, et vastavalt peatükis 2.2.5. väljatoodule, ei ole ukrainlased oma koduriigis rahul avalike teenuste kvaliteedi ja teenustele ligipääsetavusega. Peatükis käsitletakse täiendavalt ka magistritöö sihtrühma teadlikkust ja rahulolu avalike ja kohanemist toetavate teenuste osas.

Alustuseks paluti respondentidel hinnata skaalal 1-5 kuivõrd palju on nende hinnangul olnud abi ja tuge Eestis viibimise esimestel kuudel erinevatest osapooltest ja teenustest (joonis 2).

Joonis 2. Erinevate osapoolte tugi esimestel kuudel (autori koostatud)

Jooniselt 2 nähtub, et väga palju respondente ei kasutanud üldse teenuseid. Kõige kasulikumaks peeti Politsei- ja Piirivalveametilt saadud infot ning seejärel tööandja ja sõprade-sugulaste tuge. Kuigi võrgustike roll info saamisel siirderiigi kohta on oluline, siis ohukoht võib olla siinjuures see, et nende jagatud info ei pruugi alati olla kõige täpsem ja võib tugineda eelarvamustel. Seetõttu on positiivne näha, et kuigi nende rolli hinnatakse kõrgelt, siis PPA-lt ehk ametlikest kanalitest saadud infost on olnud kõige rohkem abi. Üha enam toetavad uusi töötajaid ka tööandjad: mida rohkem välistöölisi Eestile vaja on, seda rohkem panevad ka tööandjad rõhku nende kohanemise toetamisele.

Lisaks küsiti respondentidelt, millistest teabest tunti Eestisse saabudes enim puudust (tabel 18), kuna võib eeldada, et uude riiki ja keskkonda saabunutel on puudu näiteks mõnest konkreetsest teabest, mis omakorda võib mõjutada siirderiigis kohanemist. Respondendid said lisada mitu vastusevarianti.

Tabel 18. Teenused, millest tunti saabudes enim puudust (autori koostatud)

Vastusevariant	N (vastajaid 125)	Osakaal
Teave välisriigi kodanike töötamise reeglite kohta	125	100%

Keelekursused	66	53%
Info eesti seadusandluse kohta	48	38%
Tervishoiuga seotud teave	42	33%
Teave maksude kohta	33	26%
Raske vastata	17	14%
<i>Muu</i>	7	6%
Teave seoses koolituste/õpingutega	5	4%

Muu all toodi täiendavalt välja, et Eestisse saabudes sooviti infot ka perearstide kohta ja puudu jäi ka infost perega saabujale (näiteks lasteaiakoha saamine, kuidas abikaasa saaks tööd leida jms). Kuigi eelnevalt selgus, et enim oli Eestisse saabumise esimestel kuudel abi olnud Politsei-ja Piirivalveameti poolt väljastatud teabest, siis antud küsimuse tulemuste taustal saab öelda, et siiski on välisriigis töötamisega seotud info sihtrühma jaoks valdavalt puudulik või vajaks täpsemat selgitamist. Ka keelekursuste osas oleks soovitud rohkem teavet.

Eelmisele küsimusele täiendavalt küsiti respondentidelt (tabel 19), millised raskused on neil ette tulnud Eestis kohanemisel. Respondendid said lisada mitu vastusevarianti.

Tabel 19. Raskused Eestis kohanemisel (autori koostatud)

Vastusevariant	N (vastajaid 125)	Osakaal
Raskused tasuta eesti keele kursustele pääsemisega	38	30%
Eesti keele õppimine (sobivaid kursuseid raske leida)	35	28%
Raskused kohalikega kontakti loomisel, eraldatuse tunne	26	21%
Mitte ükski nimetatud aspekt	24	19%
Ühiskonnaelus osalemisega seotud raskused	24	19%
Raskused eesti keelt oskamata töö leidmisel	19	15%
Raskused seoses venekeelsele teabele ligipääsuga	15	12%
Raskused seoses eneseteostusega enda erialal	15	12%
Raskused seoses lastele lasteaiakohade/koolikohtade saamisega	13	10%
Raskused seoses avalikele teenustele ligipääsuga	9	7%
Kohaliku mentaliteedi ja kultuuri mitte mõistmine	8	6%
Keeruline vastata	6	5%
Raskused töö leidmisega ilma elamisloata	5	4%
Raskused seoses paberimajandusega	4	3%

Raskused seoses haridusele juurdepääsuga	2	2%
<i>Muu</i>	2	2%

Eestis kohanemisega seotud raskuste osas töid respondendid valiku *Muu* all lisaks välja ka asjaolu, et ilma ID-kaardita ehk D-viisa puhul, on Eestis keeruline ligi pääseda tervishoiuteenustele ning lisaks ka asjaolu, et ilma elamisloata ei ole võimalik õppida tasuta eesti keelt. Nimetatud takistused illustreerivad elamisloa ja viisa alusel Eestis viibivate Ukraina kodanike kohanemisprotsessi erinevust: elamisloaga on olemas ligipääs kõikidele riiklikele teenustele, kuid viisa alusel viibijate jaoks on ka elementaarsed teenused nagu perearst ligipääsmatud. Samas näitavad antud küsimuse tulemused, et keeleõpe, sellele ligipääs ning õigete keelekursuste leidmine on keeruline kõigi jaoks, ka siis, kui välismaalasel on selleks viibimisel tõttu nõ õigus. Ka ülejäänud väljatoodud aspektidest on seotud eesti keele oskusega: kohalikega on ilma keeleoskusega kontakti loomine keeruline, ühiskonnaelus osalemine raskendatud ja töö leidmine keeruline, sh ka erialase töö, mis selgitab ka seda, miks tehakse enda kvalifikatsioonile mitte vastavaid ja madalamaid töid.

Sihtrühma kohanemist mõjutab ka see, milliseid (avalikke) teenuseid nad teavad ning kuhu ja kelle poole vajadusel pöörduda. Seetõttu uuritigi kõigepealt, milline on nende teadlikkus erinevatest teenustest üleüldiselt. Respondentide teadlikkuses (tabel 20) erinevate teenustest/organisatsioonide jaotuses domineerivad otseselt töötamisega seotud teenused: CV keskus ja Töötukassa/EURES. Kohanemist toetavad teenused (Integratsiooni Sihtasutus, rahvusvahelised majad) jäävad pigem tahaplaanile. Samas kohanemisprogrammi osas ollakse teadlikumad, kuid põhjus võib olla ka selles, et elamisloa saamisel saab välismaalane PPA poolt ka kutse programmi e-mailile või PPA teeninduses.

Viibimiseluse lõikes on selge erinevus teenuste/organisatsioonide teadlikkuse osas. Elamisloaga respondendid on tuttavad rohkemate teenusega, sh ka kohanemist toetatavate teenustega nagu näiteks kohanemisprogramm, Eesti Rahvusvaheline Maja ning ka Integratsiooni Sihtasutuse poolt pakutavate teenustega. Viisa alusel

viibivate respondentide osas tõusevad selgelt esile töötamise ja töö otsimisega seotud teenused, kuid huvitaval kombel *Work in Estonia* teenust ei tea ükski ajutiselt viibiv respondent. Teadlikkuse erinevus võib olla tingitud sellest, et viisa alusel viibivatel lühiajalistel töötajatel on Eestis viibimise fookuseks peamiselt töö ning muuks ja kohanemiseks ei pruugi aega jaguda, samal ajal kui elamisloaga Ukraina kodanikud on teadlikumad erinevatest teenustest. See võib olla ka tingitud sellest, et neil on olemas realselt ka ligipääs erinevatele teenustele nagu näiteks kohanemisprogramm ja Integratsiooni Sihtasutuse teenused, mille kaudu saab omakorda infot ja suuniseid järgmiste välismaalastele suunatud teenuste osas.

Tabel 20. Respondentide teadlikkus erinevatest teenustest/organisatsioonidest (autori koostatud)

Vastusevariant	N (vastajaid 125)	Osakaal
CV keskus	67	54%
Töötukassa/EURES-e teenused töötajale	65	52%
PPA migratsiooninõustamine	57	46%
Perearsti nõuandeliin 1220	47	38%
Kohanemisprogramm uussisserändajatele „Settle in Estonia“ (keelekursused + tutvustus ühiskonna ja kultuuri kohta)	42	34%
International House Estonia	19	15%
Study in Estonia	16	13%
Ma ei tea ühtegi teenust/organisatsiooni	14	11%
Integratsiooni Sihtasutus	7	6%
Tööinspektsiooni tasuta nõustamisteenus	5	4%
International House Tartu	2	2%
Karjääriplaneerimise keskus	1	1%
Maakondlikud Arenduskeskused	1	1%
Tartu Welcome Centre	1	1%
Ei soovi vastata	1	1%

Respondendid hindasid ka enda rahulolu tabelis 20 nimetatud teenuste/organisatsioonidega skaalal 1-5 (1-täiesti kasutu, 5-väga kasulik). 35% respondentidest pidasid teenuseid enda jaoks väga kasulikeks, 27% kasulikeks, 14% pidas mõnevõrra kasulikeks, 6% pigem kasutu ja 3% täiesti kasutuks. 15%

respondentidest ei olnud nimetatud teenuseid kordagi kasutanud. Respondendid, kes ei olnud teenustega rahul, tõid põhjustena välja asjaolu, et sageli ei selgitatud piisavalt selgelt või teenusepakkujal puudus piisav kompetents. Olulise puudusena toodi välja ka asjaolu, et infot ei olnud näiteks teenuse kodulehel alati vene keeles saadaval või info oli täielikult eesti keeles.

Lisaks uuriti, millist infot ja milliseid kanaleid pidi otsiti Eesti kohta infot enne Eestisse tööle tulemist. Peamiselt otsiti infot dokumentidega seotud nõuete osas (61%), millised on võimalused tuua lapsi/pereliikmeid Eestisse (36%), suhtumine ukrainlastesse (35%), tööturu eripärad/värbamine (28%) ja elukallidus (26%). 24% respondentidest ei vajanud infot.

Peamised kanalid, mida enne Eestisse suundumist kasutati info saamiseks võtab kokku tabel 21. Respondendid said lisada kuni kolm varianti.

Tabel 21. Kasutatud kanalid enne Eestisse tööle suundumist (autori koostatud)

Vastusevariant	N (vastajaid 125)	Osakaal
Ametlikud veebilehed (PPA, Eesti Saatkond Ukrainas)	65	52%
Sõprade/tuttavate kaudu	53	42%
Sotsiaalvõrgustikud	48	38%
Artiklid veebis	46	37%
Tööandja kaudu	40	32%
Interneti foorumid	33	26%
Ei vajanud infot	30	24%
<i>Muu</i>	2	2%

Muu all toodi välja, et infot üritati leida ka tööotsinguportaalidest või ei otsitud üldse infot. Lisaks ametlikele veebilehtedele nähtub ka siin taaskord võrgustike oluline roll, ehk infot saadakse peamiselt sõprade ja tuttavate käest, kes Eestis elavad või on eelnevalt elanud ning sotsiaalvõrgustike kaudu.

Kokkuvõtlikult on Ukraina töötajad Eestis avalike teenuste kvaliteediga rahul, küll aga leidub mõningaid erinevusi seoses ligipääsetavusega viibimiseluse lõikes.

Erinevalt elamisloaga viibivatest ukrainlastest ei saa viisa alusel viibijad enda elukohta Rahvastikuregistris registreerida, mis omakorda piirab ligipääsu avalikele teenustele ning see mõjutab ka nende kohanemisprotsessi ning seeläbi ka nende rahulolu avalike teenustega ja rahulolu üleüldise elukvaliteediga.

Käesolevas peatükis selgus, et oluliseks infokanaliks enne Eestisse saabumist on PPA/saatkonnad, ukrainlaste võrgustikud Eestis ning tööandjad. Ühelt poolt näitab see seda, et ukrainlased eelistavad saada pigem teavet sõpradelt ja sugulastelt ning tööandjalt ning vähem ametlike kanalite kaudu. Teiselt poolt võib see tähendada ka seda, et ametlike kanalite kaudu saadav info ei ole piisavalt selge või ei ole sobivas keeles, mistõttu võrgustikud ja tööandjad omavad siinkohal suurt abistavat ja selgitavat rolli asjakohase teabe ja info saamisel enne Eestisse kolimist. Antud asjaolu tuli esile ka käesoleva peatüki tabelis 18, kus selgus, et 100% respondentidest Eestisse äsja saabununa oleks soovinud saada rohkem teavet siin töötamisega seotud seadusandluse kohta. Võrgustike ja tööandjate usaldamine ja kasutamine peamiste infokanalitena võib tähendada ka seda, et kuna ukrainlased ei ole rahul Ukraina avalike teenuste kvaliteedi ja ligipääsetavusega, siis ka välisriigis suhtutakse samuti nendesse teatud reservatsiooniga, mistõttu tasuks antud teemat ka lähemalt uurida.

Ukrainlaste teadlikkus erinevate avalike teenuste osas oli suurem töötamise või töö otsimisega seotud teenuste lõikes ning vähem erinevate tugiteenuste ja kohanemist toetavate teenuste osas. Peamised raskused Eestis kohanemisega olid seotud eesti keele oskusega, kui ka sellega, et eesti keele kursustele on raske saada, seda eriti neil, kes viibivad viisa alusel, aga ka neil, kes viibivad Eestis elamisloa alusel.

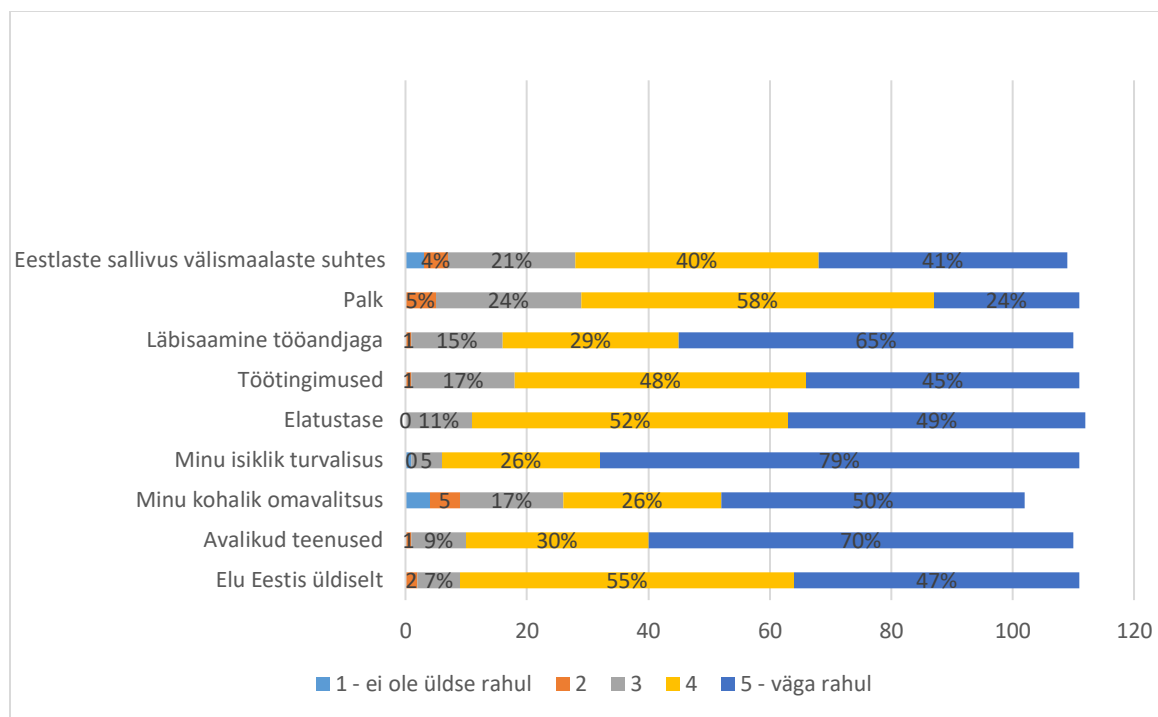
Seega, kuivõrd avalike teenuste kvaliteediga ollakse Eestis rahul, siis oli respondentidel probleeme mõningatele teenustele (nt keeleõpe, tervishoid) ligipääsuga. Avalike teenuste ja nende kvaliteedi osas enne Eestisse saabumist teavet ei otsitud, mis tõttu võib käesolevas peatükis kajastatud tulemuste põhjal järeldada, et avalikke teenuseid ei tunnetata niivõrd olulise tõmbetegurina, kuid

need mõjutavad üldist elukvaliteeti, mis mõjutab seda, kas Eestisse soovitakse jääda pikemalt või püsivalt elama.

3.2.4. Elu Eestis ja eesti keele oskus

Käesoleva alapeatüki eesmärgiks on välja selgitada, milline on olnud sihtrühma kohanemisprotsess Eestis. Peatükis 2.2.5. selgus, et Ukraina töörande peamine sihtriik Poola on enda rändepoliitikat Ukraina kodanike jaoks muutnud leebemaks ning panustab nende kohanemise toetamisele riigis tagades Ukraina kodanikele erinevate avalike teenuste ligipääsu. Nagu peatükis 3.2.3. selgus, siis ka Eesti panustab välisriikide kodanike kohanemisse läbi erinevate teenuste nagu näiteks migratsiooninõustamine, kohanemisprogramm, tööotsingutega seotud teenused jne, kuid samas on Eesti rändepoliitika pigem lühiajalist töötamist eelistav, mistõttu ei ole kõik avalikud teenused viisa alusel viibivatele välismaalastele kättesaadavad. Samuti selgus peatükis 3.2.3. asjaolu, et sihtrühm ei tunneta avalike teenuste kvaliteeti ja kohanemise toetamist kui otsest tõmbetegurit, mistõttu käsitletaksegi käesolevas peatükis, kuidas sihtrühm ise enda kohanemist ja elu-olu Eestis tajub. Enim ollakse rahul Eestis turvalisusega, samuti ka avalike teenuste ja suhetega tööandjaga. Enim negatiivseid kogemusi, ehk millega mõned respondendid ei olnud üldse rahul, on tekitanud kohalik omavalitsus (joonis 4). Kuna kohalik omavalitsus Eestisse äsja saabunud välismaalase jaoks üks esimesi kontaktpunkte elukoha registreerimise tõttu, siis on KOV-del välismaalaste kohanemisprotsessis oluline roll, sest sealt saab infot erinevate teenuste kohta ning registreerida enda elukohta.

Lisaks on enim negatiivseid kogemusi respondentide jaoks tekitanud ka eestlaste sallivus välismaalaste suhtes. Samas tõdeb töö autor, et siinkohal oleks olnud oluline täpsustada, kas negatiivset suhtumist on tulnud eestlastelt või Eestis elavatelt ja vene päritoluga kodanikelt, kuna respondendid on välja toonud nii kvantitatiivses kui ka kvalitatiivses analüüsis, et on tunnetanud vaenulikku suhtumist just kohaliku vene kogukonna poolt.

Joonis 4. Rahulolu Eesti elu-oluga (autori koostatud).

Kõige suurem probleem seoses Eestis elamise ja töötamisega (tabel 22) on respondentide jaoks isoleeritus, mis võib olla seotud eesti keele oskusega, mis omakord piirab eneseteostusvõimalusi: 24% vastas, et on kogenud raskusi eesti keele oskusega tööle saamisel ning 16% tõi välja, et eesti keele oskuse puudumine võimaldab end erialasel tööl realiseerida. Peamised raskused võivad olla seotud ka erinevate ühiskondlike probleemidega, millega ei seisa silmitsi ainult välismaalased, vaid ka kohalikud. Näiteks tervishoiuteenustele on sageli ka kohalikel endil keeruline ligi pääseda, kuna ooteajad on pikad ning COVID-19 kriis on olukorda veelgi võimendanud. Ka Eestis elaval vene kogukonnal on raske tööd leida ilma eesti keelt oskamata, mistõttu nad teevad sageli madalama kvalifikatsiooninõuetega töid. Lisaks tõi vastajad taaskord välja, et on olnud probleeme kohaliku vene elanikkonnaga.

Tabel 22. Peamised probleemid seoses Eestis elamise ja töötamisega (autori koostatud)

Vastusevariant	N	Osakaal
Üksinduse tunne	44	35%

Raskused eesti keele oskusega tööle saamisel	30	24%
Raskused tervishoiuteenustele ligipääsuga	22	18%
Ühiskonnaelus osalemise võimaluse puudumine	21	17%
Puudub võimalus end erialasel tööl realiseerida	20	16%
Ei leia sobivaid eesti keele kursuseid	19	15%
Kohalike vaenulik suhtumine	15	12%
Raskused tööle saamisel ilma elamisloata	12	10%
Raskused avalikele teenustele ligipääsuga	10	8%
Raske vastata	8	6%
Võimaluste puudumine enda kultuuri edendamiseks	7	6%
Raskused haridust tõendava dokumendi tunnustamisega	6	5%
Laste kasvatamisega seotud raskused	4	3%
Huvitegevuses osalemise võimaluse puudumine	4	3%
Ei tea	2	2%
Muu	2	2%

Järgnevalt uuriti respondentide eesti keele oskuse kohta. 47% (52) respondentidest tõid välja, et nad veidi mõistavad eesti keelt, kuid ei räägi, 29% (32) ei oska üldse eesti keelt, 18% (20) saab aru ja veidi räägib ning 6% (6) räägib ja saab aru. Vastanutest õpib hetkel eesti keelt 39% (43); 36% (40) ei õpi, aga plaanib seda teha; 18% (20) ei õpi, 5% (6) ei õpi ning ei plaani seda ka lähiajal teha ning 1,8% (2) ei soovinud vastata. Antud tulemus näitab, et huvi eesti keele õppimise vastu on, kuid asjaolu, et seda parasjagu ei õpita või seda plaanitakse teha tulevikus, võib olla seotud sellega, et tasuta eesti keele kursustele on raske pääseda, kuna need täituvad kiiresti või ei olda teadlikud pakutavatest keeleõppe võimalustest nagu nähtus tabelis 22. Lisaks näitab respondentide huvi eesti keele õppimise vastu ka seda, et neil on eeldatavasti olemas soov jääda Eestisse pikemaks perioodiks. Lisaks võib olla põhjus ka selles, et keeleõppele ei ole D-viisiga viibijatel ligipääsu või ei nähta enda tulevikku Eestis, mistõttu ei ole ka eesti keele õpe prioriteetne.

Lisaks uuriti, kus nähakse end tulevikus elamas ning 61% vastanutest näeb enda tulevikku Eestis (tabel 24), mis indikeerib, et sihtrühm on eeldatavasti Eestis enda elu-oluga rahul ning tunneb end siin kohanenult.

Tabel 24. Kus näevad respondendid end viie aasta pärast (autori koostatud)

Vastusevariant	N	Osakaal
Eestis	65	61%
Ei tea	21	20%
Ukrainas	12	11%
Mõnes teises EL-i riigis	5	5%
Väljaspool EL-i	2	2%
Muu	2	2%
Kokku	107	100%

Ka elamislubade pikendamise osas võib eeldada, et sihtrühm on siin hästi kohanenud, kuna elamisluba soovivad taotleda või pikendada 79% (83), 7% (7) ei soovi seda teha ning 14% (15) respondentidest ei osanud vastata.

Respondendid, kes soovivad elamisluba taotleda või pikendada tõid peamiste põhjustena välja, et pikemas plaanis soovitakse Eesti kodakondsust; kindla töökoha olemasolu Eestis; meeldib Eestis elada ja soovitakse püsivalt Eestisse elama jääda; parem keskkond, elatustase ja stabiilsem majandus perekonna jaoks; lastele on parimad väljavaated õppimiseks ja edasiseks eluks EL-s; rahulik ja turvaline keskkond; ausad eneseteostusvõimalused; rohkem õigusi, võimalusi ja vabadusi; soov luua perekond Eestis ja et lapsed kasvaksid siin üles; tuleviku sidumine Eestiga rahalistel põhjustel. Lisaks toodi välja, et Ukrainasse ei soovita naasta, kuna Ukraina riik ja ühiskond on respondendi hinnangul degradeerumas ning seal ei nähta arenguprospektiivi.

Respondendid, kes ei plaani elamisluba taotleda/pikendada, tõid põhjustena välja Eesti kasinad iga-aastased rändekvoodid, ehk elamislubade väljastamise piirarv on respondendi hinnangul liiga madal, mis taaskord illustreerib riikliku rändepoliitikat sekkuva takistusena ning näitab, et Eesti rändepoliitika on pigem lühiajalist töötamist soodustav. Lisaks toodi välja, et Eestis on vähe töövõimalusi, kuid see võib olla taaskord seotud asjaoluga, et respondentidel ei ole piisavalt eesti keele oskust, mis omakorda võib takistada erialase töö leidmist.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et sihtrühma kohanemine on seotud väga tihedalt eesti keele oskusega. Peamised raskused, mis on otseselt seotud keeleoskusega, on isoleeritus, raskused töö leidmise ja tervishoiuteenustega. Samas on huvi keele õppimise vastu pigem suur: 39% vastanutest õpib hetkel eesti keelt ning 36% ei õpi, aga plaanib seda teha. Kõige rohkem ollakse Eestis rahul turvalisusega, seejärel avalike teenuste ning tööandjaga, kõige vähem kohalike omavalitsustega. Vaatamata mõningatele raskustele seoses Eestis kohanemisega, näevad siiski 61% vastanutest enda tulevikku Eestis, mis näitab, et teatud kitsaskohad kohanemisel ja teenustele ligipääsul ei mõjuta niivõrd palju üldist elu-olu.

3.3. Süvaintervjuud: kvalitatiivse analüüsi tulemused

Käesolevas alapeatükis tuuakse välja kvalitatiivse analüüsi (intervjuud) tulemused, võttes aluseks töö teoreetilises osas (peatükis 2.2.6) koostatud raamistiku ja mudeli Lee (1966) tõuke- ja tõmbetegurite teooria põhjal. Kvalitatiivse analüüsi eesmärgiks on täiendada empiirilise (ankeetküsitluse) osa tulemusi, kuna Lee tõuke- ja tõmbetegurite teooria ühe olulise kriitikana tuuakse sageli välja just asjaolu, et seal nimetatud tegureid on keeruline kvantitatiivselt mõõta. Seetõttu aitab kvalitatiivne analüüs määratleda kvantitatiivses analüüsis selgunud tõuke- ja tõmbeteguritele nõraskuskeset ja mõista, millised on just kõige olulisemad tegurid, mis mõjutavad töörännet Ukrainast Eestisse.

Kvalitatiivse analüüsi läbiviimiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuusid. Kõikidel intervjuueeritavatel oli intervjuu tegemise hetkel elamisluba Eestis. Ankeetküsitluste tulemusi kirjeldatakse kvalitatiivse sisuanalüüsi kaudu. Kokku viidi veebikeskkonnas Zoom läbi kuus intervjuud. Intervjuude tulemused tuuakse välja kolme erineva teema lõikes, tuginedes töö kvantitatiivse osa ülesehitusele:

1. enne saabumist – miks sai Eesti siirderiigiks;
2. elu Eestis – kohanemisprotsess ja ligipääs avalikele teenustele;

3. plaanid tulevikuks – kas soovitakse Eestisse jääda pikemaks perioodiks. Kvalitatiivses analüüsis analüüsitakse intervjuude tulemusi tuginedes pt 2.2.5. väljatoodud tegurite raamistikule ning sünteesitakse tulemusi kvantitatiivse analüüsi tulemustega.

3.3.1. Enne saabumist – miks sai Eesti siirderiigiks?

Käesolev alapeatükk annab intervjuudele tuginedes edasi, millistel põhjustel osutus Eesti valituks ning milliseid kanaleid intervjuueeritavad kasutasid enne kolimist Eesti kohta info leidmiseks. Kvantitatiivsest analüüsist selgus (ptk 3.2.2), et peamised tõuketegurid vastavalt töö teoreetilises osas loodud tegurite raamistikule (pt 2.2.5) on sissetulekute lõhe, soov tõsta perekonna elustandarddeid ja turvalisuse kaalutlused. Lisaks tõusid täiendavalt esile üldine elukvaliteet ja soov elada stabiilsemas ja organiseeritumas riigis. Peamised tõmbetegurid olid aga olukord tööturgudel, rände traditsiooni ja võrgustike olemasolu ning geograafiline lähedus. Täiendavate teguritena tõusid esile tööandja tugi ning teadmine, et Eestis saab vene keelega hakkama. Siirderiigi valiku osas oli Eesti prioriteetne 53% jaoks.

Kvalitatiivses uurimuses vastas suur osa intervjuueeritavatest, et Eesti oli juhuslik valik ning nad ei planeerinud Eestisse otseselt kolida – see näib kinnitavat nende (alla poole vastajatest ehk 46%) respondentide seisukohta kelle jaoks Eesti ei olnud prioriteetne siirderiik. Eestis elamise ja töötamise positiivseid külgi teadvustati endale alles Eestis elamise käigus:

“Ma läksin teadmatusse, ma ei teadnud, mida oodata, kuid siis samm-sammult kohanesin ja hakkasin end Eestis mugavalt tundma” (Intervjuu 1)

„Olin meeldivalt üllatunud, Eesti riik on üldiselt väga mugav elamiseks. Kõigele pääseb kergelt ligi, pärast Kiievis elamist on sinne elurütm palju rahulikum ja antud ajahetkel ma vajasin seda. Kuid nüüd ma igatsen Kiievi melu ja tahan tagasi.“ (Intervjuu 2)

„Ma ei tea, miks Eesti valisin, see lihtsalt juhtus nii, universum otsustas nii.“ (Intervjuu 3)

„Enne Eestisse tulemist ei plaaninud ma siia kolida, kuid siis kohtusin internetis oma tulevase abikaasaga ja tulin talle külla ja jäingi Tallinnasse.“ (Intervjuu 4)

Sarnaselt ankeetküsitluse tulemustele mõjutavad Eestisse kolimist mitmed isiklikud tegurid (perekond, abikaasa) ja rände traditsiooni ja võrgustike olemasolu. Samuti tuuakse ka intervjuude käigus välja samad seisukohad mis ilmnevad ka ankeetküsitluse tulemustest, et Eestis saab hakkama vene keelega ning töörännet Eestisse mõjutab Eesti ja Ukraina geograafiline lähedus:

“Mu isa on Eestis elanud 7 aastat (töötab rahvusvahelises veos) ja suur vene keelt kõnelev elanikkond andis samuti kindlust juurde. Ka kaugus Ukrainast mängis rolli – Eesti pole liiga lähedal ja samas ka mitte liiga kaugel.”

(Intervjuu 5)

“Kolisin siia armastuse pärast”(Intervjuu 2)

Kuivõrd Eestisse kolimine oli intervjuueeritavate jaoks pigem juhuslik, siis ei toodud intervjuudes kõrgemat palgataset ehk sissetulekute lõhet eraldi välja - samas toodi see välja ühe asjaoluna, miks neile Eestis elada meeldib. Peamiste tõuketeguritena tõusid esile ka Ukraina julgeolekuga seotud põhjused ja soov pakkuda lastele paremat elu. See näib kinnitavata ka ankeetküsitluse tulemusi, et tööränne ja rändeotsuse tegemine ei pruugi olla alati mõjutatud majanduslikest teguritest, ehk näiteks suuremast sissetulekust siirderiigis, vaid see koosneb erinevatest ja mitmekesisestest teguritest (vt ka tabel 16), ehk sellest mis konkreetsel ajahetkel on isiku jaoks esiplaanil. See on vastavuses ka töö teoreetilises raamistikus väljatooduga, näiteks Lee poolt väljatoodud elukaare etappidega või De Haas poolt väljatoodud tegurite koosmõjuga ning nende interpreteerimisega lähtuvalt iga indiviidi enda isiklikust kogemusest.

“Ukrainas olid meil alguses väga head palgad ja kui võrrelda 2014. aastal Eestiga, siis ka tingimused olid paremad. Kuid nüüd on asjaolud muutunud ja siin (Eestis) on palju parem.” (Intervjuu 1)

“Eesti on palju puhtam kui Ukraina, palgad on täiesti erinevad ja Eesti kodanikele on palju hüvesid: tervisekindlustus, tasuta transport, e-teenused, toetused valitsuse poolt, haridussüsteem, Eesti on ilus maa.” (Intervjuu 5)

Peamiste tõuketeguritena tõusid esile Ukraina julgeolekuga seotud põhjused ja soov pakkuda lastele paremat elu.

“Mu abikaasa otsis tööd Euroopa riiki, ta tahtis Ukrainast ära kolida. Ta töötas enne finantssektoris, kuid nüüd töötab logistikas. Eestis alustas ta töötamist kõnekeskuses. Ta tahtis ära kolida, kuid mina mitte. Meil oli sellepärast palju tülisi, kuid siis algas Ukrainas sõda. Kui sõda algas, siis lõppesid ka meie tülitsemised ja ma sain aru, et me peame kiiresti tegutsema, sest vastasel juhul oleks mu mees pidanud sõjaväkke minema. Me leidsime mehega töö Tallinnasse ja siis olin nõus ka Tallinnasse kolima. Ma teadsin, et peame lahkuma, lapsed olid pooleteistaastased ja siis me ka kolisime.” (Intervjuu 3)

Kuna mitmel respondendil oli Eestisse tööle tulek pigem juhuslik, siis põhjalikumat eeltööd enne Eestisse tulekut ei tehtud ning mitmete avalike teenuste olemasolust saadi teada alles siin elades. Peamisteks infoallikateks, kust enne kolimist infot otsiti, olid *Facebook*-i grupid ja PPA koduleht ning samuti ka rahvuskaaslased ja kohalik ukraina kogukond ning abikaasa/sõbrad/sugulased. Taaskord näitab see võrgustike olemasolu kui tõmbeteguri olulisust nii rändeotsuse tegemisel, aga ka sihtriigiga seonduva teabe kogumisel.

Kokkuvõtlikult saab läbiviidud intervjuude põhjal öelda, et vastavalt tegurite raamistikule on peamised tõuketegurid Ukraina julgeolekuga seotud põhjused ning soov pakkuda lastele paremat elu (kvantitatiivse osa tulemuste juures märgiti julgeoleku tegurit Ukrainast lahkumise põhjusena 7% vastanutest). Tõmbeteguritena tõusid esile rände traditsioonid, võrgustike olemasolu ning Ukraina ja Eesti geograafiline lähedus, aga ka teadmine, et Eestis saab hakkama vene keelega. Huvitaval kombel ei toodud intervjuudes välja sissetulekute lõhe ei tõuke- ega tõmbetegurina, vaid kõrgemast palgast räägiti kui ühest põhjusest, miks Eestis elada meeldib. Isiklike teguritena toodi välja elukaaslase/tulevase abikaasa leidmine, mistõttu otsustati Eestisse tulla.

Seega ei ilmnunud intervjuude käigus esile täiendavaid uusi tegureid, vaid kvalitatiivne analüüs kinnitas kvantitatiivse analüüsi tulemusi. Järgmises peatükis analüüsitakse peatükis 2.2. käsitletud teguritest esile tõusnud täiendavat tegurit ehk avalike teenuste ja kohanemise toetamise tegurit.

3.3.2. Elu Eestis – kohanemisprotsess ja ligipääs avalikele teenustele

Käesolevas peatükis analüüsitakse, kas ja kuivõrd oluline on avalike teenuste ja Eestis kohanemise toetamise tõmbetegur. Üldjoontes on intervjueeritavad enda eluga Eestis väga rahul. Võrreldes Ukrainaga iseloomustatakse Eestit kui süsteemset ja puhta keskkonnaga riiki, eraldi tuuakse välja ka avalikud teenused ja nende kvaliteet ning riigi tugi kohanemisel:

“Väikesed detailid moodustasid minu jaoks suure pildi: kuidas riik on mind toetanud, kuidas mu lastele pakuti koheselt tuge, lasteaiaid on tasuta, teenuste kvaliteet haiglates, kuidas sinusse suhtutakse tööl ja turvatunne. See oli nagu positiivne šokk minu jaoks.” (Intervjuu 3)

“Mulle meeldib, et Eesti on puhas ja et tänavatel ei ole hulkuvaid loomi, et on kord ja sind kui siinset elanikku austatakse ja reegleid järgitakse. Meeldib ka, et eestlased on seadusekuulekad, ühistransport toimib ja üldine turvalisus (eriti võrreldes Ukrainaga) ja inimeste sõbralik olek. (Intervjuu 6)

“Eesti on rahulik ja mugav, kõik on digitaalne ja enamikeks toiminguteks saab kasutada nutitelefoni. Ooteajad on peaaegu olematud ja on programme nagu Settle in Estonia, kus saab eesti keelt tasuta õppida. Lisaks, ettevõtja konto avamine võttis mul ainult 5 minutit, et saaksin eratunde anda. Mulle meeldib töötada koolis ja see annab mulle motivatsiooni seal töötamiseks. Kui ma töötasin Ukrainas koolis, siis olin emotsionaalselt läbipõlenud ja ei tahtnud tööd teha. Siin on aga vähem paberitööd, ma teen kõike digitaalselt. Võrreldes Ukrainaga on head palgad ja tingimused on suurepärased. Suhtlus toimub online-s, leidub võimalusi käia välismaal koolitustel ja lastele toimub palju väljasõite.” (Intervjuu 4)

“Kui ma Eestisse saabusin ei osanud ma eesti keelt. Ma ei arvanud, et siia kauaks jään vaid pigem ajutiselt. Aga mida kauem ma Eestis elasin, seda rohkem siin mulle meeldis. Järgmisel aastal hakkasin ma õppima eesti keelt ja see on praeguseks heal tasemel. Kui Ukrainas algas 2014. aastal sõjaline konflikt, siis ka võistlused tühistati ja minu jaoks kukkus kõik kokku. Nii et tegelikult mul kokkuvõttes vedas, et mulle siia tööd pakuti.” (Intervjuu 1)

Seega nagu ka kvantitatiivses analüüsis selgus, ei ole avalike teenuste kvaliteet ja riigipoolne kohanemise toetamine otseselt mõjutanud inimeste rändeotsust. Intervjuude kohaselt teenuste või kohanemise kohta ei ole saabumiseelselt oluliselt infot küll otsitud, kuid võime oletada, et see mõjutab nende kohanemist Eestis ja kokkuvõttes ka seda, kas plaanitakse pikendada elamisluba ja Eestisse pikemalt elama jääda.

Peamistest raskustest ja negatiivsetest kogemustest Eestis kohanemisel selgus, et töö leidmine Eestis sõltub paljustki konkreetsest ametist. Näiteks Ukraina õpetajad

on saanud suhteliselt kiiresti tööle venekeelsetesse koolidesse, kuid teistesse valdkondades on töö leidmine keerulisem, kui puudub eesti keele oskus.

“Ma otsisin tööd pool aastat ja see tundus väga pikk aeg. Ma olin peaaegu meeleheitel ja mõtlesin, et kui ma nüüd ei leia, siis lähen tagasi Ukrainasse. Mõned mu sõbrad, kes kolisid Taani või Rootsi, otsisid tööd aasta aega, seega minu olukord on tegelikult isegi parem. Siiski ma arvasin, et Tallinnas on mul lihtne tööd leida, sest mul on kaks magistrikraadi, ma räägin kolme keelt, mul on hea töökogemus Ukrainas, kuid siis mõistsin, et ilma eesti keele oskuseta või IT taustata on Eestis ülliraske midagi leida, eriti kui otsid tööd konkreetsetes valdkonnas. Seega jah, see oli väga raske. Kui keegi räägib, et tuleb Eestisse ja saab kohe tööle, siis ma lihtsalt naeratan selle jutu peale. Ma oleksin tahtnud enne teada, et töö leidmine võib võtta pool aastat kuni aasta.” (Intervjuu 2)

Kõige negatiivsem kogemus avalike teenuste osas oli suhtlus PPA-ga, seda nii vahetu suhtluse osas PPA esinduses kui ka PPA töötajate poolt jagatud infoga:

„Mul soovitati abielluda, et elamisluba saada ja siis tulla Eestisse tööle. Kuid samas öeldi PPA-st, et mul ei ole vaja Eestis töötamiseks elamisluba. Seega ma läksin erinevatesse venekeelsetesse koolidesse ja iga kord, kui mulle tööd pakuti, said nad jälile, et mul on D-viisa ja nad ei saa mind tööle siiski võtta. „ ...“Sul on vaja elamisluba, et sind saaks tööle võtta, aga ei PPA ega ka kool ei informeerinud mind sellest. Ma sain uuesti tööd koolis D-viisaga ning septembris abiellusin ja seejärel taotlesin elamisluba. Detsembris sain PPA-lt teavituse, et ma töötan koolis ebaseaduslikult ja mul on 90 päeva riigist lahkumiseks. Ma olin šokis, kuid õnneks kahe nädala pärast sain teada, et sain elamisloa (perekonna ühinemine). Mind vallandati koolist, et nad saaksid mu uue viibimisalusega tööle võtta.“ (Intervjuu 4)

„Ainuke negatiivne kogemus oli PPA-s, kus käisin elamisluba taotlemas. Mu ei vedanud töötajaga, kes mind teenindas. Ta ei olnud eriti sõbralik ja ei andnud palju infot, mistõttu see kogemus oli minu jaoks veidi traumeeriv. Kuid samas see oli ainult inimlik faktor, kui läksin uuesti PPA-sse, siis minuga suhtles väga meeldiv töötaja ja andis kogu vajaliku info ning veel täiendavat infot...“ (Intervjuu 2)

Kuuest intervjuueeritavast viis õppis või on õppinud eesti keelt. Eesti keele õpingud on seotud intervjuueeritavate edasiste plaanidega: kas soovitakse Eestisse jääda või mitte ehk kas plaanitakse pikendada elamisluba või taotleda Eesti kodakondsust. Eesti keelt õpitakse peamiselt tasuta riiklikel kursustel: kohanemisprogrammis *Settle in Estonia* või Integratsiooni Sihtasutuse poolt pakutatutel keelekursustel.

“Ausalt öeldes ma ei tea, kui kaua ma veel Eestis olen. Ma kolisin siia, aga ma ei näe end siin terve elu elamas. Seega ma ei plaani eesti keelt õppida.” (Intervjuu 2)

“Ma olen eesti keelt õppinud kokku 5 aastat. See on olnud paras pingutus, kuid ka tulemusi on näha.” (Intervjuu 3)

“Käime koos mehega A1-taseme kursustel, et elamisluba taotleda ja siis soovime ka B1-taseme ära teha.” (Intervjuu 5)

Seega kokkuvõttes saab käesolevas peatükis järeldada, et sarnaselt kvantitatiivse analüüsi tulemustega, ei tunneta intervjueritavad, et avalikud teenused ja riigipoolne kohanemise toetamine oleks nende jaoks tõmbetegur, miks Ukrainast Eestisse tööle tulla, kuid see on üks peamisi põhjuseid nende edukaks kohanemiseks, mis omakorda on eelduseks, et Eestisse plaanitakse pikemaks ajaks elama jääda.

Seoses kohanemisega toodi peamiste kitsaskohtadena välja raskused töö leidmisega eesti keelt oskamata, mis kattub ka kvantitatiivse analüüsi tulemustega, ning et tööd on leida lihtsam kindlates sektorites ning elamisloaga saabunute jaoks võib see olla isegi keerulisem, kui viisa alusel viibivate lühiajaliste töötajate jaoks. Lisaks on intervjueritavad tundnud negatiivset suhtumist kohaliku vene kogukonna poolt, mis selgus ka kvantitatiivses analüüsis ning tõdeti probleeme ligipääsuga tervishoiuteenustele.

Eesti keelt õpivad need respondendid, kes plaanivad Eestisse pikemaks ajaks või püsivalt elama jääda, millest tulenevalt analüüsitakse järgmises peatükis, millised on intervjueritavate edasised plaanid seoses Eestiga.

3.3.3. Plaanid tulevikuks

Käesoleva alapeatüki eesmärgiks on välja selgitada, kuidas näevad intervjueritavad enda tulevikku: kas see on seotud Eestiga või mitte. Nagu selgus ka kvantitatiivsest analüüsist, näeb ka valdav osa intervjueritavatest enda tulevikku Eestis, mida näitas ka intervjueritavate huvi eesti keelt õppida. Kuuest intervjueritavast viis töid välja, et soovivad pikendada elamisluba ja/või taotleda Eesti kodakondsust.

„Ma igatsen väga kodu ja Ukrainat ja igatsus aina kasvab. Õnneks nüüd saab jälle reisida. Aga nähes, kuidas Ukraina praegu areneb ja kuidas Kiiev kasvab, pole mul tagasi kolimise

vastu midagi. Kuid minu kihlatu on pärit Prantsusmaalt, seega me pigem kolime Prantsusmaale või Ukrainasse.“ (Intervjuu 2)

Intervjueeritavad näevad end viie aasta pärast pigem Eestis:

„Mulle väga meeldib Eesti, keeruline on öelda, aga praeguse seisuga tundub küll, et jään Eestisse mu praeguse elu tõttu siin.“ (Intervjuu 1)

Üks isiklike põhjuseid, mis intervjueeritavaid mõjutab Eestisse jääma on perekond ja lapsed, kuna käiakse eesti koolis ja ka keel on selgeks saamas või planeeritakse siin pere luua:

“Ma tahan, et mu lapsed kasvaksid siin üles ja omandaksid siinse hariduse. Siin on rahulik, kuritegevus on madal, seega ma näen end siin ka viie aasta pärast. (Intervjuu 4)

“Me ei plaani mujale kolida, lapsed käivad Eesti koolis, nad räägivad eesti keelt ja ei ole mõtet kuskile mujale kolida.“ (Intervjuu 3)

“Me plaanime perega osta siia korteri ja saada lapse, seega kindlasti pikendame elamisluba.” (Intervjuu 5)

Käesolevat peatükki kokku võttes saab seega öelda, et intervjueeritavad näevad enda tulevikku Eestis ning üks olulisemaid tegureid, mis ajendab jääma pikemaks ajaks Eestisse on perekond ja lapsed.

3.4. Teooria ja empiirika süntees

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, millised on peamised tõuke- ja tõmbetegurid, mis mõjutab Ukrainast pärit töörände tõttu tulijate tulekut Eestisse. Töö teoreetiliseks aluseks võeti Everett Lee (1966) tõuke- ja tõmbetegurite üldine teoreetiline raamistik, mida täiendati Eametsa ja Philipsi poolt koondatud täpsemate tõmbe- ja tõuketeguritega, ning mida omakorda täiendati peatükis 2.2. väljatoodud peamiste Ukraina töörände siirderiikidest esile tõusnud teguritega. Selle põhjal loodi tõuke- ja tõmbetegurite raamistik (mudel) (pt 2.2.6.), mis on

käesoleva magistritöö teoreetiline alus ning millele tuginedes teostati empiiriline andmekogumine Eestis (ankeetküsitlus ja intervjuud) ja selle analüüs.

Käesoleva peatüki eesmärk on kokku võtta, kas ja kuidas sobituvad empiirilises analüüsis selgunud Eesti tõuke- ja tõmbetegurid Ukraina töörande laiemasse pilti (st teoreetilisse raamistikku/mudelisse), ning kas ja millised on Eesti tegurite eripärad (näiteks tegurid, mida teooria ei ennusta või mida ei esinenud teistes vaadeldud riikides).

Tabelist 25 nähtub, et tegurite raamistiku kohaselt on Eesti tõmbe- ja tõuketegurid suuresti samad teiste töö teoreetilises osas käsitletud Euroopa Liidu riikidega ja nende põhjal tuvastatud teguritega. Tõuketeguritest kohalduvad Eestile nii sissetulekute lõhe, sissetulekute ebastabiilsus, turvalisuse kaalutlused kui ka soov tõsta perekonna elustandardeid. Poliitilised põhjused tulid küll välja kvantitatiivses uuringus, kuid kuna see oli tõuketeguriks ainult 2% ankeetküsitlusele vastanute hulgast ning kvalitatiivses analüüsis ei toonud seda välja ükski intervjuueeritav, siis ei saa me käesoleva töö tulemuste põhjal seda kinnitada kui tegurit, mis tõukab Ukrainast pärit töörandajaid just Eestisse.

Peamised tõmbetegurid Eestisse suundumiseks on sobituvad samuti teoreetilises raamistikus ennustatuga: kattuvad sissetulekute lõhe, geograafiline lähedus, (lühiajalist) töötamist soodustav rändepoliitika, rändetraditsioonide ja võrgustike olemasolu ning olukord tööturgudel. Ainsana ei kohaldu Eestile peamiste tegurite hulgast esile tõusnud avalike teenuste kvaliteet ja kohanemise toetamine, kuigi ka Poola näitel vajaks antud tegur täiendavat uurimist, mõistmaks, kas tegemist on Ukraina töötajate jaoks tõmbefaktorina või tajuvad nad seda läbi mõne teise teguri nagu näiteks stabiilne elukeskkond ja organiseeritus siirderiigis.

Tabel 25. Ukraina töörande tõmbe- ja tõuketegurid EL-i riikidesse (autori koostatud)

1. Tõuketegurid	Autor	Millistes riikides ilmnevad?
------------------------	--------------	-------------------------------------

1.1. Sissetulekute lõhe	Kupets, 2013; Bogdan, 2011; Libanova, 2019	Poola, Tšehhi, Itaalia, Hispaania, Portugal, Eesti
1.2. Sissetulekute ebastabiilsus	Kupets, 2016	Poola, Tšehhi, Itaalia, Hispaania, Portugal, Eesti
1.3. Poliitilised kaalutlused	Libanova, 2019	Poola, Tšehhi, Itaalia, Hispaania, Portugal
1.4. Turvalisuse kaalutlused	Libanova, 2019	Poola, Tšehhi, Itaalia, Hispaania, Portugal, Eesti
1.5. Soov tõsta perekonna elustandardeid	Libanova, 2019	Poola, Tšehhi, Itaalia, Hispaania, Portugal, Eesti
1.6. <i>Soov elada organiseeritud ja stabiilses riigis</i>		Eesti
1.7. <i>Üldine elukvaliteet</i>		Eesti
2. Tõmbetegurid	Autor	Kas kohandub Eestile
2.1. Sissetulekute lõhe	Kupets, 2013; Libanova, 2019	Poola, Tšehhi, Itaalia, Hispaania, Portugal, Eesti
2.2. Geograafiline lähedus	Brunarska <i>et al</i> , 2014; Leontiyeva, 2014	Poola, Tšehhi, Eesti
2.3. (Lühiajalist) töötamist soodustav rändepoliitika	Brunarska <i>et al</i> , 2014; Leontiyeva, 2014.	Poola, Tšehhi, Eesti
2.4. Rändetraditsioonide ja võrgustike olemasolu	Vianello, 2014; Brunarska <i>et al</i> 2014; Leontiyeva, 2014;	Poola, Tšehhi, Itaalia, Portugal, Hispaania, Eesti
2.5. Olukord tööturgudel	Fonseca, Pereira, 2014; Stanek <i>et al</i> 2014	Portugal, Hispaania, Eesti
2.6. Avalike teenuste kvaliteet ja kohanemise toetamine	Libanova, 2019; Brunarska <i>et al</i> , 2014.	Poola
2.7. <i>Teadmine, et Eestis saab vene keelega hakkama</i>		Eesti
2.8. <i>Tööandja tugi</i>		Eesti

Täiendavad Eesti näite põhjal tekkinud tõuke- ja tõmbetegurid on tabelis 25 välja toodud kursiivis. Eesti puhul tõusid täiendavate teguritena esile soov elada organiseeritud ja stabiilses riigis ning (oodatud/eeldatud) üldine elukvaliteet Eestis. Kuivõrd mõlemad tegurid võivad olla nii tõuke- kui ka tõmbetegurid ja need nõ peggeldavad üksteist, siis võib ka teatud määral oletada, et tõuketegur, miks Ukrainast Eestisse tööle tullaakse on päritoluriigi (Ukraina) ebastabiilsus ja madal üldine elukvaliteet.⁹

Tõmbetegurite osas kattub Eesti seega kõige enam Poolaga ja mõningal määral ka Tšehhiga, kuna töö sihtrühm tunnetab Eestit kui geograafiliselt lähedal asuvat riiki. Samuti on tõmbeteguriks nii Poola kui ka Tšehhi puhul (lühiajalist) töötamist soodustav rändepoliitika. Lee (1966) järgi võivad rändeotsust mõjutada ka sekkuvad takistused ning töö empiirilises osas selgus, et üks olulisi takistusi, mis Eesti rändepoliitikast tuleneb, on elamislubade väljastamise piirarv. Seega Eesti rändepoliitika on ühelt poolt nii tõmbefaktoriks lühiajalistele töötajatele, kuid elamislubade väljastamise piirarvud on sekkuvaks takistuseks neile, kes soovivad Eestisse pikemaks perioodiks tööle asuda.

Üheks läbivaks tõmbeteguriks kõikide käsitletud riikide seas on migratsiooni traditsiooni ja võrgustike olemasolu. Eesti puhul oli kvantitatiivses analüüsis selgelt näha, kui palju võrgustikud siirderiigi osas kogutavat teavet kui ka kohanemist võivad mõjutada. See-eest olukord tööturgudel kohaldus nii Eestile, Portugalile kui ka Hispaaniale, kuid eeldatavasti töökohtade olemasolu ja tööjõupuudus kohaldub palju laiemalt ka teistele riikidele.

Eesti puhul tulid esile ka kaks täiendavat tõmbetegurit: teadmine, et Eestis saab vene keelega hakkama ja tööandja tugi. Ühelt poolt on vene keele oskus Eesti tööturul eelis, kuid teisalt võib tekitada olukorra, kus keeleoskus takistab oskustele

⁹ Sama ajal tuleb siinkohal silmas pidada, et Lee (1966) teooria suurima kriitiku De Haasi (2010) kriitika kohaselt ei ole taoline lähenemine siiski täpne, kuna ei võimalda mõista, kas rändeotsuse tegemisel oli olulisem tõmbe- või tõuketegur, ehk kas rände ajendiks on organiseerimatus ja ebastabiilsus lähteriigis või siirderiigi organiseeritus ja stabiilsus. Selle täpsustamine vajaks edasisi uuringuid, mida saab uurida nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt.

ja haridusele vastava töö leidmist. Tööandja tugi on tänapäeva töömaastikul aina olulisemaks saamas ning ka Eesti tööandjad on seda mõistmas: lisaks enda võrgustikele usaldavad Ukraina töötajad ka tööandjalt saadud infot.

Kokkuvõtlikult kattuvad seega Eestisse tulevate ukrainlastest töörandajate tõuketegurid peaaegu täielikult Poola, Tšehhi, Itaalia, Portugali ja Hispaania teguritega, ning täiendavaks tõuketeguriks Eestisse tööle suundumise puhul võib lisada veel soovi elada stabiilses ja organiseeritud riigis ning üldine elukvaliteet. Tõmbeteguritest on suurimad sarnasused Poola ja Tšehhiga, kellega kattuvad geograafiline lähedus, sissetulekute lõhe, rände traditsiooni ja võrgustike olemasolu ning lühiajalist töötamist soodustav rändepoliitika.

Järeldused ja ettepanekud

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, millised on Ukraina töötajate peamised tõmbe- ja tõuketegurid Eestisse tööle suundumisel ning kas ja kuidas need erinevad teiste töös käsitletud Euroopa Liidu riikide teguritest. Magistritöö sihtrühmaks on Eestis töötavad Ukraina töötajad, kes on saanud Eestisse ajavahemikul 2011-2021. Käesolevas peatükis tuuakse välja töö empiirilises osas esile tulnud peamised tulemused, mille põhjal vastatakse magistritöös seatud uurimisküsimustele. Lisaks arutletakse, kas valitud Lee (1966) tõmbe- ja tõuketegurite teooria oli sobilik ning tehakse ettepanekuid edaspidisteks uuringuteks seoses magistritöö uurimisteema ja sihtrühmaga.

Magistritöö esimese ning peamise uurimisküsimusega sooviti teada, millised on peamised tõuke- ja tõmbetegurid Ukraina töötajate Eestisse suundumisel ning kas ja kuidas need tegurid erinevad teistest töös käsitletud Euroopa Liidu riikidest. Kvantitatiivse ja kvalitatiivse analüüsi põhjal saab väita, et tulenevalt peatüki 2.2.6. tegurite raamistikule on magistritöös esile tulnud tõuketeguriteks sissetulekute lõhe, sissetulekute ebastabiilsus, soov tõsta perekonna elustandardeid ja turvalisuse kaalutlused. Täiendavate teguritena tõusid esile üldine elukvaliteet ja soov elada stabiilses ja organiseeritud keskkonnas. Peamistest tõmbeteguritest tõusid vastavalt peatüki 2.2.6. tegurite raamistikule esile olukord tööturul, rände traditsiooni ja võrgustike olemasolu, (lühiajalist) töötamist soodustav rändepoliitika ning Eesti ja Ukraina geograafiline lähedus. Täiendavate tõmbeteguritena toodi välja tööandja tugi paberimajanduses ja teadmine, et vene keelega saab Eestis hakkama.

Kui võrrelda Eesti tegureid teiste magistritöös väljatoodud EL-i riikidega, siis teooria ja empiirika sünteesis (pt 3.4.) nähtus, et Eestile kohanduvad tõuketegurid lähtuvalt pt 2.2.6. tegurite raamistikust, on peaaegu täielikult sarnased teiste riikide teguritega ning ainuke erisus on poliitiliste kaalutluste tegur ning täiendavalt Eesti juhtumist esile tõusnud täiendavad tegurid nagu üldine elukvaliteet ja soov elada stabiilses ja organiseeritud riigis. Tõmbetegurite osas tõusid esile tuginedes pt

2.6.2. tegurite raamistikule samuti sarnased tegurid võrreldes teiste riikidega, kuid enim sarnasusi võib leida Poola ja Tšehhiga, sest ka nende puhul tõusid esile geograafiline lähedus, (lühiajalist) töötamist soodustav rändepoliitika. Seega saab väita tuginedes empiirilise analüüsi tulemustele, et Ukraina töötajad teevad rändeotsuseid seoses Eestiga tuginedes sarnastele kaalutlustele ja teguritele, mis neil tekib enda naaberriikide Poola ja Tšehhi puhul.

Magistritöö teine, täiendav uurimisküsimus uuris Ukraina töötajate kohanemisprotsessi Eestis ning kas Ukraina töötajate kohanemisprotsess Eestis sõltub ühe või teise tõmbe- või tõuketeguri olemasolust või puudusest. Nii kvantitatiivse kui ka kvalitatiivse uuringu tulemused näitasid, et kokkuvõtlikult on töö sihtrühma kohanemisprotsess olnud sujuv, kuid leidub mõningaid erisusi viibimisaluse lõikes, kuna viisa alusel viibijatel puudub ligipääs avalikele teenustele, mis omakorda piirab ligipääsu avalikele teenustele ning see mõjutab ka nende kohanemisprotsessi ning seeläbi ka nende rahulolu avalike teenustega ja rahulolu üleüldise elukvaliteediga. Peamised Eestis kohanemisega seotud raskused olid seotud Eesti keele oskusega, kui ka sellega, et eesti keele kursustele on raske saada ning ka tervishoiuteenustele on ligipääs keeruline. See omakorda kinnitab asjaolu, et avalike teenustele kvaliteet ja ligipääs omavad olulist rolli uues riigis kohanemisel, kuid töö sihtrühma jaoks ei ole avalikud teenused otseselt tõmbeteguriks Eestisse tööle suundumisel, vaid avalike teenuste kvaliteet ja neile ligipääs on üks põhjuseid, miks Eestisse soovitakse pikemalt elama jääda.

Lisaks selgus empiirilises analüüsis, et Ukraina töötajate jaoks on oluliseks infokanaliks enne Eestisse saabumist Politsei-ja Piirivalveamet ja saatkonnad, ukrainlaste võrgustikud Eestis ning tööandjad. Ühelt poolt näitab see seda, et ukrainlased eelistavad saada pigem teavet sõpradelt ja sugulastelt ehk nende kohanemist Eestis mõjutab võrgustik, samuti on ukrainlaste jaoks oluline ka tööandja tugi. Teiselt poolt võib see tähendada ka seda, et ametlike kanalite kaudu saadav info ei ole piisavalt selge või ei ole sobivas keeles, mistõttu võrgustikud ja tööandjad omavad siinkohal suurt abistavat ja selgitavat rolli asjakohase teabe ja info saamisel enne Eestisse kolimist: 100% respondentidest Eestisse äsja saabununa oleks soovinud saada rohkem teavet siin töötamisega seotud

seadusandluse kohta. Võrgustike ja tööandjate usaldamine ja kasutamine peamiste infokanalitena võib tähendada ka seda, et kuna ukrainlased ei ole rahul Ukraina avalike teenuste kvaliteedi ja ligipääsetavusega, siis ka välisriigis suhtutakse samuti nendesse teatud reservatsiooniga, mistõttu tasuks antud teemat ka lähemalt uurida. Seega kokkuvõttes saab öelda, et ukrainlaste kohanemisprotsessi mõjutavad tõmbeteguritest migratsiooni traditsiooni ja võrgustike olemasolu Eestis ning tööandja tugi paberimajanduses.

Magistritöö kolmanda, täiendava uurimisküsimuse kaudu sooviti teada saada, milline on sihtrühma teadlikkus erinevate kohanemist toetavate teenuste osas, kuna sihtrühma kohanemist mõjutab ka see, millistest (avalikest) teenustest nad on teadlikud ning kuhu ja kelle poole vajadusel pöörduda. Seetõttu uuritigi kõigepealt, milline on nende teadlikkus erinevatest teenustest üleüldiselt. Respondentide teadlikkuses erinevate teenustest/organisatsioonide jaotuses domineerivad otseselt töötamisega seotud teenused (CV keskus ja Töötukassa/EURES). Kohanemist toetavad teenused (Integratsiooni Sihtasutus, rahvusvahelised majad) jäävad pigem tahaplaanile. Tulemustest selgus, et viibimisaluse lõikes on selge erinevus teenuste/organisatsioonide teadlikkuse osas. Elamisloaga respondendid on tuttavad rohkemate teenusega, sh ka kohanemist toetatavate teenustega nagu näiteks kohanemisprogramm, Eesti Rahvusvaheline Maja ning ka Integratsiooni Sihtasutuse poolt pakutavate teenustega. Viisa alusel viibivate respondentide osas tõusevad selgelt esile töötamise ja töö otsimisega seotud teenused. Teadlikkuse erinevus võib olla tingitud sellest, et viisa alusel viibivatel lühiajalistel töötajatel on Eestis viibimise fookuseks peamiselt töö ning muuks ja kohanemiseks ei pruugi aega jaguda, samal ajal kui elamisloaga Ukraina kodanikud on teadlikumad erinevatest teenustest. See võib olla ka tingitud sellest, et neil on olemas reaalselt ka ligipääs erinevatele teenustele nagu näiteks kohanemisprogramm ja Integratsiooni Sihtasutuse teenused, mille kaudu saab omakorda infot ja suuniseid järgmiste välismaalastele suunatud teenuste osas.

Kuigi magistritöö uurimisküsimused said autori hinnangul ammendavalt vastatud, siis on arutelu kohaks see, kas töö teoreetilise raamistiku aluseks oli Everett Lee (1966) loodud tõmbe-ja tõuketegurite teooria kõige asjakohasem. Arvestades käesoleva magistritöö eesmärki, milleks oli välja selgitada peamised tõuke-ja tõmbetegurid Eesti juhtumi näol ning võrrelda tekkinud tegureid teiste riikidega, siis antud teooria oli asjakohane, kuna see võimaldas saada esmased indikatsioonid selle kohta, mis Ukraina töötajaid Eestisse toob. Küll aga tuleks suurema valimi ja laiapõhjalisemate uuringute taustal kaaluda ka teisi töøjõudu liikumist käsitlevate teooriaid. Magistritöö autori hinnangul sobib käesolev teooria tõuke-ja tõmbetegurite kaardistamiseks ja sihtrühma esmaseks mõistmiseks, kuid kvantitatiivselt oli tegureid mõnevõrra keeruline mõõta, sest nagu ka De Haas (2010) välja tõi, tegurid peegeldavad teineteist, mistõttu ei ole teada kumb tegur oli suurema kaaluga rändeotsuse tegemisel (näiteks sissetulekute lõhe: kas lahkutakse lähteriigi madalate palkade pärast või seetõttu, et siirderiigis on palgad suuremad). Kvalitatiivse analüüsi täiendav läbiviimine kinnistas kvantitatiivse analüüsi tulemusi ning aitas mõista sihtrühma indiviidi tasandil, mistõttu soovitab töö autor edaspidiste uuringute jaoks sihtrühmale läheneda pigem kvalitatiivselt.

Kuna käesoleva magistritöö sihtrühma ehk Eestis elavaid ja töötavaid ukrainlasi on Eestis minimaalselt uuritud, siis oleks töö autori hinnangul vaja laiemat käsitlust Ukraina diasporaa arengust Eestis, sh Nõukogude Liidu periood, mis lisaks majanduslikele aspektidele koondaks ka Eesti ja Ukraina vaheliste kultuurisidemete kulgu. Ka käesoleva magistritöö analüüsis tõusetus mitmeid erinevaid aspekte, mida võiks seoses just Ukraina töörandega uurida: esiteks tööandja rolli ukraina töötajate kohanemisprotsessis ning kui suurt ja millist rolli mängib avalikele teenustele ligipääs (või mitte ligipääsemine) ukrainlaste kohanemisprotsessis.

Kuigi hetkel käib Ukraina ja Venemaa vahel sõda ning ukrainlaste rändevoog ning nende olukord on pidevas muutumises, siis selge on asjaolu, et ukrainlased (sh põgenikud kui ka varasemalt elamisloa alusel viibivad) jäävad Eestisse pikemaks

perioodiks, kui mitte püsivalt, mistõttu on oluline uurida Ukraina diasporaad nii akadeemilises kui ka poliitikakujundamise vaates.

Arutelu ja kokkuvõte

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, millised on Ukraina töötajate peamised tõmbe- ja tõuketegurid Eestisse tööle suundumisel ning kas ja kuidas need erinevad teiste töös käsitletud Euroopa Liidu riikide teguritest. Magistritöö sihtrühmaks on Eestis töötavad Ukraina töötajad, kes on saabunud Eestisse ajavahemikul 2011-2021. Käesolevas peatükis tuuakse välja töö empiirilises osas esile tulnud peamised tulemused, mille põhjal vastatakse magistritöös seatud uurimisküsimustele. Lisaks arutletakse, kas valitud Lee (1966) tõmbe- ja tõuketegurite teooria oli sobilik ning tehakse ettepanekuid edaspidisteks uuringuteks seoses magistritöö uurimisteema ja sihtrühmaga.

Magistritöö esimese ning peamise uurimisküsimusega sooviti teada, millised on peamised tõuke- ja tõmbetegurid Ukraina töötajate Eestisse suundumisel ning kas ja kuidas need tegurid erinevad teistest töös käsitletud Euroopa Liidu riikidest. Kvantitatiivse ja kvalitatiivse analüüsi põhjal saab väita, et tulenevalt peatüki 2.2.6. tegurite raamistikule on magistritöös esile tulnud tõuketeguriteks sissetulekute lõhe, sissetulekute ebastabiilsus, soov tõsta perekonna elustandardeid ja turvalisuse kaalutlused. Täiendavate teguritena tõusid esile üldine elukvaliteet ja soov elada stabiilses ja organiseeritud keskkonnas. Peamistest tõmbeteguritest tõusid vastavalt peatüki 2.2.6. tegurite raamistikule esile olukord tööturul, rände traditsiooni ja võrgustike olemasolu, (lühiajalist) töötamist soodustav rändepoliitika ning Eesti ja Ukraina geograafiline lähedus. Täiendavate tõmbeteguritena toodi välja tööandja tugi paberimajanduses ja teadmine, et vene keelega saab Eestis hakkama.

Kui võrrelda Eesti tegureid teiste magistritöös väljatoodud EL-i riikidega, siis teooria ja empiirika sünteesis (pt 3.4.) nähtus, et Eestile kohanduvad tõuketegurid lähtuvalt pt 2.2.6. tegurite raamistikust, on peaaegu täielikult sarnased teiste riikide teguritega ning ainuke erisus on poliitiliste kaalutluste tegur ning täiendavalt Eesti juhtumist esile tõusnud täiendavad tegurid nagu üldine elukvaliteet ja soov elada stabiilses ja organiseeritud riigis. Tõmbetegurite osas tõusid esile tuginedes pt 2.6.2. tegurite raamistikule samuti sarnased tegurid võrreldes teiste riikidega, kuid

enim sarnasusi võib leida Poola ja Tšehhiga, sest ka nende puhul tõusid esile geograafiline lähedus, (lühiajalist) töötamist soodustav rändepoliitika. Seega saab väita tuginedes empiirilise analüüsi tulemustele, et Ukraina töötajad teevad rändeotsuseid seoses Eestiga tuginedes sarnastele kaalutlustele ja teguritele, mis neil tekib enda naaberriikide Poola ja Tšehhi puhul.

Magistritöö teine, täiendav uurimisküsimus uuris Ukraina töötajate kohanemisprotsessi Eestis ning kas Ukraina töötajate kohanemisprotsess Eestis sõltub ühe või teise tõmbe- või tõuketeguri olemasolust või puudusest. Nii kvantitatiivse kui ka kvalitatiivse uuringu tulemused näitasid, et kokkuvõtlikult on töö sihtrühma kohanemisprotsess olnud sujuv, kuid leidub mõningaid erisusi viibimisel lõikes, kuna viisa alusel viibijatel puudub ligipääs avalikele teenustele, mis omakorda piirab ligipääsu avalikele teenustele ning see mõjutab ka nende kohanemisprotsessi ning seeläbi ka nende rahulolu avalike teenustega ja rahulolu üleüldise elukvaliteediga. Peamised Eestis kohanemisega seotud raskused olid seotud Eesti keele oskusega, kui ka sellega, et eesti keele kursustele on raske saada ning ka tervishoiuteenustele on ligipääs keeruline. See omakorda kinnitab asjaolu, et avalike teenustele kvaliteet ja ligipääs omavad olulist rolli uues riigis kohanemisel, kuid töö sihtrühma jaoks ei ole avalikud teenused otseselt tõmbeteguriks Eestisse tööle suundumisel, vaid avalike teenuste kvaliteet ja neile ligipääs on üks põhjuseid, miks Eestisse soovitakse pikemalt elama jääda.

Lisaks selgus empiirilises analüüsis, et Ukraina töötajate jaoks on oluliseks infokanaliks enne Eestisse saabumist Politsei-ja Piirivalveamet ja saatkonnad, ukrainlaste võrgustikud Eestis ning tööandjad. Ühelt poolt näitab see seda, et ukrainlased eelistavad saada pigem teavet sõpradelt ja sugulastelt ehk nende kohanemist Eestis mõjutab võrgustik, samuti on ukrainlaste jaoks oluline ka tööandja tugi. Teiselt poolt võib see tähendada ka seda, et ametlike kanalite kaudu saadav info ei ole piisavalt selge või ei ole sobivas keeles, mistõttu võrgustikud ja tööandjad omavad siinkohal suurt abistavat ja selgitavat rolli asjakohase teabe ja info saamisel enne Eestisse kolimist: 100% respondentidest Eestisse äsja saabununa oleks soovinud saada rohkem teavet siin töötamisega seotud seadusandluse kohta. Võrgustike ja tööandjate usaldamine ja kasutamine peamiste

infokanalitena võib tähendada ka seda, et kuna ukrainlased ei ole rahul Ukraina avalike teenuste kvaliteedi ja ligipääsetavusega, siis ka välisriigis suhtutakse samuti nendesse teatud reservatsiooniga, mistõttu tasuks antud teemat ka lähemalt uurida. Seega kokkuvõttes saab öelda, et ukrainlaste kohanemisprotsessi mõjutavad tõmbeteguritest migratsiooni traditsiooni ja võrgustike olemasolu Eestis ning tööandja tugi paberimajanduses.

Magistritöö kolmanda, täiendava uurimisküsimuse kaudu sooviti teada saada, milline on sihtrühma teadlikkus erinevate kohanemist toetavate teenuste osas, kuna sihtrühma kohanemist mõjutab ka see, millistest (avalikest) teenustest nad on teadlikud ning kuhu ja kelle poole vajadusel pöörduda. Seetõttu uuritigi kõigepealt, milline on nende teadlikkus erinevatest teenustest üleüldiselt. Respondentide teadlikkuses erinevate teenustest/organisatsioonide jaotuses domineerivad otseselt töötamisega seotud teenused (CV keskus ja Töötukassa/EURES). Kohanemist toetavad teenused (Integratsiooni Sihtasutus, rahvusvahelised majad) jäävad pigem tahaplaanile. Tulemustest selgus, et viibimisaluse lõikes on selge erinevus teenuste/organisatsioonide teadlikkuse osas. Elamisloaga respondendid on tuttavad rohkemate teenusega, sh ka kohanemist toetatavate teenustega nagu näiteks kohanemisprogramm, Eesti Rahvusvaheline Maja ning ka Integratsiooni Sihtasutuse poolt pakutavate teenustega. Viisa alusel viibivate respondentide osas tõusevad selgelt esile töötamise ja töö otsimisega seotud teenused. Teadlikkuse erinevus võib olla tingitud sellest, et viisa alusel viibivatel lühiajalistel töötajatel on Eestis viibimise fookuseks peamiselt töö ning muuks ja kohanemiseks ei pruugi aega jaguda, samal ajal kui elamisloaga Ukraina kodanikud on teadlikumad erinevatest teenustest. See võib olla ka tingitud sellest, et neil on olemas reaalselt ka ligipääs erinevatele teenustele nagu näiteks kohanemisprogramm ja Integratsiooni Sihtasutuse teenused, mille kaudu saab omakorda infot ja suuniseid järgmiste välismaalastele suunatud teenuste osas.

Kuigi magistritöö uurimisküsimused said autori hinnangul ammendavalt vastatud, siis on arutelu kohaks see, kas töö teoreetilise raamistiku aluseks oli Everett Lee (1966) loodud tõmbe-ja tõuketegurite teooria kõige asjakohasem. Arvestades käesoleva magistritöö eesmärki, milleks oli välja selgitada peamised tõuke-ja tõmbetegurid Eesti juhtumi näol ning võrrelda tekkinud tegureid teiste riikidega, siis antud teooria oli asjakohane, kuna see võimaldas saada esmased indikatsioonid selle kohta, mis Ukraina töötajaid Eestisse toob. Küll aga tuleks suurema valimi ja laiapõhjalisemate uuringute taustal kaaluda ka teisi tööjõudu liikumist käsitlevate teooriaid. Magistritöö autori hinnangul sobib käesolev teooria tõuke-ja tõmbetegurite kaardistamiseks ja sihtrühma esmaseks mõistmiseks, kuid kvantitatiivselt oli tegureid mõnevõrra keeruline mõõta, sest nagu ka De Haas (2010) välja tõi, tegurid peegeldavad teineteist, mistõttu ei ole teada kumb tegur oli suurema kaaluga rändeotsuse tegemisel (näiteks sissetulekute lõhe: kas lahkutakse lähteriigi madalate palkade pärast või seetõttu, et siirderiigis on palgad suuremad). Kvalitatiivse analüüsi täiendav läbiviimine kinnistas kvantitatiivse analüüsi tulemusi ning aitas mõista sihtrühma indiviidi tasandil, mistõttu soovitab töö autor edaspidiste uuringute jaoks sihtrühmale läheneda pigem kvalitatiivselt.

Kuna käesoleva magistritöö sihtrühma ehk Eestis elavaid ja töötavaid ukrainlasi on Eestis minimaalselt uuritud, siis oleks töö autori hinnangul vaja laiemat käsitlust Ukraina diasporaa arengust Eestis, sh Nõukogude Liidu periood, mis lisaks majanduslikele aspektidele koondaks ka Eesti ja Ukraina vaheliste kultuurisidemete kulgu. Ka käesoleva magistritöö analüüsis tõusetus mitmeid erinevaid aspekte, mida võiks seoses just Ukraina töörandega uurida: esiteks tööandja rolli ukraina töötajate kohanemisprotsessis ning kui suurt ja millist rolli mängib avalikele teenustele ligipääs (või mitte ligipääsemine) ukrainlaste kohanemisprotsessis.

Kuigi hetkel käib Ukraina ja Venemaa vahel sõda ning ukrainlaste rändevood ning nende olukord on pidevas muutumises, siis selge on asjaolu, et ukrainlased (sh põgenikud kui ka varasemalt elamisloa alusel viibivad) jäävad Eestisse pikemaks

periodiks, kui mitte püsivalt, mistõttu on oluline uurida Ukraina diasporaad nii akadeemilises kui ka poliitikakujundamise vaates.

Kasutatud kirjandus

Babbie, E. (1990). Survey research methods (2nd ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

Brunarska, Z., Kindler, M., Szulecka, M., Toruńczyk-Ruiz, S. 2016. Ukrainian Migration to Poland: A “Local” Mobility? Fedyuk, O; Kindler, M. (Toim). *Ukrainian Migration to the European Union. Lessons from Migration Studies*. (Lk 119-135) IMISCOE Research Series. Springer, Cham.

Creswell, J.W. 2009. Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. Third Edition. SAGE Publications Inc.

de Haas, Hein. 2010. Migration and Development: A Theoretical Perspective. *International Migration Review*.

Eamets, R; Philips, K. 2004. Töäjõu vaba liikumine Euroopa Liidus ja mõju Eesti tööturule. Saadaval: <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/57573> (11.04.2022)

EMN Eesti, 2020. Rände ja kodakondsuspoliitika aastaraport 2020. Sisekaitseakadeemia, Euroopa Migratsioonivõrgustiku Eesti kontaktpunkt. Saadaval: <https://www.emn.ee/wp-content/uploads/2020/10/raport-2020-eraldi.pdf> (11.04.2022)

EMN, Siseministeerium, 2021. Rändestatistika ülevaade 2016-2021. Saadaval: <https://www.emn.ee/wp-content/uploads/2012/02/randestatistika-2021.pdf> (10.05.2022)

European Migration Network (2020). Attracting and protecting the rights of seasonal workers in the EU and the United Kingdom – Synthesis Report. Brussels: European Migration Network. Saadaval: <https://www.emn.ee/wp->

<content/uploads/2020/12/00-eu-seasonal-workers-study-synthesis-report-en.pdf>
(11.04.2022)

Eurostat, 2020. Ukrainian citizens in the EU. Saadaval: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Ukrainian citizens in the EU#Ukrainian citizens authorised to stay in the EU](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Ukrainian_citizens_in_the_EU#Ukrainian_citizens_authorized_to_stay_in_the_EU) (10.05.2022)

Fonseca, M.L; Pereira, S. (2016). Migration of Ukrainian Nationals to Portugal: The Visibility of a New Migration Landscape. Fedyuk, O; Kindler, M. (Toim). *Ukrainian Migration to the European Union. Lessons from Migration Studies*. (Lk 179-192) IMISCOE Research Series. Springer, Cham.

GfK, 2008. Human trafficking survey: Belarus, Bulgaria Moldova, Romania, and Ukraine, prepared by the GfK Ukraine for the International Organization for Migration, Kyiv Office.

IOM, 2019. „Migration in Ukraine. Facts and Figures. Saadaval: https://www.iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-eng_2019.pdf
(11.04.2022)

Jarozsewicz, M, 2015. „Them migration of Ukrainains in times of crisis“. OSW Centre of Eastern Studies. Saadaval: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-10-19/migration-ukrainians-times-crisis> (11.04.2022)

Kaldur, K, Kivistik, K; Pohla, T; Veliste, M; Pertsjonok, N; Käger, M; Roots, A. 2019. Uussisserändajate kohanemine Eestis. Balti Uuringute Instituut. Saadaval: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/sites/default/files/2020-03/Uussisserandajate-kohanemine-Eestis-2019-EE.pdf> (14.04.2022)

Krieger, H. (2004) Migration trends in an enlarged Europe. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 106 lk. Saadaval: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef03109en.pdf (11.04.2022)

Kupets, O., Babenko S., & Vakhitov V. 2012. Ukraine Case Study: Jobs and Demographic Change. Saadaval: [https://www.academia.edu/55305129/Labor Market Challenges of an Aging and Shinking Population in Ukraine](https://www.academia.edu/55305129/Labor_Market_Challenges_of_an_Aging_and_Shinking_Population_in_Ukraine) (11.05.2022)

Kupets, Olga. (2013). International mobility of Ukrainian teaching and research professionals. Saadaval: https://www.researchgate.net/publication/259997348_International_mobility_of_Ukrainian_teaching_and_research_professionals (4.05.2022)

Kupets, O. 2016. Economic Aspects of Ukrainian Migration to the EU Countries. Fedyuk, O; Kindler, M. (Toim). *Ukrainian Migration to the European Union. Lessons from Migration Studies*. (Lk 35-50) IMISCOE Research Series. Springer, Cham.

Lagerspetz, M. 2017. Ühiskonna uurimise meetodid. Sissejuhatus ja väljajuhatus. TLÜ Kirjastus. Tallinn.

Lee, E, S. 1966. A Theory of Migration. Demography, Vol. 3, No. 1. (1966), pp. 47-57. Saadaval: <https://emigratecaportuguesa.files.wordpress.com/2015/04/1966-a-theory-of-migration.pdf> (12.04.2022)

Leontiyeva, Y. 2014. Ukrainians in the Czech Republic: On the Pathway from Temporary Foreign Workers to One of the Largest Minority Groups. Fedyuk, O; Kindler, M. (Toim). *Ukrainian Migration to the European Union. Lessons from Migration Studies*. (Lk 133-150) IMISCOE Research Series. Springer, Cham.

Libanova, E. 2019. „Labour migration from Ukraine: Key features, drivers and impact. Economics & Sociology. Saadaval: https://www.researchgate.net/publication/332385537_Labour_migration_from_Ukraine_Key_features_drivers_and_impact (11.04.2022)

Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J.E. (1993) Theories of International Migration: A Review and Appraisal. Population and Development Review, nr. 3, lk 431-466.

Pienowsky, J. 2020. „The Impact of Labour Migration on the Ukrainian Economy“. European Commission. Discussion paper 123. Saadaval: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/dp123_en.pdf (11.04.2022)

Politsei-ja Piirivalveamet. Lühiajalise töötamise registreerimine. Saadaval: <https://www2.politsei.ee/et/teenused/eestis-tootamine/luhiajalise-tootamise-registreerimine/> (11.04.2022)

Santana, V, Serranito, P. 2005. Percursos de vida de imigrantes de Leste. In Imigração e Etnicidade. Vivência e Trajectórias de Mulheres em Portugal (lk 235–250).

Stanek, M., Hosnedlová, R., Brey, E. Research on Ukrainian Migration to Spain: Moving Beyond the Exploratory Approach. Fedyuk, O; Kindler, M. (Toim). *Ukrainian Migration to the European Union. Lessons from Migration Studies*. (Lk 58-71) IMISCOE Research Series. Springer, Cham.

Szulencka, M. 2016. Regulating Movement of the Very Mobile: Selected Legal and Policy Aspects of Ukrainian Migration to EU Countries. Fedyuk, O; Kindler, M.

(Toim). *Ukrainian Migration to the European Union. Lessons from Migration Studies*. (Lk 58-71) IMISCOE Research Series. Springer, Cham.

Tassinopoulos, A., Werner, H. 1998. To Move or Not to Move. Mobility and Migration of Labour in the European Union. CEDEFOP Document, nr 1710.

Telve, K. 2019 . Family Life Across the Gulf: Cross Border Commuters' Transnational Families between Estonia and Finland. Saadaval: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/64838/telve_keiu.pdf?sequence=1&isAllowed=y (15.04.2022)

Töötukassa, 2021. Eesti tööjõu vajaduse baromeeter, oktoober 2021. Saadaval: <https://www.tootukassa.ee/et/baromeeter/poster?period=241&countyId=all&area=all> (10.05.2022)

Õunapuu, Lembit. 2014. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteaduses. Tartu Ülikool.

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsimustik ukraina keeles

* 1. Ви народились в Естонії?

- Так
- Ні

Прибуття

2. В якому році Ви прибули до Естонії?

Будь ласка, вкажіть рік.

* 3. Чи проживаєте Ви зараз в Естонії?

- Я проживаю в Естонії
- Я тимчасово не проживаю, але скоро планую повернутися
- Я вже не проживаю в Естонії, але планую повернутися в майбутньому
- Я вже не проживаю в Естонії та не планую повертатися в майбутньому
- Не хочу відповідати
- Інше (будь ласка, детальніше)

* 4. Як довго Ви проживали в Естонії?

- до 3 місяців
- до 6 місяців
- 1-2 роки
- більше 2 років
- важко відповісти
- не хочу відповідати

* 5. Чому Ви поїхали з Естонії?

Можна обрати декілька варіантів

- Я завершив(ла) своє навчання чи працю в Естонії
- Я хотів(ла) бути ближче до своєї родини та друзів
- В іншій країні краща якість життя
- Для того, щоби покращити майбутнє своєї родини
- В іншій країні кращий доступ до освіти
- В іншій країні краща заробітна плата
- В іншій країні кращі умови праці
- В іншій країні кращі умови для ведення бізнесу
- В іншій країні краща соціальна система (система охорони здоров'я, соціальні програми)
- В іншій країні кращі політичні чи релігійні умови
- Не знаю
- Не хочу відповідати
- Інше (будь ласка, детальніше)

До переїзду

* 6. В якій частині України Ви проживали до переїзду?

- Західна
- Центральна
- Південна
- Східна

- Північна

* 7. Чому Ви переїхали саме до Естонії?

Можна обрати декілька причин

- причини, пов'язані з роботою (отримання роботи чи пошук роботи)
- причини, пов'язані з навчанням (вступ до університету)
- причини, пов'язані з родиною (шлюб, сімейне возз'єднання)
- фінансові причини (надія на більш стабільну економічну ситуацію, більш високі доходи, наявність підтримки/стипендії в Естонії)
- бажання жити/працювати/навчатися в Європейському Союзі
- якість життя в цілому
- бажання забезпечити краще життя своїм дітям
- я хотів / хотіла жити в більш стабільній та організованій країні
- політичні причини
- причини, пов'язані з безпекою та захистом в Україні
- важко відповісти
- не знаю
- Інше (будь ласка, детальніше)

* 8. Чи була Естонія Вашою пріоритетною країною для переїзду?

Це питання допоможе нам зрозуміти, чи розглядали Ви інші країни для переїзду

- Так
- Ні
- Не знаю

До переїзду

* 9. Які країни були для Вас пріоритетними/ яким країнам Ви надавали більшу перевагу, ніж Естонії?

Будь ласка, вкажіть 1-3 пріоритетні країни (окрім Естонії), які Ви розглядали для переїзду

До переїзду

* 10. Чи мали Ви плани щодо роду своєї діяльності в Естонії до переїзду сюди?

- так, мене прийняли на довгострокову роботу в Естонії
- так, мене прийняли на короткострокову роботу в Естонії
- так, я вступив(ла) до університету/знайшов(ла) практику
- ні, я приїхав(ла) в пошуках роботи/навчання/практики
- важко відповісти
- Інше (будь ласка, детальніше)

* 11. Які з нижченаведених факторів вплинули на Ваше рішення переїхати до Естонії?

Можна обрати декілька варіантів

- позитивні відгуки знайомих
- наявність родичів/друзів в Естонії
- всебічна підтримка роботодавця/університету в оформленні документів
- фінансова підтримка від Естонської держави
- наявність попередньо узгодженого робочого/навчального місця
- успішна реклама з боку Естонії
- наявність зв'язків з місцевою українською діаспорою
- географічна близькість Естонії до України
- знання естонської мови
- знання, що в Естонії комфортно жити зі знанням російської мови
- легка процедура оформлення візи в Естонію
- ніякі з перелічених факторів
- важко відповісти
- Інше (будь ласка, детальніше)

* 12. Чи Ви працювали або проживали в іншій країні до прибуття в Естонію?

- Так
- Ні

- Не хочу відповідати

До переїзду

* 13. В яких країнах Ви проживали/працювали?

Будь ласка, вкажіть 1-3 країни

До переїзду

* 14. До переїзду в Естонію чи шукали Ви інформацію про наступне?

Можна обрати декілька варіантів

- прожитковий мінімум
- вимоги до оформлення документів на проживання (візи, дозвіл на проживання)
- ставлення до українців
- особливості ринку робочої сили/робочого найму
- можливість привезти дітей/членів родини до Естонії
- не було потреби в такій інформації
- не хочу відповідати
- шукав (шукала) інформацію, але не знайшов (не знайшла) (уточніть, будь ласка, яку інформацію Ви не знайшли):

* 15. Які джерела Ви використовували для пошуку такої інформації?

Можна обрати декілька варіантів

- друзі, знайомі
- працедавець
- офіційні естонські веб-сайти (Департамент Поліції і Прикордонної Охорони, Посольства тощо)
- WorkInEstonia
- інтернет-форуми
- соціальні мережі
- статті в інтернеті
- Інше (будь ласка, детальніше)

Після прибуття

* 16. Яку посвідку на проживання Ви маєте?

- пов'язану з роботою
- пов'язану з навчанням
- пов'язану з підприємництвом
- пов'язану з воз'єднанням родини
- в мене D-віза, Start-up віза для короткострокової праці
- я громадянин Естонії
- я не знаю на якій законодавчій основі я знаходжусь в Естонії
- моє знаходження в Естонії не має законодавчої основи
- Інше (будь ласка, детальніше)

17. Оцініть, будь ласка, допомогу, отриману в перші півроку проживання в Естонії від...

1 - ніякої допомоги, 5 - дуже корисна допомога

	1	2	3	4	5	не користувася(лась)
української діаспори в Естонії	☐	☐	☐	☐	☐	☐
друзів/родичів в Естонії	☐	☐	☐	☐	☐	☐
працедавця/університету	☐	☐	☐	☐	☐	☐
місцевого самоврядування	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Департаменту поліції і прикордонної охорони (РРА)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Посольства Естонії/Міністерства закордонних справ Естонії	☐	☐	☐	☐	☐	☐

* 18. За Вашим відчуттям, яких серед перелічених послуг Вам не вистачало найбільше у перший рік життя в Естонії?

Можна обрати декілька варіантів

- курсів естонської мови
- інформації щодо естонського законодавства
- інформації щодо естонського оподаткування
- інформації щодо правил прийому на роботу іноземців
- інформації щодо правил навчання
- інформації щодо системи охорони здоров'я
- важко відповісти
- Інше (будь ласка, детальніше)

Після прибуття

* 19. Чи стикалися Ви із будь-якими із нижченаведених проблем, живучи в Естонії?

Можна обрати декілька варіантів

- труднощі з доступом до інформації та державних послуг в цілому
- труднощі з доступом до інформації на російській мові
- труднощі з доступом до медичних послуг
- труднощі з отриманням роботи без знання естонської мови
- труднощі з отриманням роботи без дозволу на проживання і працю
- труднощі з налаштуванням зв'язку з місцевим населенням, почуття ізольованості
- труднощі з оформленням документів
- труднощі з доступом до освіти
- нерозуміння місцевої культури чи особливостей менталітету
- вивчення естонської мови (важко знайти підходящі курси)
- труднощі з доступом до безкоштовних курсів естонської мови
- труднощі із самореалізацією в професійній сфері
- труднощі з тим, щоби брати участь в житті суспільства
- труднощі з доступом до дитячих садочків/шкіл
- ніщо з вищенаведеного
- важко відповісти
- Інше (будь ласка, детальніше)

* 20. Про які з нижченаведених конкретних послуг/організацій Ви знаєте?

Можна обрати декілька варіантів

- Work In Estonia
- Study In Estonia
- Töötukassa / EURES послуги для тих, хто шукає роботу
- Центр планування кар'єри (для студентів)
- Програма інтеграції для новоприбулих (курс мови + вступ до культури і суспільного життя)
- CV Online / CV Keskus
- Фонд інтеграції і міграції «Наші люди» (MISA) (консультаційні центри)
- повітові центри розвитку (напр. базове консультування підприємців, НКО тощо)
- довідкова лінія сімейного лікаря 1220

- міграційні та консультаційні послуги від Департаменту поліції та кордонної охорони
- International House Estonia
- Tartu Welcome Centre
- International House Tartu
- безкоштовні консультаційні послуги від Інспекції праці
- не знаю жодного
- не хочу відповідати
- Інше (вказіть)

* 21. Наскільки корисними були для Вас ці послуги/організації/сайти?

1 - ніякої користі, 5 - дуже корисні

1	2	3	4	5	не користувався/не звертався
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Після прибуття

22. Що Вас не задовольнило в цих послугах?

Відповісти на це питання необов'язково

Життя в Естонії

23. Наскільки Ви задоволені нижченаведеним?

1 - зовсім не задоволений(а), 5 - повністю задоволений(а)

	1	2	3	4	5
життя в Естонії (в цілому)	☐	☐	☐	☐	☐
державні послуги	☐	☐	☐	☐	☐
моє місцеве самоврядування	☐	☐	☐	☐	☐
моя особиста безпека	☐	☐	☐	☐	☐
рівень життя	☐	☐	☐	☐	☐
умови праці	☐	☐	☐	☐	☐
відносини з працедавцем	☐	☐	☐	☐	☐
заробітна плата	☐	☐	☐	☐	☐
толерантність естонців до інших етнічних груп	☐	☐	☐	☐	☐

24. Опишіть, будь ласка, своє близьке коло спілкування. Люди яких національностей є Вашими друзями (з ким Ви активно шукаєте спілкування)?

	відсутні серед друзів	декілька друзів	превалюють серед друзів
українці	☐	☐	☐
росіяни	☐	☐	☐
естонці	☐	☐	☐
інші російськомовні етнічні групи	☐	☐	☐
інші іноземці	☐	☐	☐

25. Опишіть, будь ласка, своє коло спілкування в цілому. Хто оточує Вас на роботі/під час навчання/у вільний час (з ким Ви спілкуєтесь через певні обставини)?

	відсутні в оточенні	декілька в оточенні	превалюють серед оточення
українці	☐	☐	☐
естонці	☐	☐	☐
росіяни	☐	☐	☐
інші російськомовні етнічні групи	☐	☐	☐
інші іноземці	☐	☐	☐

* 26. З якими основними проблемами, пов'язаними з іммігрантським походженням, Ви зіткнулись в Естонії?

Можна обрати декілька варіантів

- складнощі з доступом до медичних послуг
- складнощі з доступом до інших державних послуг
- складнощі з отриманням роботи без знання естонської
- складнощі з отриманням роботи без дозволу на проживання для роботи
- складнощі з визнанням диплому освіти
- відчуття самотності
- складнощі з вихованням дітей
- неможливість брати участь в житті суспільства
- недружнє ставлення з боку місцевого населення
- відсутність можливостей професійно реалізувати себе
- відсутність можливостей інформувати місцеве суспільство про власну культуру
- відсутність можливостей брати участь у творчій діяльності/хобі
- неможливість вивчати естонську (відсутність відповідних курсів)
- не стикався (не стикалась) з проблемами
- важко відповісти
- не знаю
- Інше (будь ласка, детальніше)

Суспільно-політична позиція

* 27. Чи надсилаєте Ви кошти до України?

напр. для підтримки родичів

- Так
- Ні
- Не хочу відповідати

28. Оцініть, будь ласка, скільки Ви надіслали коштів за минулий рік до України

На це питання відповідати необов'язково

Рівень володіння естонською мовою

* 29. Оцініть, будь ласка, свій рівень володіння естонською мовою

- Рідна мова
- Говорю дуже добре
- Розумію і говорю
- Розумію і трохи говорю
- Трохи розумію, але не говорю
- Зовсім не розумію
- Важко відповісти

Рівень володіння естонською мовою

* 30. Як часто Ви використовуєте естонську мову?

Напр. в магазині, на роботі, серед друзів

- кожен день
- раз на тиждень
- раз на місяць
- декілька разів на рік
- раз на рік

- рідше ніж раз на рік
- важко відповісти

* 31. Чи вивчаєте Ви зараз естонську мову?

- так
- ні
- ні, але планую
- ні та не планую вивчати найближчим часом
- не хочу відповідати

Суспільно-політична позиція

32. Назвіть, будь ласка, 1-2 найважливіших для Вас джерела інформації / новин, використовуючи які, Ви дізнаєтесь про наступне:

Будь ласка, вкажіть назви видань / телевізійних каналів / соціальних мереж напр. ETV+, ПБК, Ukrmet, FB

життя в Україні:

життя в Естонії:

життя в інших країнах світу:

* 33. Де Ви бачите себе через 5 років?

- в Естонії
- в Україні
- в іншій країні ЄС
- в іншій країні поза межами ЄС
- не знаю
- Інше (будь ласка, детальніше)

* 34. Опишіть, будь ласка, Вашу ідентичність: частиною яких груп Ви себе бачите?

Можна обрати декілька варіантів

- українська
- естонська
- російська
- слов'янська
- європейська
- не знаю
- Інше (будь ласка, детальніше)

* 35. Чи плануєте Ви подавати документи на оформлення виду на проживання в Естонії?

- Так
- Ні
- Не знаю

36. Будь ласка, уточніть, чому Ви вибрали цей варіант

На завершення

* 37. Ваш сімейний статус

- неодружений / незаміжня
- одружений / заміжня
- розлучений / розлучена
- вдівець / вдова
- не хочу відповідати
- Інше (будь ласка, детальніше)

* 38. Чи є у Вас дитина/діти?

- Так
- Ні
- Не хочу відповідати

На завершення

39. Скільки у Вас дітей віком до 16 років?

40. Скільки років Вашій наймолодшій дитині (віком до 16 років)?

На завершення

41. Які аспекти життя українців в Естонії, на Вашу думку, могли би бути покращені урядом Естонії?

Загальна інформація

42. Вік

43. Стать

- Жіноча
- Чоловіча

44. В якому місті/повіті Естонії Ви проживаєте?

- Таллінн
- Тарту
- Нарва
- Пярну
- Кохтла-Ярве
- Віл'янді
- Маарду
- Раквере
- Сілламяе
- Я вже поїхав(ла) з Естонії
- Не хочу відповідати
- Інше (будь ласка, детальніше)

45. Чи жили Ви у місті чи у селі/селищі до переїзду в Естонію?

Село/селище - це поселення, в якому проживають від 200 жителів до 20 тис. жителів

- в місті
- в селі/селищі
- не хочу відповідати

46. Статус

- працюю
- підприємець
- навчаюсь/проходжу практику
- безробітний/на
- займаюсь домашнім господарством
- у материнській відпустці
- пенсіонер (який не працює)
- не хочу відповідати
- Інше (будь ласка, детальніше)

47. Сфера зайнятості

- виробництво
- будівництво
- інформаційні технології
- оптова і роздрібна торгівля
- транспортування і зберігання
- гірничодобувна
- освіта
- охорона здоров'я і соціальні послуги

- адміністративна діяльність
- сфера нерухомості
- електроенергія, газ, водопостачання, каналізація, управління відходами
- сільське господарство, риболовство, лісне господарство
- сфера послуг
- житлова сфера
- не хочу відповідати
- Інше (будь ласка, детальніше)
- 48. Громадянство(а)
- Можна обрати декілька варіантів
- естонське
- українське
- російське
- без громадянства
- не хочу відповідати
- Інше (будь ласка, детальніше)

49. Чи є Ваша заробітна плата з податками вище чи нижче середньої заробітної плати в Естонії?
Середня заробітна плата в 4-му кварталі 2020 року склала 1515 євро (stat.ee). Якщо Ви зараз не працюєте - будь

ласка, згадайте заробітну плату з минулої роботи

- значно нижче
- трохи нижче
- більш менш відповідає середній заробітній платі
- трохи вище
- значно вище
- ніколи не працював(ла)
- не хочу говорити
- не знаю

50. Освіта

- середня освіта (9 класів)
- загальна освіта (завершена шкільна освіта)
- середня спеціальна освіта (технікум/коледж/училище)
- вища освіта
- не хочу відповідати
- Інше (будь ласка, детальніше)

51. Чи відповідає Ваше поточне місце роботи рівню Вашої освіти?
Якщо Ви маєте декілька місць роботи, будь ласка, дайте відповідь стосовно Вашого основного місця роботи -

тобто роботи, де Ви проводите найбільше робочого часу.

- Так
- Ні, моє місце роботи потребує більш високого рівня освіти
- Ні, моє місце роботи потребує більш низького рівня освіти
- Я не знаю
- Не хочу відповідати

Візьміть участь в інтерв'ю

52. Чи погодились би Ви взяти участь в інтерв'ю (приблизно 60 хвилин) щодо української діаспори в Естонії та Вашого власного досвіду? Якщо так, то, будь ласка, залиште нам свої контактні дані (адресу електронної пошти чи номер телефону) нижче:

Адреса електронної пошти:

Номер телефону:

Візьміть участь у розіграші

Дякуємо за участь в опитуванні!_

Lisa 2. Ankeetküsimustik vene keeles

* 1. Вы родились в Эстонии?

- Да
 Нет

2. В каком году Вы прибыли в Эстонию?

Пожалуйста, укажите год.

До переезда

* 4. В какой части Украины Вы проживали до переезда?

- Западная
 Центральная
 Южная
 Восточная
 Северная

* 5. Почему Вы приехали именно в Эстонию?

Можно выбрать несколько причин

- причины, связанные с работой (получение работы или поиска работы)
 причины, связанные с учебой (поступление в университет)
 причины, связанные с семьей (напр. воссоединение с членами семьи, живущими в Эстонии, брак)
 финансовые причины (надежда на более стабильную экономическую ситуацию, повышение доходов, наличие финансовой поддержки/стипендии со стороны Эстонского государства)
 желание жить / работать / учиться в Европейском Союзе
 качество жизни в целом
 желание обеспечить лучшую жизнь своим детям
 я хотел / хотела жить в более стабильной и организованной стране
 по политическим причинам
 причины, связанные с безопасностью и защитой в Украине
 затрудняюсь ответить
 не знаю
 Другое (пожалуйста, уточните)

*** 6. Была ли Эстония Вашей приоритетной страной для переезда?**

Этот вопрос поможет нам понять, рассматривали ли Вы другие страны для переезда

- Да
- Нет
- Не знаю

*** 7. Какие страны были приоритетными / каким странам Вы отдавали большее предпочтение, чем Эстонии?**

Пожалуйста, укажите 1-3 приоритетные страны (кроме Эстонии), которые Вы рассматривали для переезда

*** 8. Были ли у Вас планы относительно рода деятельности в Эстонии до переезда сюда?**

- да, меня приняли на долгосрочную работу в Эстонии
- да, меня приняли на краткосрочную работу в Эстонии
- да, я поступил(а) в университет/нашёл(а) практику
- нет, я приехал(а) в Эстонию в поисках работы / учебы / практики
- затрудняюсь ответить
- Другое (пожалуйста, уточните)

*** 9. Повлияли ли нижеперечисленные факторы на Ваше решение переехать в Эстонию?**

Можно выбрать несколько вариантов

- положительные отзывы об Эстонии от друзей и знакомых
- наличие родственников / друзей, проживающих в Эстонии
- всесторонняя поддержка со стороны работодателя / университета в оформлении документов
- финансовая поддержка со стороны Эстонского государства
- предварительно согласованное рабочее / учебное место
- успешная реклама со стороны Эстонского государства
- наличие связей с местной украинской диаспорой
- географическая близость Эстонии к Украине
- знание эстонского языка
- знание, что в Эстонии комфортно жить со знанием русского языка
- легкая процедура оформления визы в Эстонию
- никакие из перечисленных факторов
- затрудняюсь ответить
- Другое (пожалуйста, уточните)

*** 10. Вы работали или проживали в другой стране до прибытия в Эстонию?**

- Да
 Нет
 Не хочу отвечать

*** 11. В каких странах Вы проживали/работали?**

Пожалуйста, укажите 1-3 страны

*** 12. До переезда в Эстонию искали ли Вы какую-либо дополнительную информацию о нижеперечисленном?**

Можно выбрать несколько вариантов

- прожиточный минимум
 требования к оформлению документов для проживания (визы, вида на жительство)
 отношение к украинцам
 особенности рынка рабочей силы / найма
 возможность привезти детей / членов семьи в Эстонию
 не было нужды ни в какой информации
 не хочу отвечать
 искал (искала) информацию, но не нашёл (не нашла) (уточните, пожалуйста, какую информацию Вы не нашли)

*** 13. Какие каналы Вы использовали, чтобы получить эту информацию?**

Можно выбрать несколько вариантов

- друзья и знакомые
 работодатель
 официальные эстонские веб-сайты (Департамент Полиции и Погранохраны, посольства Эстонии и т.д.)
 WorkInEstonia
 интернет-форумы
 социальные сети
 статьи в интернете
 Другое (пожалуйста, уточните)

После прибытия

*** 14. Какой у Вас вид на жительство?**

- связанный с работой
 связанный с учёбой

- связанный с предпринимательством
- связанный с воссоединением семьи
- у меня D-виза, Start-up виза для краткосрочной работы
- я гражданин Эстонии
- я не знаю, на каком законодательном основании я нахожусь в Эстонии
- моё нахождение в Эстонии не имеет законодательной основы
- Другое (пожалуйста, уточните)

5. Оцените, пожалуйста, помощь, полученную в первые полгода жизни в Эстонии от ...

1 – абсолютно никакой помощи; 5 – существенная помощь.

	1	2	3	4	5
украинской диаспоры в Эстонии	☐ украинской диаспоры в Эстонии 1	☐ украинской диаспоры в Эстонии 2	☐ украинской диаспоры в Эстонии 3	☐ украинской диаспоры в Эстонии 4	☐ украинской диаспоры в Эстонии 5
друзей / родственников в Эстонии	☐ друзей / родственников в Эстонии 1	☐ друзей / родственников в Эстонии 2	☐ друзей / родственников в Эстонии 3	☐ друзей / родственников в Эстонии 4	☐ друзей / родственников в Эстонии 5
работодателя / университета	☐ работодателя / университета 1	☐ работодателя / университета 2	☐ работодателя / университета 3	☐ работодателя / университета 4	☐ работодателя / университета 5
местного самоуправления	☐ местного самоуправления 1	☐ местного самоуправления 2	☐ местного самоуправления 3	☐ местного самоуправления 4	☐ местного самоуправления 5
Департамент полиции и погранохраны (РРА)	☐ Департамент полиции и погранохраны (РРА) 1	☐ Департамент полиции и погранохраны (РРА) 2	☐ Департамент полиции и погранохраны (РРА) 3	☐ Департамент полиции и погранохраны (РРА) 4	☐ Департамент полиции и погранохраны (РРА) 5
Посольства Эстонии / Министерства иностранных дел Эстонии	☐ Посольства Эстонии / Министерства иностранных дел Эстонии 1	☐ Посольства Эстонии / Министерства иностранных дел Эстонии 2	☐ Посольства Эстонии / Министерства иностранных дел Эстонии 3	☐ Посольства Эстонии / Министерства иностранных дел Эстонии 4	☐ Посольства Эстонии / Министерства иностранных дел Эстонии 5

*** 16. По Вашему ощущению, каких из перечисленных услуг Вам не хватало больше всего в первый год жизни в Эстонии?**

Можно выбрать несколько вариантов

- языковые курсы
- информации об эстонском законодательстве
- информации о налогообложении
- информации о правилах приема на работу для иностранных граждан
- информации о правилах обучения
- информации о здравоохранении
- затрудняюсь ответить
- Другое (пожалуйста, уточните)

*** 17. Сталкивались ли Вы с какими-то из нижеперечисленных проблем, живя в Эстонии?**

Можно выбрать несколько вариантов

- трудности с доступом к государственным услугам в целом
- трудности с доступом к информации на русском языке
- трудности с доступом к медицинским услугам
- трудности с получением работы без знания эстонского языка
- трудности с получением работы без разрешения на проживание и работу
- трудности с налаживанием контакта с местным населением, чувство изолированности
- трудности с оформлением документов
- трудности с доступом к образованию
- непонимание местной культуры или особенностей менталитета
- изучение эстонского языка (трудно найти подходящие курсы)
- трудности с доступом к бесплатным курсам эстонского языка
- трудности с самореализацией в профессиональной сфере
- трудности с принятием участия в жизни общества
- трудности с доступом к детским садам/школам
- ничего из вышеперечисленного
- затрудняюсь ответить
- Другое (пожалуйста, уточните)

*** 18. Знакомы ли Вы с нижеперечисленными услугами/организациями?**

Можно выбрать несколько вариантов

- Work In Estonia

Жизнь в Эстонии

21. Насколько Вы довольны нижеперечисленным?

1 - очень недоволен(а), 5 - очень доволен(а)

	1	2	3	4	5
жизнь в Эстонии (в целом)	☐ жизнь в Эстонии (в целом) 1	☐ жизнь в Эстонии (в целом) 2	☐ жизнь в Эстонии (в целом) 3	☐ жизнь в Эстонии (в целом) 4	☐ жизнь в Эстонии (в целом) 5
государственные услуги	☐ государственные услуги 1	☐ государственные услуги 2	☐ государственные услуги 3	☐ государственные услуги 4	☐ государственные услуги 5
моё местное самоуправление	☐ моё местное самоуправление 1	☐ моё местное самоуправление 2	☐ моё местное самоуправление 3	☐ моё местное самоуправление 4	☐ моё местное самоуправление 5
моя личная безопасность	☐ моя личная безопасность 1	☐ моя личная безопасность 2	☐ моя личная безопасность 3	☐ моя личная безопасность 4	☐ моя личная безопасность 5
уровень жизни	☐ уровень жизни 1	☐ уровень жизни 2	☐ уровень жизни 3	☐ уровень жизни 4	☐ уровень жизни 5
условия труда	☐ условия труда 1	☐ условия труда 2	☐ условия труда 3	☐ условия труда 4	☐ условия труда 5
отношения с работодателем	☐ отношения с работодателем 1	☐ отношения с работодателем 2	☐ отношения с работодателем 3	☐ отношения с работодателем 4	☐ отношения с работодателем 5
зарботная плата	☐ зарботная плата 1	☐ зарботная плата 2	☐ зарботная плата 3	☐ зарботная плата 4	☐ зарботная плата 5
терпимость (толерантность) эстонцев к другим этническим группам	☐ терпимость (толерантность) эстонцев к другим этническим группам 1	☐ терпимость (толерантность) эстонцев к другим этническим группам 2	☐ терпимость (толерантность) эстонцев к другим этническим группам 3	☐ терпимость (толерантность) эстонцев к другим этническим группам 4	☐ терпимость (толерантность) эстонцев к другим этническим группам 5

22. Опишите, пожалуйста, Ваш близкий круг общения. Люди каких национальностей являются Вашими друзьями (с кем Вы активно ищете общения)?

	отсутствуют среди друзей	несколько друзей	преобладают среди друзей
украинцы	☐ украинцы отсутствуют среди друзей	☐ украинцы несколько друзей	☐ украинцы преобладают среди друзей
россияне	☐ россияне отсутствуют среди друзей	☐ россияне несколько друзей	☐ россияне преобладают среди друзей
эстонцы	☐ эстонцы отсутствуют среди друзей	☐ эстонцы несколько друзей	☐ эстонцы преобладают среди друзей
другие русскоговорящие этнические группы	☐ другие русскоговорящие этнические группы отсутствуют среди друзей	☐ другие русскоговорящие этнические группы несколько друзей	☐ другие русскоговорящие этнические группы преобладают среди друзей
другие иностранцы	☐ другие иностранцы отсутствуют среди друзей	☐ другие иностранцы несколько друзей	☐ другие иностранцы преобладают среди друзей

23. Охарактеризуйте, пожалуйста, свое окружение в целом. Кто Вас окружает на работе/учебе/во время досуга (с кем Вы общаетесь в силу обстоятельств)?

	отсутствуют среди окружения	несколько среди окружения	преобладают среди окружения
украинцы	☐ украинцы отсутствуют среди окружения	☐ украинцы несколько среди окружения	☐ украинцы преобладают среди окружения
эстонцы	☐ эстонцы отсутствуют среди окружения	☐ эстонцы несколько среди окружения	☐ эстонцы преобладают среди окружения
россияне	☐ россияне отсутствуют среди окружения	☐ россияне несколько среди окружения	☐ россияне преобладают среди окружения
другие русскоговорящие этнические группы	☐ другие русскоговорящие этнические группы отсутствуют среди окружения	☐ другие русскоговорящие этнические группы несколько среди окружения	☐ другие русскоговорящие этнические группы преобладают среди окружения
другие иностранцы	☐ другие иностранцы отсутствуют среди окружения	☐ другие иностранцы несколько среди окружения	☐ другие иностранцы преобладают среди окружения

*** 24. С какими основными проблемами, связанными с иммигрантским происхождением, Вы столкнулись в Эстонии?**

Можно выбрать несколько вариантов

- трудности с доступом к медицинским услугам
- трудности с доступом к другим государственным услугам
- сложности с получением работы без знания эстонского
- сложности с получением работы без эстонского вида на жительство с разрешением на работу
- сложности с признанием диплома об образовании
- чувство одиночества
- сложности связанные с воспитанием детей
- отсутствие возможностей участвовать в жизни общества
- недружелюбное отношение со стороны местного населения
- отсутствие возможностей реализовать себя в профессиональной сфере
- отсутствие возможностей продвигать свою культуру
- отсутствие возможностей участвовать в творческой деятельности/хобби
- невозможность изучать эстонский (не могу найти подходящие мне курсы)
- не сталкивался (не сталкивалась) с проблемами
- затрудняюсь ответить
- не знаю
- Другое (пожалуйста, уточните)

*** 25. Отправляете ли Вы деньги в Украину?**

Например, материальная поддержка родственникам

- Да
- Нет
- Не хочу отвечать

Уровень владения эстонским языком

*** 26. Оцените пожалуйста Ваш уровень владения эстонским языком**

- Родной язык
- Говорю свободно
- Понимаю и говорю
- Понимаю и немного говорю
- Немного понимаю, но не говорю

- Совсем не понимаю
 - Затрудняюсь ответить
-

*** 27. Как часто Вы используете эстонский язык?**

Например, в магазине, на улице, на работе, с друзьями и т.д.

- каждый день
- раз в неделю
- раз в месяц
- несколько раз в год
- раз в год
- реже чем раз в год
- затрудняюсь ответить

*** 28. Изучаете ли Вы сейчас эстонский язык?**

- да
- нет
- нет, но планирую
- нет и не планирую изучать в ближайшее время
- не хочу отвечать

29. Назовите, пожалуйста, 1-2 самых важных для Вас источника информации / новостей, используя которые, Вы узнаете про следующее:

Пожалуйста, укажите названия изданий / телевизионных каналов / социальных сетей напр. ETV+, ПБК, Ukrnet, FB

жизнь в Украине

жизнь в Эстонии

жизнь в других странах мира

*** 30. Где Вы видите себя через 5 лет?**

- в Эстонии
- в Украине
- в другой стране ЕС
- в другой стране за пределами ЕС
- не знаю
- Другое (пожалуйста, уточните)

*** 31. Опишите, пожалуйста, свою идентичность: частью каких групп Вы себя видите?**

Можно выбрать несколько вариантов

- украинская

- эстонская
 - российская
 - славянская
 - европейская
 - не знаю
 - Другое (пожалуйста, уточните)
-

*** 32. Планируете ли Вы подавать документы на оформление вида на жительство в Эстонии?**

- Да
- Нет
- Не знаю

33. Пожалуйста, уточните, почему Вы выбрали этот вариант

В заключение

*** 34. Ваш семейный статус**

- не женат/ не замужем
- женат / замужем
- в разводе
- вдовец / вдова
- не хочу отвечать
- Другое (пожалуйста, уточните)

*** 35. Есть ли у Вас ребенок / дети?**

- Да
- Нет
- Не хочу отвечать

36. Сколько у Вас детей в возрасте до 16 лет?

37. Сколько лет Вашему младшему ребенку (возрастом до 16 лет)?

38. Есть ли какие-либо аспекты жизни украинцев в Эстонии, которые, по Вашему мнению, могли бы быть улучшены правительством Эстонии?

Общая информация

39. Возраст

40. Пол

- Женский
 Мужской

41. В каком городе/уезде Вы проживаете?

- Таллин
 Тарту
 Нарва
 Пярну
 Кохтла-Ярве
 Вильянди
 Маарду
 Раквере
 Силламяэ
 Я уже уехал(а) из Эстонии
 Не хочу отвечать
 Другое (пожалуйста, уточните)

42. До переезда в Эстонию, проживали ли Вы в городе или в селе / деревне / поселке городского типа?
Село / деревня / поселок городского типа включают в себя поселения от 200 жителей до 20 тыс. жителей.

- в городе
 в селе / деревне / поселке городского типа
 не хочу отвечать

43. Трудовой статус

- работаю

- предприниматель
- учусь / прохожу практику
- безработный(ая)
- занят(а) домашним хозяйством
- в материнском / отцовском отпуске
- пенсионер (неработающий)
- не хочу отвечать
- Другое (пожалуйста, уточните)

44. Сфера занятости

- производство
- строительство
- информационные технологии
- оптовая и розничная торговля
- транспортировка и хранение
- горнодобывающая отрасль
- образование
- здравоохранение и социальные услуги
- административная деятельность
- сфера недвижимости
- электричество, газ, водоснабжение, канализация, управление отходами
- сельское хозяйство, рыболовство, лесное хозяйство
- сфера услуг
- жилищная сфера
- не хочу отвечать
- Другое (пожалуйста, уточните)

45. Гражданство(а)

Можно выбрать несколько вариантов

- эстонское
- украинское
- российское

- лицо без гражданства
 - не хочу отвечать
 - Другое (пожалуйста, уточните)
-

46. Является ли Ваша заработная плата (с налогами) выше или ниже средней заработной платы в Эстонии?
Средняя заработная плата в IV квартале 2020 года составила 1515 евро (stat.ee). Если Вы в настоящее время не работаете, пожалуйста, сравните зарплату на предыдущем месте работы.

- значительно ниже
- немного ниже
- более или менее такая же
- немного выше
- значительно выше
- никогда не работал
- не хочу отвечать
- не знаю

47. Образование

- среднее образование (9 классов)
 - основное общее образование (завершенное школьное образование)
 - среднее специальное или профессиональное образование (техникум, колледж, училище)
 - высшее образование
 - не хочу отвечать
 - Другое (пожалуйста, уточните)
-

48. Соответствует ли Ваше текущее место работы уровню Вашего образования?

Если у Вас несколько мест работы, пожалуйста, ответьте относительно Вашего основного места работы - т.е. работы, где Вы проводите больше всего рабочего времени.

- Да
- Нет, моё место работы требует более высокого уровня образования
- Нет, моё место работы требует более низкого уровня образования
- Я не знаю
- Не хочу отвечать

Примите участие в интервью

49. Согласились бы Вы принять участие в интервью (приблизительно 60 минут), которое касается украинской диаспоры в Эстонии и Вашего собственного опыта? Если да, то, пожалуйста, оставьте нам свои контактные данные (адрес электронной почты или номер телефона) ниже:

Адрес электронной почты

Номер телефона

50. Если у Вас есть члены семьи/друзья/знакомые, которым тоже было бы интересно пройти опрос, то, пожалуйста, укажите их электронный адрес ниже

Данные, которые Вы оставили здесь, не будут переданы третьим лицам и будут уничтожены после завершения исследования

Lisa 2. Intervjuu kava

Teemakategooria	Teoreetilised lähtekohad	Intervjuu küsimus
<p>1. Enne saabumist – miks sai Eesti siirderiigiks?</p>	<p>Everett Lee (1966) tõuke- ja tõmbetegurite teooria: isiku mobiilsust kujundavad ning mis sõltumata rändetegevuse pikkusest või keerukusastmest:</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. faktorid, mis on seotud lähteriigiga ehk tõuketegurid (<i>push factors</i>); 6. faktorid, mis on seotud siirderiigiga ehk tõmbetegurid (<i>pull factors</i>); 7. sekkuvad takistused (<i>intervening obstacles</i>); 8. isiklikud faktorid. 	<ul style="list-style-type: none"> - Palun kirjeldage kui kaua olete Eestis elanud (või kui kaua Eestis elasid) ja enda töövaldkonda. - Palun kirjeldage millisel põhjusel otsustasite just Eesti kasuks siirderiigi valikul. - Palun kirjelda, mis oli Teie jaoks peamine põhjus, miks Eestisse kolisite. - Palun kirjelda kas ja milliseid kanaleid sa kasutasid Eestis elamise ja töötamise kohta info leidmiseks enne Eestisse kolimist.
<p>2. Elu Eestis - kohanemisprotsess ja ligipääs avalikele teenustele</p>	<p>Pärast Maidani ülestõusu tekkinud ootused ja ideaalid ei vastanud tegelikkusele. Ukrainlased lootsid sissetulekute kiirele tõusule, avalike teenuste kvaliteedi paranemisele ja neile paremat ligipääsu, kuid need ootused on vaid osaliselt täitunud. (Libanova, 2019:318) Poolas soodustab ukrainlaste töötamist Poola rändepoliitika, mis soodustab kultuurilist ja geograafilist lähedust, et Ukraina töötajatel oleks seeläbi lihtsam Poola ühiskonnas kohaneda (Brunarska <i>et al</i>, 2014:116)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Kuivõrd rahul olete enda eluga Eestis üldiselt? Kas on ette tulnud raskusi igapäeva elus, kui jah, siis palun kirjeldage milliseid. - Palun kirjeldage enda esimesi kuid Eestis. Kas tundiste puudust infost või teenustest, mis oleks aidanud kohaneda paremini? - Kas õpite parajasti eesti keelt või kas olete seda varem õppinud? Kui ei, siis palun kirjeldage, millisel põhjusel.
<p>3. Plaanid tulevikuks</p>	<p>Eestis on D-viisade väljastamine aastatega kasvanud ning valdavalt on neid väljastatud ukraina kodanikele. Lisaks lühiajalise töötamise registreerimisele ja D-viisade väljastamisele on aasta-aastalt kasvanud ka elamislubade väljastamise arv ukraina kodanikele. (PPA)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Kas plaanite taotleda või pikendada Eesti elamisluba ning miks? - Palun kirjeldage millises riigis näete end viie aasta pärast ja miks?

SUMMARY

Which factors affect the Ukrainian labour migration to destination country? Case of Estonia.

Jete Aljasmäe

The objective of the thesis was to determine the main push and pull factors of the Ukrainian labour migration to Estonia. The thesis target group was comprised by Ukrainian workers who currently work or have worked in Estonia in the past ten years (2011-2011).

The reason why the author focused on this specific group, is the fact that Ukrainian labour migration to Estonia has been increasing significantly during the last decade and so far there have been no substantial academic studies regarding the Ukrainian diaspora and labour migration in Estonia. Nevertheless, Ukrainian migration has been studied in various European countries such as Italy (Vianello, 2016), Poland (Brunarska *et al*, 2016), the Czech Republic (Leontiyeva, 2016) and Portugal (Fonseca and Pereira, 2016).

The main theoretical framework of the thesis is based on Everett Lee's (1966) theory of migration, which argues the push and pull factors of migration, to which the author of the thesis included factors which related to labour migration by Eamets and Philips (2004). Based on Lee and factors described by Eamets and Philips, a matrix of push and pull factors was created to which various push and pull factors from aforementioned countries were added in order to compare the case of Estonia in the empirical analysis.

The main research questions to reach the target of the thesis were following:

- What are the main push and pull factors which affect Ukrainian labour migrants to go to work in Estonia? Are the factors similar with factors similar with other EU countries' push and pull factors of the Ukrainian labour migration?

The main research method to reach the goal of the thesis was mixed-method, which included first, a quantitative survey and followingly interviews with the target group.

The main findings of the thesis were following: the main push factors for Ukrainian migrants in the case of Estonia were lack of decent earnings; aspiration to increase life standards of family; security reasons. Additionally, two additional extra factors were found: overall life

quality and aspiration to live in a secure environment. The main pull factors were following: role of networks on the receiving country; geographical distance; situation in labour markets and migration politics of the receiving country. Additionally, two extra pull factor were determined: the role and support of employer; knowledge that one can cope with Russian language in Estonia.

The second main finding of the thesis was the fact that the push and pull factors which affect Ukrainian labour migration to Estonia is similar to the factors that which affect Ukrainian labour migration to Poland and Czech Republic.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Jete Aljasmäe (48804080239), annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „.....“ , mille juhendaja on Kristjan Kaldur,

- reprodutseerimise säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 olevad õigused jäävad ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste inimeste intellektuaalomandi ega isikuandme kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 16.05.2022.

(allkiri)